

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

117

De ce nu înțeleg unii oameni literatura

Sepsi József

Apostolok | Apostoli

fa, fémek | lemn, metale

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul X, Nr. 10 (117), octombrie 2014.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori; **Viorel Tăutan,**

Marcel Lucaciu, Imelda Chintă, Carmen Ardelean - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.

Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Sumar

- Ion Buzăși**, Lecție de istorie la Blaj p. 1
Alexandru Jurcan, De parcă aș fi corabia ta; Țipătul
oglinzilor p. 1
Ion Buzăși, Corneliu Coposu și Blajul pp. 2-3
Alex. Ștefănescu, De ce nu înțeleg unii oamenii
literatura pp. 4-5
Viorel Mureșan, Colecția de călimări. Privesc orașul-
furnicar... pp. 6-7
Adela Naghiu, Povești la răscruce pp. 8-9
Lucian Gruia, Dumitru Nicodim – Romar: *Romaiate*
p. 10, p. 12
Imelda Chintă, Mistica iubirii – ca act eliberator
pp. 11-12
Gheorghe Moga, A-i cădea (cuiva) solzii de pe ochi
p. 13, p. 30
Irina Goanță, Ștefan Goanță și Sălajul. 6. Zalău –
Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării
Artistice de Masă al Județului Sălaj I pp. 14-17
Marcel Lucaciu, Singurătatea bijutierului p. 18
Györfi-Deák György, Spicuri sălăjene. 2. O
bucătăreasă de viță nobilă pp. 19-20
Mădălina Natalia Man, Șampanie și trandafiri
(fragment) pp. 21-22
Carmen Ardelean, Melalcooliile de mare litraj ale
textamentelor p. 23
Lucian Gruia, Constantin Mironescu – *Melancolia fără
sfârșit* p. 24
Szabó Attila, Etno Art. Expoziția artiștilor din Zalău
la Debrețin pp. 25-26
Simona Ardelean, Filmografiile Simonei. Vara regilor
p. 27
Traian Vedinaș, Casa lui Horea, în Oșteana, lângă
pășunea Malului p. 28
Simona Ardelean, Flăcări, foc, arderi pp. 29-30
Franciscus Georgius, Fiii lumii și fiii luminii pp. 31-32
Poeme de **Viorel Varga** p. 33
Viorel Gheorghe Tăutan, Sosia (IV) pp. 34-36
Ileana Petrean – Păușan, Cercuri pe apă. Între...
molimă și... inflație p. 36
Olimpia Mureșan, Târgul olarilor la Zalău p. 37
Ileana Petrean – Păușan, Cornel Galben și lumea...
scrisului p. 38
Poezie de **Dragoș Ionescu** p. 39
Victor Cioban, O familie în negura vremii pp. 40-41
Parodie de **Lucian Perța** p. 42
Două poeme de **Irina Lucia Mihalca** p. 42
Ileana Petrean – Păușan, O nouă carte „Ștefan
Goanță” p. 42
Poeme de **Alexandru Cazacu** p. 43
Daniel Săuca, Cărți cu dedicație p. 44
Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Malaxorul recoltelor
de toamnă pp. 45-47
Daniel Săuca, La centru, prin nord-vest (XII) p. 48
Coperta III – Versuri de **Angela Maxim**
Copertele I și IV sunt ilustrate cu reproduceri din
catalogul Etno Art al expoziției mai multor artiști
zălăuani la Debrețin, Ungaria, 5-29 august 2014.
Detalii pe [http://www.culturasalaj.ro/userfiles/
ppliant_etno_art.pdf](http://www.culturasalaj.ro/userfiles/ppliant_etno_art.pdf)

Ion Buzăși

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Lecție de istorie la Blaj

Sunt martiri pentru istoria neamului;
Noi l-am avut pe Inocențiu-Klein.
Sunt gânduri-flacără ce se-ncheagă-n „școli” și luminează veacurile;
Noi am avut o *Școală Ardeleană*.
Sunt cântece ce însoțesc istoria și-n vremi de cumpănă dau nădejdi;
Noi am avut *Deșteaptă-te, Române!*
Sunt învățați ce duc faima neamului;
Noi l-am avut pe Timotei Cipariu.
Sunt locuri, fapte și oameni ce adeveresc puterea și statornicia unei Patrii;
Noi avem Blajul!

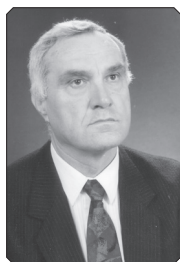
Alexandru Jurcan

De parcă aș fi corabia ta

Aburii nopții alunecau în burta vidului
mi-am calmat demonii fideli ai inimii
fire diafane din sticlă smulsă
urcau spre poarta închisă a lunii
„nu mă fotografia!” – ai strigat
„desenează-mă, de parcă aș fi stânca
sau corabia ta, poate nespusul ce doare
ori cărarea blândă ca un aluat de zodii”
... atunci am luat o spumă de topaz
și am desenat sărutul tău pe fruntea mea ninsă

Țipătul oglinzilor

Mai ești în măruntaiele gărilor
sub apăsarea trenurilor oarbe?
orice lumină are un început de ceață -
când vei auzi țipătul oglinzilor mele
să urci pe spinarea locomotivei albe
să nu te oprești până în simfonia sângelui
ce ne-ar putea uni în a doua viață...

Corneliu Coposu și Blajul

Ion BUZAȘI

Dl. Marin Pop, doctor în științe istorice, cercetător la Muzeul Județean de Istorie din Zalău, a descoperit în arhivele CNSAS un text inedit al lui Corneliu Coposu intitulat *Spiritul Blajului*, conferința rostită în 1983, la întâlnirea cu foștii săi colegi, absolvenți ai Liceului „Sf. Vasile cel Mare” din Blaj, din anul 1933, întâlnire la care am fost și eu de față, invitat să rostesc, în absența profesorilor de altădată, tradiționala „lectio brevis”.

Corneliu Coposu a fost elev al liceului blăjean timp de șapte ani, între 1923-1930 și, la început, nu a înțeles de ce tatăl său, protopopul greco-catolic Valentin Coposu, l-a adus din nordul Sălajului la școală într-un modest orașel de pe Târnave, un sat mai răsărit, a cărui faimă era conferită de aceste venerabile instituții de învățământ. O mărturisește singur într-o evocare solicitată de revista blăjeană „Cultura creștină” în 1937, când Blajul își aniversa vârsta bicentenară de la întemeierea sa de către Episcopul Inocențiu Micu-Klein: „Am pășit nedumerit, cu icoana strălucită a închipuirii, înșelată de aspectul mohorât al realității, în satul modest de pe Târnave, cu școli multe, cu preoți mulți și mulți școlari. Atunci, desigur, n-am înțeles de ce mă ducea tata peste patru județe, în târgușorul semănat cu ziduri înnegrite de vreme. Am înțeles însă mai târziu, învățând povestea măreață a locului sfânt care a întrupat destinul tragic al nației noastre. Din sufletul mare al Blajului, mare cât vrednicia lui bicentenară, am rupt și eu o fărâamă... și am pornit cu ea în lume, pe drumul arătat de dascălii mei. Iar când am părăsit băncile școlilor, în care au crescut în dragoste de neam și lege atâtea generații, am fost pătruns de măreția Blajului”.

În 1940, când colegii săi blăjeni au organizat tradiționala revedere de zece ani, se afla la Oradea, concentrat pe linia de frontieră, așa că n-a putut participa, dar le-a trimis o telegramă, în care-și exprima, din nou, prețuirea recunoscătoare pentru liceul absolvit în urmă cu un deceniu și pentru profesorii săi: „Împiedecat să iau parte la convenirea colegilor pe care am așteptat-o cu atâta drag trimit din depărtate, de la datorie, smerita mea închinare Blajului de care mă leagă cele mai calde și mai înduioșate sentimente de grațitudine. Profesorilor noștri iubiți: Ștefan Pop, Ion Pop Câmpianu, Canonic Moldovan, Canonic Maior, director Suciu, Modorcea, Gizdavu, Băgăian, Eugen Bucur, Dr. Manciulea și tuturor celorlalți mulțumiri și recunoștința mea deplină pentru părinteasca

educație de care ne-am împărtășit și neuitate semne de atențiune generoasă care ne-au luminat viața de școlari. Dragilor mei colegi, pe care numai forța majoră m-a putut împiedica să-i îmbrățișez la prima noastră aniversare a absolvirii, toate urările mele de bine, de fericire și de izbândă în viață. Tuturor salutarile mele și asigurarea unei frumoase amintiri. Voi închina astăzi cu camarazii mei aici pe frontieră un pahar în sănătatea tuturor, gândindu-mă la zilele frumoase trăite în cea mai frumoasă prefață a vieții și la măreția Blajului etern”. Corneliu Coposu (v: Anuarul Liceului de băieți român-unit „Sfântul Vasile cel Mare din Blaj” pe anul școlar 1939/1940, p. 223).

N-a putut participa nici la revederea din 1965 – 35 de ani de la absolvirea liceului. Un fost coleg de clasă, profesorul Gheorghe I. Biriș, cunoscut poet din perioada interbelică sub numele literar Radu Brateș, care i-a trimis invitația, îi face o relatare detaliată a revederii. Colegii și Corneliu Coposu care îi era prieten, îi spuneau pe numele mic – Ghiuțu - diminutiv blăjean frecvent de la Gheorghe. Regretând nenorocul care „i-a obstaculat” dorința de a fi printre colegi – îi trimite în 24 iulie 1965 următoarea scrisoare de mulțumire:

„Dragă Ghiuțule,

Am primit și citit cu plăcere deosebită relatările frumoase și frumos prezentate din scrisoarea ta trimisă la 16 iulie.

Mai întâi, îți mulțumesc din inimă pentru bunăvoința arătată și pentru osteneala depusă, care și-a atins obiectivul: acela de a mă face să trăiesc, de la distanță și «á la suite», ceasurile emoționante de revedere colegială și reintegrare efemeră în atmosfera atât de dragă a Blajului nostru de pe vremuri. Nu pot, nici acum, să mă resemnez de nenorocul care mi-a obstaculat dorința vie de a fi printre voi. Îmi pare nespuse de rău, că eforturile făcute în acest scop, au fost de prisos.

În această stare sufletească, accentuată de rândurile tale dragi, desigur că salut cu entuziasm, hotărârea aniversării festive din anul 1970, când nădăjduiesc că voi avea fericita ocazie, de a-i revedea pe toți cei 7 profesori și 37 de colegi prezenți la 4 iulie și poate că și pe acei care datorită unor cuvioase pricini nu au putut fi de față acum.

Nădăjduiesc că Ghighi Șerban și Gherghel, ți-au trimis complimentele mele afectuoase, trimise prin curier, deoarece nu-ți știam adresa. Acum, în posesia

La Blaj, împreună cu foștii colegi

ei, voi face uz de ea, mai trimițându-ți, din când în când, semne de viață, care cred că nu vor rămâne fără răspuns.

Dacă «socoteala» de acasă mi se va potrivi, în circuitul pe care vreau să-l întreprind atunci, când mi se va da concediu (în toamnă sper!) mă voi abate și pe la Blaj, ca să văd pe cei ce sunteți acolo. Dar până atunci te rog să predai colegilor salutările mele cordiale.

Cu deosebite mulțumiri pentru scrisoarea ta, îți trimit gânduri bune, urări de bine pentru tine și familie, și expresia unor frumoase, nostalgice și pline de prețuire-amintiri.

Te îmbrățișez cu drag,
Cornel

(apud. Radu Brateș, *Scrisori inedite*, Cluj-Napoca, 2009, pp. 123-127)

A avut ocazia să-și îmbrățișeze „pe dragii săi colegi” și să rostească gânduri de prețuire și recunoștință pentru Blaj și pentru școlile sale peste patru decenii, la aniversarea semicentenară a absolvirii liceului. Cu această ocazie, absolventul de cinci decenii, trecut prin crâncene încercări în viață, prin anchete și închisori comuniste, a rostit conferința *Spiritul Blajului*, una dintre cele mai frumoase pagini despre orașul luminilor ardeleni, în care reeditează aprecierile făcute anterior, în rânduri memorialistice sau scrisori de mulțumire. Rostită într-o vreme când despre Blaj elogiile erau îngăduite numai cu cenzura impusă de partid, absolventul laudă Școlile Blajului, în spiritul căror s-au format caractere pe stânca tare a credinței. Aprecierile lui se aseamănă cu cele făcute în 1937, tot la aniversarea bicentenară a Blajului de către Episco-

pul Iuliu Hossu, care spunea că din Școlile Blajului au ieșit caractere pentru că învățământul era așezat „pe stânca tare a credinței” și cita din Evanghelia după Matei (7,23) în care vorbea de omul înțelept care și-a zidit casa pe stâncă: „A dat ploaia, au venit șuvoaiele, au suflat vânturile și au bătut în casa aceea, dar ea nu s-a prăbușit, pentru că ea avea temelia zidită pe stâncă”. Așa după cum mi-a spus, după câteva zile, profesorul Teodor Seiceanu, colegul său de promoție, paginile conferinței i-au fost confiscate când a ajuns în București, pe peronul Gării de Nord. Conferința a fost recuperată, așa cum spuneam, în 2013, de către istoricul Marin Pop și publicată în revista „Caiete Silvane”, iunie, 2013, de unde o reproduce Vartan Arachelian în recenta ediție a *Mărturisirilor*. „Spiritul Blajului, în care am fost educați, este zestrea noastră morală, care ne-a călăuzit pe cărările vremelnice mărcinoase, vădindu-și prezența la toate răspântiile grele care ne-au întâmpinat... Spiritul Blajului ne-a fost de folos și ne-a ajutat să înfruntăm, fără a ne încovoia, avatarurile sufletești prin care am trecut și care nu au fost puține. Căci arareori în cursul vremii, destinul a fost mai implacabil cu o generație decât s-a întâmplat să fie cu a noastră... dar, relele au trecut peste noi precum vâltorile de stihii peste stâncă. Și dacă stânca, cel puțin pe alocuri, nu s-a clintit, tot spiritul Blajului este cu pricina. Or piatra șlefuită în Școlile Blajului s-a nimerit «în capul unghiului». Sau poate a consolidat-o ecoul cuvintelor mari rostite de Bărnuțiu, blăjeanul cu cea mai profundă înțelegere a dimensiunii spirituale și morale a poporului român, la 15 mai 1848, în Catedrala Blajului”.

De ce nu înțeleg unii oameni literatura

Alex. ȘTEFĂNESCU

Unii oameni nu înțeleg literatura pentru că o cîtesc greșit. Așteaptă de la ea altceva decât ar trebui să aștepte. Și, citind-o, se simt dezamăgiți. Chiar și whisky-ul cel mai bun din lume ți se pare oribil dacă duci paharul la gură crezând că ai în el ceai.

Studiile științifice, articolele de ziar, comunicatele oficiale etc. transmit informații. Literatura are altă finalitate: transmite (sau provoacă) emoții (emoții – în sensul larg al cuvîntului: bucurie, entuziasm, deznădejde, veselie, melancolie). Dacă citim un text *non-fiction* ca pe unul literar, ni se pare prea arid. Dacă citim un text literar ca pe unul *non-fiction* ni se pare imprecis sau neverosimil. În ambele situații ne simțim dezamăgiți. Și aceasta numai din cauza unei erori de situație față de textul citit.

În vremea noastră, o carte despre Lady Di sau una despre Madonna interesează mai mult publicul decât romane ca *Doamna Bovary* sau *Anna Karenina*. De ce? Primele sunt biografii ale unor personaje reale, iar celelalte biografii ale unor personaje fictive. Ne interesează viața, nu invențiile unor scriitori – aceasta este explicația pe care o dau în mod curent contemporanii noștri. Ei nu înțeleg că, într-un sens mai înalt, și romanele menționate sunt viață, ca biografii ale tuturor femeilor, din toate timpurile. Că sunt chiar mai mult decât viață și anume esență de viață. Dar chiar dacă nu ar fi, dacă ar fi doar un joc, tot ar avea farmecul lor, acel farmec pe care îl au și poveștile. Le citim nu ca să ne documentăm asupra unor existențe reale, ci ca să trăim încântarea pe care-o provoacă ascultarea unui basm.

Literatura este prin definiție o minciună (o născocire, o invenție, o ficțiune, o fabulație). Asta, probabil, se știe. Mai trebuie adăugat că este o minciună *declarată*. Scriitorul îi propune cititorului un joc: eu am să-ți povestesc ceva, imaginat de mine, iar tu să te prefaci că mă crezi. Este aceeași convenție care funcționează și la venirea lui Moș Crăciun când, de

dragul frumuseții momentului, toți cei prezenți au aerul că ar crede (și în felul acesta chiar cred, timp de câteva secunde magice) în existența lui.

Mincinosul propriu-zis n-ar recunoaște pentru nimic în lume că minte. Scriitorul o recunoaște (sau contează pe faptul că lumea știe dinainte regula jocului).

O dovadă flagrantă de incultură este să citești un text literar și să-l denunți ca fiind o invenție. Această inadecvare constituie subiectul nuvelei *Pe strada Mântuleasa* de Mircea Eliade. În cuprinsul ei este vorba despre anchetarea unui bătrân, Zaharia Fărâmbă, de către Securitate. Zaharia Fărâmbă are obiceiul să fabuleze. Securiștii interpretează polițienește, deci inadecvat, istorisirile bătrânului, căutând în cuprinsul lor informații referitoare la acte de spionaj, comploturi etc. Povestitorul nu se lasă însă influențat de așteptările lor. Dar nici „ascultătorii” nu intră aproape niciodată în joc, deși unii dintre ei ar fi tentați s-o facă, datorită unui rest de candoare care le-a mai rămas din copilărie. Șeherezada se află în fața unui Șah-Riar cu o figură împietrită, imposibil de cucerit.

Foarte mulți oameni de azi citesc literatura greșit și din cauza convingerii lor că un text literar are semnificații ascunse și că trebuie *descifrat*. Ce a vrut să spună scriitorul? Întrebă către un profesor de română înstrăinat el însuși de literatură. Răspunsul este: scriitorul a vrut să spună exact ceea ce a spus. Nu altceva. De altfel, nici nu este corect să facem presupuneri în legătură cu intențiile sale. Cum să vorbim noi în locul lui? Și apoi, nici nu ne interesează ce a vrut să spună. Ne interesează ce a spus. Altfel, ar trebui să-i pretindem ca, ori de câte ori deschidem o carte de-a lui, să se înfățișeze de urgență la noi acasă și să ne explice *ce a vrut să spună*.

Pe vremea când Nichita Stănescu era în plină ascensiune, mulți cititori mă întrebau (la întâlnirile mele cu publicul sau prin scrisori), cu aerul că mă lasă fără replică, ce a vrut să spună poetul în versurile:

„N-ai să vii și n-ai să morți/ n-ai să șapte între sorți/ n-ai să iarnă, primăvară/ n-ai să doamnă, domnișoară”.

Nu trebuie să citiți încordați aceste versuri, le spuneam. Nu căutați înțelesuri obscure! Citiți senini, fără griji, lăsați-vă în voia poeziei! Închipuiți-vă că vă dați într-un leagăn de cuvinte! Și apoi, trep-

tat-treptat veți și înțelege. Poetul se joacă. Profită de faptul că verbul „vii” („a veni” la persoana a doua) și adjectivul „vii” (pluralul de la adjectivul „vii”) sunt omonime și... schimbă macazul comunicării: „N-ai să *vii* și n-ai să *morți*”. Iese astfel de pe linia corectitudinii gramaticale și trece pe una a libertății poeziei. Aceasta nu înseamnă că recurge la agramatisme, ci că folosește gramatica altfel, liber, fantezist.

Dacă ne lăsăm în voia versurilor lui Nichita Stănescu, ele devin până la urmă clare. Comunicăm cu poezia direct, așa cum comunică soarele cu noi când stăm întinși pe plajă. „N-ai să iarnă, primăvară”. Deja simțim o undă de melancolie. Iar la versul „n-ai să doamnă, domnișoară”, ne cuprinde tristețea, gândindu-ne cu o compătimire abstractă la o domnișoară abstractă.

Libertățile pe care și le ia un scriitor în folosirea cuvintelor sunt ale unui foarte bun cunoscător al cuvintelor și al modului lor de utilizare. Nu sunt greșeli, ci devieri intenționate și expresive de la regulile gramaticale. La circ există acrobați care parodiază mersul pe sârmă, prefăcându-se din când în când că se dezechilibrează și cad. Dar nu pentru că ar fi slabi acrobați, ci dimpotrivă pentru că sunt mai buni decât alții. Și scriitorii știu să utilizeze cuvintele mai bine decât cei cu alte profesii și tocmai de aceea își îngăduie răsfățul de a ignora, de fapt, de a reinventa gramatica.

Oamenii care, prin confuzie, citesc literatura ca pe un articol de ziar simt un adevărat triumf descoperind – mai exact, crezând că descoperă – greșeli de exprimare în textul unui scriitor.

Unii, de exemplu, fac mare caz de existența unui pretins pleonasm într-un vers al lui Eminescu, „Cobori în jos luceafăr blând”..., dezvoltând următorul raționament: nu se poate coborî altfel decât în jos. Ceea ce înseamnă că precizarea „în jos” este inutilă. Iată, exclamă ei, cu o satisfacție secretă, chiar și Eminescu greșea.

De fapt, nu greșea. Numai dacă îl citim noi greșit putem avea impresia că am găsit o eroare în poemul *Luceafărul*.

Nu este vorba de o simplă rugămintă, „cobori, vino la mine”, ci de o rugămintă ritualizată, de o incantație, repetată, de altfel, pe parcursul poemului. „Cobori în jos, luceafăr blând,/ Alunecând pe-o rază,/ Pătrunde-n casă și în gând/ Și viața-mi lumi-

nează!” „Cobori lucefăr blând” ar fi fost mai concis, dar verbul la imperativ, de numai două silabe, n-ar fi avut timp să reverbereze în conștiința cititorului. Poetul prelungește de fapt verbul scriind „cobori în jos”, îl adaptează la ritmul unei ceremonii a implorării.

Concizia nu este în poezie un scop în sine. În general, Eminescu scrie concis, ca și cum și-ar săpa cuvintele în piatră. Dar în destul de multe cazuri, în special atunci când evocă jocul dragostei, desface cuvintele ca pe un evantai.

Operativitatea noastră, a oamenilor de azi, inspirată probabil de stilul de viață american, ne face să prețuim fără discernământ tot ceea ce se desfășoară repede și eficient, tot ceea ce ocupă puțin loc și consumă puțin timp. Principiul este valabil, poate, în viața practică, dar n-are legătură cu frumusețea. Cum ar arăta o creangă de măr înflorit comprimată drastic pentru a încăpea într-un buzunar? Cum ar arăta poemul *Luceafărul* povestit pe scurt? Un rezumat al lui ar fi, fără îndoială, grotesc. În cadrul unui asemenea rezumat, fata de împărat ar putea, într-adevăr, să nu mai adauge „în jos” pe lângă „cobori”, iar luceafărul ar putea răspunde și el concis: „OK”.

De altfel, există și o dovadă materială că Eminescu a folosit deliberat, și nu din neglijență formula „cobori în jos”. Într-unul din manuscrisele poemului *Luceafărul* scrie clar, cu cerneală neagră, „Cobori din cer lucefăr blând”. Poetul a tăiat, cu creionul, „din cer” și a scris deasupra, tot cu creionul, „în jos”. Modificarea a făcut-o, în mod evident, la o recitare a poemului, când nu mai avea la îndemână tocul cu cerneală, ci un creion.

Ca să-l înțelegem pe Eminescu nu trebuie neapărat să-l studiem în prealabil pe Schopenhauer, așa cum cred unii. Trebuie doar atât: să nu căutăm în opera lui pleonasme.

Reiau ideea în termeni mai generali. Ca să înțelegi literatura nu ți se cere să urmezi în prealabil cursuri de inițiere și nici să faci, în timpul lecturii, eforturi istovitoare de descifrare a textului. Cu atât mai puțin ți se cere să ai o atitudine polițienească în detectarea unor abateri de la regulile gramaticale. Ți se cere doar să-ți regăsești libertatea sufletească pierdută și să te lași în voia textului, cu bucuria și curiozitatea cu care intri într-o zi de vară în apa mării.

Colecția de călimări

Privesc orașul - furnicar...

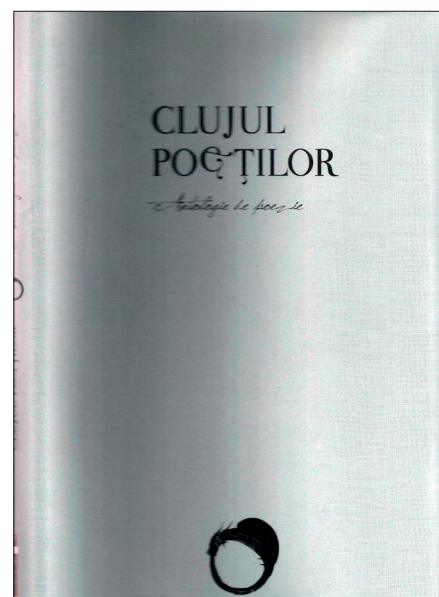
Viorel MUREȘAN

Clujul poezilor e o carte-album, alcătuită de Horia Bădescu în 2013, publicată de Editura Eikon cu susținerea Băncii Transilvania și apărută sub egida Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. La o primă vedere, impun condiția grafică, în concepția lui Ciprian Butnaru, și calitatea hârtiei, la care n-ar îndrăzni să viseze niciunul dintre poeții antologați, pentru un volum de autor. Volumul cuprinde 85 de poeți, români și străini, fiecare cu câte un singur poem, și 120 de fotografii, unele de-a dreptul splendide, instantanee din Clujul medieval, civic, cultural sau industrial. Poemele în limbi străine figurează în original și, în oglindă, în traducere românească, în cazul maghiarilor, făcută de autorii înșiși ori de Anita și Aurel Șorobetea, iar în celelalte cazuri, de antologatorul Horia Bădescu sau de Ștefan Damian. În cuprins, ordinea este cea alfabetică a autorilor, cu două excepții.

În filigranul cărții se simte unul din primele versuri cu referent citadin scris în limba română, eminescianul „Privesc orașul - furnicar...” În linii mari distingem, ca matrice stilistică, duhul tutelar al lui Lucian Blaga, resfărat în câteva școli poetice precum cea de la „Almanahul literar”/ „Steaua”/ „Tribuna”, Cercul literar sibian și, desigur, inconfundabila școală poetică de la „Echinoc”. Prima excepție la care mă refeream mai sus o reprezintă poemul liminar al volumului, subsecvent închinat tuturor autorilor din sumar, intitulat „Poezii Clujului” de Teofil Răchițeanu. E un poem al cuiva care trăiește Clujul numai prin poezie, așa cum

mai există câteva în carte, ce vor fi poate semnalate. E o dovadă că viața adevărată se poate decanta și într-un pumn de strălucitoare metafore. La sfârșitul paginilor, într-o aproape lirică postfață, antologatorul își înțelege cartea astfel: „Clujul poezilor e o așezare fără contururi precise, o sumă de arca-ne interioare, dar care se arată a fi mai mult decât atât. Clujul poezilor străbate, cu anii și anotimpurile sale, anii și anotimpurile fiecăruia. E făcut din nostalgii, din regrete, din fericiri și amărăciuni, din neîmpliniri existențiale pe care le plătește în numele oamenilor, din iubiri pe care le sărbătorește în numele acelorași. /.../ Dar mai presus de toate, o nesfârșită poveste de dragoste orfică, povestită și re-povestită de fiecare protagonist al ei. Clujul cu străzile și piețele lui, cu statuile și clădirile sale, cu universitățile, cu bistrourile și cafenelele sale, cu Feleacul și Someșul lui și cu podurile acestuia, Clujul studențin, Clujul boemei, Clujul oamenilor – palpită în aceste poeme semnate de poeți români și străini” (p. 241). Cea de-a doua excepție, îndreptățită, e „Colț medieval la Cluj, 1570” de Lucian Blaga. Un poem despre Cluj, inegalabil în dialogul dintre formele plastice ancestrale și divina frumusețe feminină. Ca în literatura lui Pavese, structuri naturale de relief, în lumină, se aseamănă cu rotunjimile feminine. Un poem ilustrând polifonia artei poetice, în care o realitate medievală nu se rușinează a sta alături cu o stare erotică eternă.

De la prima literă a alfabetului remarcăm un text al lui Ioan Pavel Azap, fără titlu, ce demonstrează

ză că poezia poate funcționa și cu spirit ironic. Poemul „Noapte românească” de Severino Bacchin are întreaga tandrețe a unei fotografii făcută în fugă la lumina fulgerului. „Ploi de mai la Cluj” de A. E. Baconsky nu se numără printre piesele de rezistență ale autorului. Antologatorul își selectează cunoscuta „De iuventute”, unde fixează pe un portativ muzical o clipă din eternitatea toamnei clujene. Aceeași măsură o folosește reținând din creația Mariane Bojan un poem intitulat „De ce nu cade ploaia”. Cele câteva secvențe panoramic-vizionare din viața unui oraș aflat la frontiera dintre realitate și vis, desprinse din „Pitia” Ruxandrei Cesereanu, ne indică maniera poetei de a-și lucra pe spații largi temele poetice. Poate că cea mai patetică evocare din întreaga antologie e cea a unei siluete decupate de Doina Cetea din furnicarul orașului: „Lulu de Cluj”. Vasile G. Dâncu, în „La cafeneaua Arizona”, vede legătura tainică dintre om și obiect

tele sale, exprimată în cele mai terne mișcări ale existenței. Având același topos, *Arizona*, la Victor Fellea se simte ancorarea în peretele solid al neomodernismului prin spiritul de înaltă civilitate al unuia dintre corifeii mișcării literare de la „Steaua”. În poezia „Oraș” de Dinu Flămând, întreaga viziune se sprijină pe o blagiană/omenească străfulgerare erotică. Vasile Gogea, într-o „Vedere din Clausenburg”, creionează ludic, într-o viziune îngemănată celei din „Cugetările sârmanului Dionis”, de oarecum resemnată împăcare, existența umbră a orașului. Cu „Suită clujeană” a lui Gheorghe Grigurcu se reiterează ideea că cele mai mișcătoare texte sunt cele scrise de „trecătorii de-o clipă”, invocați în postfața cărții. Se cuvine consemnat și un „Cântec de toamnă” de Emil Isac, superb poem, cu accente moderniste dintre cele mai clare.

Nota postmodernistă a antologiei, cu straturi de palimpsest cultural european, o asigură „Eu și seniorul sârb Vasko Popa”, poemul lui Ștefan Manasia, aproape paradigmatic pentru ceea ce înseamnă cea mai nouă generație lirică de la noi. Virgil Mihaiu omagiază Clujul studentesc și artistic într-o odă de vigoare withmaniană purtând titlul „În replică”. Poemul lui Ion Mircea, „Solilocviu”, este indubitabil, una dintre paginile cele mai autentice de poezie din întregul volum: „Setea porumbeilor, setea porumbeilor/ și norii ei invizibili pe treptele Universității,/ tusea spontană a palmei care te mângâie/ și deodată descoperă deșertul,/ patru plămâni ca un zid chinezesc și orga/ din centrul ipotetic al soarelui,/ un cub cu mii de ferestre și uși/ prin care vântul suflă ziare și frunze, căpițe de fân/ pudrate cu soare/ dovadă că ele au fost cândva înălțate pe ocean/ de lacrimile fără degete ale cosașilor// și tu, o, tu și numai tu/ inaudibilul/ sau ecorșelul unui pian transparent în lumina lunii,/ toate acestea la un loc sau/ și singurătatea/ de după optzeci de ani,/ pe pământ, optzeci de ani pe

pământ/ și numai pe pământ și nicăieri în altă parte decât pe pământ/ și totuși, pe pământ” (p. 157). „Nu parcați” de Ioan Moldovan e din același filon cu poemul lui Grigurcu, asortându-și însă melancolia cu o ironie bine dozată, nelipsindu-i accente parodice. Din aceeași serie de vârstă și ideal estetice cu Manasia și Azap, Daniel Moșoiu pune o ștampilă ironic-duioasă pe tot ceea ce înseamnă condiția și destinul poetului, funcția lui socială, într-un poem sec intitulat „Statistică”. „Epifania” lui Ion Mureșan e numai un episod, tulburător, dintr-un mare poem ce arată că poezia se scaldă în apele dintre fantastic și absurd. Și aceasta e o ipostază a lirismului vizionar: „La birtul *Broasca verde*, acolo mi-am dat întâlnire cu tata/ (deși el era mort de cincisprezece ani),/ ca să-i trimit prin el un bilețel mamei:/ cum că tocmai am intrat la facultate,/ și mă duce gândul la însurătoare/ (dar terminasem demult facultatea și eram însurat și aveam trei copii) și că, dacă poate, să-mi trimită ceva bani, fără să știe tata,/ da să fie cu grijă, căci morții sunt suspicioși/ și atenți la mărturisiri./ Și stam și așteptam să iasă de la serviciu, de la benzinărie./ Și stând acolo, la masă, am auzit dinspre Podul Hingherilor/ şuieratul trenului/ și am văzut prin fereastră cum tufe de alun se mișcă,/ am văzut tufe de spini și porumbarii din marginea pădurii// că se mișcă/ de parcă ar fi vrut să iasă dintre ele un țap,/ am văzut păpurișul negru că se mișcă,/ de parcă ar fi vrut să iasă din el un porc mistreț./ Dar noi l-am văzut pe el cum se apleca grijuliu/ trecând pe sub merii încărcăți,/ cum cobora călcând cu cizmele albastre printre maci/ și cicori, prin iarba udă, cu pufoaica neagră pe umeri și/ sărind peste șanțul năpădit de urzici și/ trecând strada cum ar trece peste o oglindă neagră și vălurită./ Iar sta ca un mușuroi cu furnici roșii deasupra livezii./ Când a intrat pe ușă, tot birtul mirosea a motorină,/ ca sălile de clasă din copilărie, iar nouă/ paharele cu vot-

că ne tremurau în mâini/ de parcă atunci am fi-nvățat să scriem și/ ca la un semn am început, stânjeniți, să ne scotocim prin buzunare,/ ca și atunci când mergi cu trenul/ și vine controlorul de bilete” (pp. 169-171). Ca să nu mai vorbim de realismul neîndurător, de esență dantescă a acestui poem.

Un poem intitulat „La Cluj cu Lucian Blaga”, de Yves Namur, întărește ideea că poemele străinilor au, în chip invariabil, ca referent Cetățuia, statuia Sfântului Gheorghe ori pe Lucian Blaga. „Colb peste oraș” de Olimpiu Nușfelean impune o inedită viziune bazată pe motivul central al colbului. Pâine și colb: cele două mari simboluri ale unui poem despre viață și moarte. La Maria Pal, în „Cu pas egal”, ochiul în primul rând e cel prin care un eu poetizant rănit și sensibil primește mesaje dintr-un oraș tern-cenușiu. „Curriculum vitae” al lui Ion Pop e un poem autoreferențial ce pare dintr-o altă vârstă lirică a poetului, mult diferită de cea de azi. Adrian Popescu vede Clujul cu un surâs printre lacrimi, în al său „Oraș-surâs”, de lângă dealul Calvariei, marcându-i, alături de duhul istoric, fața mistică, scufundată în dumnezeire. Aurel Rău toarnă în forme fixe cotidianul colorat cu nume de străzi. O surpriză ni se pare un poem de Radu Stanca scris în vers liber. „Nopti de insomnie” de Andrei Zanca arată facultatea rară a acestui poet de a transfigura artistic drama celui care trăiește cu aceeași intensitate un dublu exil. Poemul său nu e doar un joc scăpător de cuvinte, ci, ca în tot ce scrie, și aici autorul caută lumina în adâncul umbrei. Fără să fie o colecție numai de capodopere, antologia lui Horia Bădescu este o carte dintre acelea de care Clujul are din când în când nevoie. Nu se cade a încheia fără să invocăm o aproape imposibil de înțeles absență: „*Elegia de la Cluj*”, turnată în bronzul unor terține dantești de Ștefan Aug. Doinaș, la moartea Etei Boeriu.

Povești la răscruce

Adela NAGHIU

Considerată multă vreme drept un gen minor, proza scurtă pare să depășească azi această prejudecată, tot mai mulți tineri prozatori preferând această formă.

Dacă romanul presupune unitate de tematică vizuale și stil, coerență în psihologia personajelor, într-un grupaj de narațiuni autorul își rezervă și libertatea de a aborda maniere și tehnici diferite, de a experimenta (chiar cu riscul unor inegalități), dar și posibilitatea de a reda lumea caleidoscopic și nu focalizat (ca în roman).

Asta pentru a nu mai pune la socoteală duranța tot mai scăzută în fața marilor construcții narative și preferința cititorului contemporan pentru secvențial, concis, multiform.

Totuși, după cum observă și Ioan Groșan, poate cel mai bun reprezentant de azi al genului, a scrie povestire sau nuvelă nu e mai ușor decât a scrie roman pentru că în proza scurtă n-ai voie să greșești. Edificiul epic, chiar miniaturizat, trebuie să reziste, iar pentru conturarea unei psihologii n-ai la dispoziție un capitol, ci doar câteva fraze.

Volumul **„Zăpadă neagră și alte povestiri”** al Ancăi Goja, apărut recent la Editura Tracus Arte din București, abordează formula unui realism magic în care „poveștile de viață”, neîndoiros verosimile, chiar recognoscibile în peisajul social băimărean, au majoritatea, un debușeu fantastic – visul prevestitor, coincidența, ambiguitatea (și ambiguitatea) planurilor făcând parte din recuzita specifică genului.

Veritabil Macondo borgesian, toposul descris e unul alienat și alienant, în care protagoniștii fie întru-chipează niște clișee existențiale – ca în prima parte a cărții, intitulată *„Singur pe drum”* – fie aspiră către un clișeu simbolic, ca în partea a doua, *„La răscruce de lumi”*.

Și, deși „face concurență stării civile” (cum spunea Garabet Ibrăileanu despre Caragiale), prozatoarea reușește să unifice multitudinea de psihologii și diver-

sitatea situațiilor de viață sub semnul ratării din final. Date parcă pe repede înainte, destinele personajelor alunecă invariabil spre eșec ca și cum destinul ar juca fiecăruia câte o farsă cinică.

S-ar putea identifica și un tipar după care evoluează istorisirile: **panoramarea** (cadrul existențial) – detalierea psihologică (**proiectul de fericire** individuală) – **semnalul** optimist (un vis, o întâmplare, o revelație) – **lovitura de grație** (hazard, coincidență, neglijență).

Angrenate în rutina cotidiană, personajele își conștientizează totuși statutul de oameni obișnuiți, dar vor să-și depășească mediocritatea și insignifianța, având fiecare un proiect de împlinire personală. Acesta e fie **realizabil** (femeia între două vârste care tânjește după un partener - *„Găina și Bunul Dumnezeu”* sau femeia mai tânără căreia ceasul biologic îi șoptește că ar trebui să-și grăbească maternitatea - *„Vacanță la munte”*), fie **absurd** (cititul zilnic al buletinului meteo pentru bătrânul cardiac - *„Un fapt divers”*), fie **necesar** (găsirea unei neveste care să-l ajute în gospodărie pentru văduvul Ion - *„Un nou început”* sau a unui tată pentru băiatul ei debil și marcat de stigmatul „copil din flori” pentru eroina din *„Singur de Crăciun”*), fie **poetizant** (bărbatul iubit alături, afectuos chiar și la senectute, o casă albă cu mușcate, copii, câine și pisică pentru bătrâna senilă pe care numai asistenta venită să-i dea tratamentul o mai extrage din irealitatea proiecțiilor menite să-i anestezieze sentimentul singurătății - *„Secretul bunicii Daiana”*).

În mod excepțional, hazardul – care peste tot conduce la ratare – uneori îi mai și pune capăt. Dana, protagonista povestirii *„Sfârșitul ploii”*, asistă neputincioasă și îngrozită la venirea puhoaielor, convinsă fiind că orice picătură de apă îi poate fi fatală și supraviețuind inundațiilor, descoperă că fusese toată viața victima unui diagnostic eronat (și puțin plauzibil de altfel): alergic la ploaie.

Dacă prima parte a volumului înfățișează povești

de viață care, chiar senzaționale, rămân totuși verosimile, „**Răscrucea de lumi**” din ultima parte face posibilă intruziunea fantasticului. Faptul divers e înlocuit de ambiguitatea real-oniric, iar personajele trebuie să dezlege „semne”, să înlăture superstiții și prevestiri, să parcurgă anumite ritualuri sau să scape de obsesii chinuitoare.

Față de personajele primei părți, proiectate în cotidianul cel mai anost, cu idealuri de viață comune, cu o existență (și exterioară și interioară) fadă, cărora doar ratarea din final le mai dădea ceva spectaculos, personajele din partea a doua a volumului dobândesc exemplaritate simbolică, așa cum constată și Crina Bud, autoarea prefetei cărții, sesizând totodată multiplele lor ipostaze: *Clarvăzătorul*, *Visătorul*, *Poetul-vagabond*, *Pescarul din ziua de Paște*, *Călătorul cu tâmpla pe pernă*, *Bătrânul arhitect*, etc.

Clarvăzătorul e un contabil însingurat trăind sentimentul vidului existențial. Dovedește însă mari potențialități vitale căci, văzând că poate anticipa platitudinile din discursurile oficialităților la deschiderea primului mall din oraș, are revelația că e clarvăzător. Sigur pe această premisă insuficient verificată și pe profeția propriului succes viitor (un premiu primit de la serviciu) delapidază fără ezitare și remușcări (chiar salariile colegilor săi) și moare stupid în mașina luxoasă abia cumpărată.

Poate cea mai bine scrisă proză, „*Păstrăvul*”, care deschide această a doua serie de povestiri, readuce în scenă ipostaza Pescarului. Dacă Aliman, personajul lui Voiculescu, străbate halucinat apele în căutarea lostriței care îi deșteptase instinctele erotice sau Iona lui Sorescu vrea să prindă „peștele cel mare” căzând victimă propriei sale utopii, Petru, eroul de aici, are un proiect mai modest: să prindă păstrăvi pentru a-și hrăni familia săracă și pentru a-și umple existența banală, redusă la munca abrutizantă de la gater.

Mersul la pescuit în sâmbăta Paștelui se transformă într-o adevărată aventură, planurile se amestecă, iar Petru pendulează între vis și realitate total debusolat, terifiat de viziuni coșmarești, peștii înmulțindu-se doar în visele lui, căci găleata pentru păstrăvi se încăpățânează să rămână goală.

Cea mai borgesiană dintre povestiri, „*Grădina cu trandafiri*”, configurează un alt erou simbolic, Poetul vagabond, cel care scrie mereu despre viață, moarte și singurătate, ducând o existență boemă, dormind pe o bancă în parc și mâncând o masă caldă numai când, în-

vingându-și stinghereala, își vizitează protectorul sub pretextul îngrijirii „grădinii cu trandafiri”.

Ilogicul se insinuează însă pe nesimțite în existența lui Vali, acesta trăind de trei ori, ca într-o buclă temporală, același început de zi, replici și reacții ce se repetă întocmai, pasajele alternând contrapunctic cu secvențe din planul oniric. Vali fusese și el „la răscruce de lumi”, aflând ulterior că Ion Martin în casa căruia fusese, credea el, refăcând în mod bizar aceeași scenă, nu mai era în viață de trei zile, murind împreună cu familia într-un tragic accident de mașină.

Recuzita fantastică e vizibilă și în alte proze. Bătrânul arhitect care-și construise propriul oraș în căsuțe miniaturale din bețe de chibrit poate provoca tragedii dintr-o simplă neatenție, tot ce se întâmplă accidental pe machetă răsfrângându-se apoi în realitate, chiar propria-i casă aprinzându-se în mod inexplicabil după ce corespondenta ei în miniatură luase foc.

Inflexiuni ale fantasticului folcloric capătă intriga povestirii „*Dincolo de frontieră*” unde seara de Lumină e un moment propice pentru a deschide barierele către lumea de dincolo, astfel încât Axinte poate să comunice cu spiritul soției, moartă cu zece ani în urmă și cu care se întâlnește în vis. După ce epuizează toate modalitățile de a intra în contact cu ea (pomana de la cimitir, somniferele, alcoolul) bătrânul recurge la sinucidere din neputința de a mai trăi fără ea.

Un alt prototip simbolic este cel al Visătorului (din povestirea omonimă) care, indiferent că dormea sau era treaz, visa în permanență și povestea ceea ce vedea. Concetățenii îl alungă la un moment dat, dar tot el este acela care readuce speranța în acel oraș devastat de război, frumusețea ficțiunilor lui fiind în stare să compenseze ruinările din viața reală.

Identificarea Visătorului cu Scriitorul e aproape subînțeleasă. „Frumos nebun al marilor orașe”, acesta își asumă, nu de puține ori, un destin ingrat: să-i facă pe oameni să reziste războaielor (interioare sau exterioare), prin recursul la imaginar, să compenseze lipsa de sens a existenței umane, realitatea absurdă, prin poveste. Un astfel de „povestaș” este și Anca Goja, o tânără prozatoare cu un evident potențial artistic, care dovedește încă de la debut dezinvoltură în alternarea tehnicilor narative, modernitate stilistică, o fină abordare psihologică a situațiilor de viață, dar și o neașteptată siguranță în manevrarea unui discurs pe alocuri sinuos, pe măsura tot mai nesigurelor frontiere dintre real și imaginar, viață și vis, dincoace și dincolo.

Dumitru Nicodim - Romar: *Romaiate*

Lucian GRUIA

Dumitru Nicodim s-a născut la 16.02.1951 în satul Sălcioara, comuna Jurilovca, județul Tulcea și a absolvit Facultatea de Energetică din cadrul Universității Politehnice București. În prezent este profesor doctor la Politehnica menționată. A publicat mai multe volume de versuri și proză dintre care menționăm: romanul *Poarta Albă* (Ed. Humanitas, 2001), în care descrie drama tatălui său ucis în propria-i casă, în anul 1962, din cauza refuzului de a se înscrie în CAP și volumul de versuri *Omariada* (Ed. Curtea Veche, 2012), o epopee dedicată poetului persan Omar Khayyam, catrenele căruia i-au resuscitat pofta de viață, inducându-i, pe cale metafizică, preceptul conform căruia trebuie să ne bucurăm de orice clipă a existenței, întrucât ne așteaptă moartea inexorabilă (cartea a cunoscut și o versiune italiană în traducerea poetului Geo Vasile) și volumul de versuri *Romaiate* (Ed. Curtea Veche, București, 2014) – pe care îl comentez în continuare.

În *Postfața* acestuia, autorul ne transmite o informație foarte interesantă, și anume că, în luna februarie a anului 2012, când și-a rupt brațul, în urma unei căderi pe gheață, s-a revigorat spiritual citind versurile poetului Omar Khayyam (1040-1132), celebru matematician, astrolog, filosof etc, autorul rubayatelor postume care încântă omenirea și astăzi. Și încă o întâmplare predestinată: aflat la vârsta de 62 de ani, Dumitru Nicodim s-a pomenit scriind, în maniera ilustrului model, o epopee în 92 de rubayate, dedicate marelui persan. Și mai ciudat este că Omar, la scrierea rubayatului 210 avea tot 62 de ani ca și emulul său de peste un mileniu.

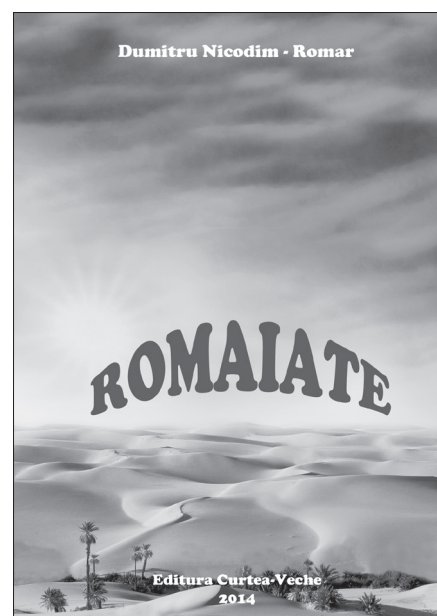
Trăirea plăcerilor clipei (dragostea și vinul) exacerbate de presim-

țirea gratuității existenței, lipsa de sens a acesteia precum și amenințarea neantului ontic sunt specifice nu numai catrenelor persane, ci și unei părți a folclorului nostru, precum și firii petrecărețe a românilor, ceea ce rezonază semnificațiile rubayatelor în limba și sufletul nostru. Dacă rubayatele lui Omar sunt cugetări/ maxime, texte sapiențiale versificate, în care specificul local recognoscibil este turnat în forme general umane, la Dumitru Nicodim, întâlnim pe lângă acest tip menționat (universalizant) și catrene relevante pentru specificul nostru, cât și altele transpuse în contemporaneitatea tehnică amenințătoare.

Cercetând tematic volumul, putem începe cu rubayatele dedicate lui Dumnezeu. Exemplificăm prin una în care autorul râde de credințioșii care numai mimează credința: „La biserica bătrână vă așteaptă Doamne doamne/ singurul ce mai întreabă: vă e sete? Vă e foame?/ Mergeți pe la Doamne Doamne chiar dacă le-aveți pe toate/ singurul care dorește să fiți vii și după moarte” (R 8) și continuăm cu alta auto-ironico-păcătoaso-veridică: „Doamne Tu mi-ai dat Cuvântul să Îți cânt Înțelepciunea,/ dar în marea mea micime îi cânt trupului minunea/ trupul poartă în el durere și iubire și păcat./ Doar el poate fi cântat! Tu fii veșnic laudat!” (R 12).

Majoritatea catrenelor sunt închinat desigur, dragostei: „Iată mi-a sosit iubita! Cerule oprește Roata/ Mă sărută fericita; Soare nu mai schimba data/ Mă îmbie cu o cupă; Doamne stinge tu Lumina/ De iubire astă clipă să dureze totdeauna” (R 18).

Imaginația bogată și umorul consistent stârnesc deliciul oricărui cititor: „La firida dintre coapse – peștera lui Ali Baba/ Drumurile sunt

închise; eu am insistat: degeaba!/ zi și noapte santinele din cuvinte întrupate/ stau de strajă-n ghilimele; pe-aici trece cine poate!” (R 36).

Efemeritatea vieții conferă următorului exemplu o tentă erothatică: „M-a surprins aseară Moartea cu iubita mea în poală/ Îi citeam Omariada; eram gol și erai goală.../ - Vrei să stai? Cum aş rămâne? Sunt creștină! Nu ți-e bine?/ ... și s-a dus... poate spre tine... vezi ce faci!... sau fă ca mine!” (R 55).

Condiția noastră de ființe muritoare stârnește următoarea viziune hilară asupra lumii: „Nu mai e nici o'ndoială, certitudini am cu carul/ lumea asta e o oală, Dumnezeu a fost olarul/ Însă oala e de noapte; cea de ziua o s-o facă/ după ce voi fi ulcele și nevoile o să-mi treacă” (R 92).

Trecerea timpului vizează opera literară a poetului: „Mi-a atins ninsoarea părul și am scris tot Ade-vărul/ însă stau după-o cochetă: Moartea cea analfabetă/ să îi predau Manuscrisul. Editura ei „Abisul”/ strânge tot și tipărește, însă nimeni nu citește!” (R 103).

continuare în pagina 12

Mistica iubirii – ca act eliberator

Imelda CHINȚA

Înainte de a scrie eseu, Radu Călin Hîrza a debutat în spațiul literar sălăjean cu un volum de versuri intitulat *Ocultum Lapidem Veram Medicinam*. Cunoscut ca avocat, Călin Hîrza este pasionat deopotrivă de mistică și ocultism, motiv pentru care în ultimii șase ani a întreprins cercetări acribioase în aceste domenii, munca sa concretizându-se într-un volum meticulos realizat.

Cartea intitulată *Mistica iubirii*, apare la Editura Ordo Ab Chao, Zalău, 2013 și cuprinde trei mari capitole în care autorul încearcă să decodifice limbajul iubirii în trei mari religii: creștină, iudaică, islamică, dintr-o perspectivă comparativă, analitică și fenomenologică. Volumul impresionează atât prin informația dezvoltată, abordată critic și interpretativ, multe dintre conceptele analizate sunt explicate prin schițe și desene realizate de însuși autorul prezentei lucrări, cât și prin bibliografia amplă, care însumează peste 300 de titluri parcurse în vederea elaborării studiului.

Autorul ne propune o abordare a acestui concept dintr-un unghi contemplativ, fiind, în esență, o mistică accesibilă, în primul rând, celor inițiați din punct de vedere religios. *Mistica iubirii* impune o sumă de principii, care trebuie îndeplinite în vederea eliberării omului, pentru ca ființa să se poată mântui, să poată accede spre o stare superioară.

De ce *mistica iubirii*? Într-o abordare strict teoretică, acest concept este recognoscibil în toate religiile indiferent de forma în care este exprimat, deoarece, dincolo de aspectul laic, cotidian, prozaic, uneori, iubirea este strâns legată de noțiunea de Dumnezeu. Iubirea implică o condiție *sine qua non* a transcenderii, cât și în ceea ce privește drumul spre Absolut. Iubirea este eliberatoare, iar calea iubirii, ca modalitate a întâlnirii omului cu Dumnezeu este accentuată și explicată în mai toate religiile, presupunând o purificare interioară.

Călin Hîrza abordează în prezentul op cele trei mari religii monoteiste ale lumii: creștinismul, iudaismul și islamismul pentru că toate sunt subordonate conceptului de iubire, sunt religii ale iubirii, Dumnezeu fiind iubire.

Volumul este o decodificare bivalentă – mistică, dogmatică – a celor trei principale religii menționate, toate converg spre același Unu-universal: „Fiul există în Dumnezeu, unica ființă în trei persoane”. Cercetarea ia forma unui „dialog interconfesional, căci iubirea e singura ce poate elimina orice asperități sau orgolii de natură doctrinară” – afirmă Călin Hîrza.

Astfel, volumul încearcă o abordare mistică, iar o alta vine din zona antropologiei religiilor, însă ceea ce leagă perspectivele este „Marea Iubire, căci iubirea este egală Iubirii”.

Un prim segment cercetat este dogmatismul iudaic; iudaismul este o religie a Legii, potrivit tradițiilor evreiești. Moise a primit întreaga Thora pe muntele Sinai, „Thora”, fiind un grup de legi, un oracol profetic. O altă colecție de tradiții, despre care vorbește în cartea sa Călin Hîrza, este Kabbala, un curent de interpretare mistică a Vechiului Testament, care are la bază ermetismul, o doctrină filosofică închisă, a cărei abordare presupune o anumită inițiere. Arborele Vieții este principiul mistic al Cabalei și cunoaște patru lumi: Lumea Arhetipală identificată cu focul, Creativă – apa, Formativă – aerul și Materială – pământul.

În acest sens, Cabala propune tehnici de meditație sub forma iluminării interioare a templului uman. Spiritul este împărțit potrivit Cabalei în trei elemente: *Nefesh* - Corpul fizic în stadiul embrionar, *Ruach* – spiritul, care completează creația după trei luni, acesta necesită șlefuire pe tot parcursul existenței și *Neshamah* – această dimensiune oferind omului posibilitatea „de a transcende viața pământească, bucurându-se că în urma mântuirii sale va trece barierele morții”.

Autorul ierarhizează și analizează distinct *sefirahul*, identificând cele zece emanatii ce stau la baza creației, de la *Kether* (coroana) – care „cristalizează Stră-Lumina” până la *Malkuth*, a zecea și ultima dintre sefirah, situată fiind la limita de jos a Arborelui – este „un atribut al Creatorului” și este „asociată materiei, lumii fizice, pământului, planetelor și sistemului solar”.

Astfel toate se bazează pe relația dintre mistic și caracterul noncreat, pe omniprezența și incognoscibilitatea lui Dumnezeu.

În capitolul *Iubirea – în mistica iudaică*, este definit termenul de „kaballah”, care „își are originea în ebraică” și reprezintă „un complex sistem mistic iudaic, extrem de vechi”, kaballa este sinonim cu „tradiția”. Sunt de asemenea expuse dificultățile accederii în tainele acestui domeniu, neaccesibil celor neinițiați și greu de decodificat, iar grație unor „maieștri ai cabalei”, autorul reușește să pătrundă „în misterele «mântuirii» iudaice”. Cabala urmărește să decripteze unele adevăruri esențiale cum ar fi: crearea universului, natura divinității, aspectele sale de manifestare, natura sufletului și a spiritului, comunicarea om-divinitate.

Arborele vieții are în alcătuirea sa zece sefirot, care emit raze de lumină. Biblia – susține autorul – este „privită de cabaliști drept o carte ocultă”.

Studiul întreprins de Călin Hîrza aduce o contribuție originală și extrem de elaborată în ceea ce privește cercetarea studiilor iudaice, accentuând partea ocultă a misticismului evreiesc. Dacă mistica iudaică este mai înclinată spre ezoterism, celelalte două religii abordate de autor în capitolele următoare, creștinismul și islamismul nu accentuează neapărat această dimensiune. Creștinismul este o religie revelată, o religie a păcii, Biblia încurajează ideea de pace, liniște, credință interioară, reflexia asupra învățaturii. Astfel, partea a patra a studiului tratează problematica dogmei creștine, iar debutul îl constituie încercarea exegetului de a defini mistica asociată unei „experiențe interioare, care permite contactul sămânței divine din noi cu elementul divin”. O pondere însemnată a capitolului o are sfânta euharistie, care „posedă o valoare esențială”. Având o bogată cultură teologică, autorul încearcă o deciptare mai aproape de laic a acestei taine, concluzionând: „Comuniunea cu sângele și trupul Mântuitorului, este izvorul rugăciunii, meditației, precum și al viziunii euharistice a lui Iisus Hristos”.

Iubirea în mistica creștină aduce în discuție conceptul de iubire abordat dintr-o perspectivă laică, într-o perioadă când termenul de iubire s-a depreciat, s-a devalorizat, îndepărtându-se de sensul original: „Iubirea nu este nici palpabilă nici rentabilă, este frână în calea dezvoltării materiale”, iar în societatea contemporană decăzută, conceptul se zbate în derizoriu, iubirea devine azi o condiție a realizării: „«te iubesc pentru că...», te iubesc dacă...». Iubirea – subliniază autorul – nu comportă comparații și condiționări, pentru că „Dumnezeu este Adevărul Adevărat, iar Adevărul Imuabil este Iubire”. Iubirea supremă este aceea care are puterea de a rodi și încolți „doar în sol fertil și doar acolo va prinde putere”.

Cartea *Mistica iubirii* îndeamnă spre meditație, spre întoarcerea ființei înspre sine și înspre propriile

limite. Doar dragostea adevărată poate înălța ființa, poate elibera de frustrări, de ură, de patimi, care „ne-crozează inima”. Așadar, „dragostea adevărată nu ră-nește, nu sfășie, ci liniștește și mângâie”.

Autorul inventariază câteva condiții esențiale care se impun pentru ca ființa să atingă eliberarea deplină și pe care neofitul trebuie să le urmeze; în acest sens sunt menționate: eliminarea grijilor și preocupărilor lumești, înstrăinarea, ascultarea, pocăința, amintirea morții, bucuria plânsului, blândețea, tăcerea, aceasta devenind „maică a rugăciunii” și „creează liniștea minții”, cuvântul răsărind din tăcere, „iar liniștea izvorăște din tăcere”.

Nevoia de iubire este, în esență, nevoia omului de a se întoarce la starea paradisiacă, edenică, sacră, susține autorul: „Aceasta este rațiunea nevoilor noastre de iubire creștină, necesitatea reîntoarcerii în vecinătatea sacralului sau dorul nesfârșitei Iubiri”.

O altă abordare este misticismul islamic care accentuează acțiunea. Întemeietorul este Mohammed, iar oglinda islamului este Coranul. Islam are înțelesul de „supunere devotată față de Allah”, iar Coranul este un glosar de învățături morale, un codice religios, deopotrivă juridic, ce accentuează acțiunea oamenilor la toate nivelurile religiei, dreptului, economiei și politicii. Iubirea în dogma islamică este sinonimă cu o eliberare de exterior, o dobândire a păcii interioare, o echilibrare a ființei.

Notele de subsol constituie ele însele un metastudiu menit a explicita concepte, a elucida prin apelul la citatul biblic sau la alte surse precum Coranul cel Sfânt, Asociația Studenților Musulmani din România etc.

Așadar, lucrarea are meritul de a trata o temă pe cât de interesantă, pe atât de elaborată, aducând o contribuție semnificativă în ceea ce privește cercetarea, prin idei pertinente și fertile, prin ampla bibliografie pe care autorul o abordează critic și interpretativ oferind o sinteză asupra problematicii iubirii în religii distincte.

Dumitru Nicodim – Romar: *Romaiate*

urmare din pagina 10

Chiar dacă omul individual este supus extincției, poetul ia atitudine civică, simțind pericolul destrămării țării și pieirii limbii române: „Doamne Tu le poți pe toate; faci ce vrei ce Ți se cere/ iată eu în prag de moarte să Te rog mai am putere/ Neamul meu să nu dispară, să îl mântui de se poate/ și când vii a doua oară să-Ți citească Romaiate” (R 159).

La fel ca Vasile Voiculescu cel care a scris *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare...*, pătrunzând în modul de gândire al acestuia, compunând sonete originale, în stilul și în tematica genialului dramaturg și sonetist englez, Dumitru Nicodim a rețrăit catrenele lui Omar Khayyam cu asemenea intensitate încât a compus în tranșă, rubayate, într-o metrică desăvârșită. Fascinat de modelul său într-ale catrenului, Dumitru Ni-

codim își atribuie pseudonimul de Romar.

Încheiem prezentarea remarcând încă o dată predestinarea poetului pentru a scrie rubayate: „Când mi-ai pus creion în mână m-ai umplut de bucurie/ Inspirație divină: mi-ai dat cerul de hârtie/ Și trec stoluri de cuvinte spre Câmpiil' Elizee/ Le dau sufletul cumințe și le nasc ca o femeie” (R 73).

Cartea lui Dumitru Nicodim va încânta cititorii.

A-i cădea (cuiva) solzii de pe ochi

Gheorghe MOGA

Parcursul „vieții” unui cuvânt este, de multe ori, o continuă „luptă”; concurența sinonimelor, corpul fonic precar, asemănarea formală cu alți termeni sunt tot atâtea obstacole pe care cuvintele le evită prin schimbarea sensului.

Sub rădăcina *sol-*, Alexandru Graur grupează în dicționarul său de **Cuvinte înrudite** (apărut în 1980) cuvinte moștenite (*solz*, *a săruta*) și neologisme de origine latină (*a salva*, *a consolida*, *salubritate*) sau franceză (*sol-dat*, *sold*, *a suda*). În cazul unora dintre aceste cuvinte „înrudirea” poate fi acceptată de vorbitorul obișnuit: cele două verbe *a săruta* (cuvântul moștenit continuă, prin evoluție fonetică, lat. *salutare* „a ura sănătate”) și *a saluta* (neologism) pot fi simțite ca înrudite prin puterea asociativă a fanteziei vorbitorului. În cazul altora, îndepărtarea semantică dintre două cuvinte pornite de la aceeași rădăcină poate naște mirare (Ce legătură de sens poate fi între *solz* și *salubritate*?).

Ca să poată reface legăturile semantice dintre două cuvinte aflate în câmpuri lexicale diferite vorbitorului îi vin în ajutor explicațiile cercetătorilor (lexicologii) și intuițiile poetilor. Să le exemplificăm pe rând... Etimologia substantivului *solz* a fost mult discutată. Soluția propusă de G. Ivănescu este reprodusă de Marius Sala în **Aventurile unor cuvinte românești** (vol. II, p. 205) considerând-o „nu numai bună, ci chiar captivantă”: „Avem de-a face cu un cuvânt latinesc: *solidus* «monedă». Evoluția sa, din punct de vedere fonetic, se explică prin căderea lui *i* neaccentuat în latina târzie (s-a ajuns la *soldus* formă care stă la baza cuvintelor romanice: it. *soldo*, fr. *sou*). Forma românească *solz* este refăcută din pluralul *soldzi* < lat. *solidi*, pluralul fiind mult mai des întrebuințat. Din punctul de vedere al înțelesului, este de remarcat că sensul românesc nu apare în celelalte limbi romanice. Evoluția de sens a fost explicată de G. Ivănescu, care arată că solzii peștilor, în special ai celor mari, amintesc prin strălucirea și rotunjimea lor, ca și prin dispoziția lor pe corp, de monedele de aur dispuse în grămezi... O serie de pești de mare, cu solzii aurii, se numesc în franceză *doree*, *dorade*, *daurade*. Poate fi amintită aici și povestea peștișorului de aur. Sensul metaforic de „solz” a apărut la cuvântul latin *solidus* încă din epoca latină imperială. Se știe că moneda de aur cu numele *solidus* apare în epoca lui Constantin cel Mare, care a fixat greutatea acestei monede la 4,55 grame. Noua piesă s-a numit *aureus solidus* sau *solidus* (înainte, moneda de aur se numea *nummus aureus* sau *denarius aureus*). Termenul de *solidus* s-a întrebuințat și mai înainte pentru unitatea monetară de aur, dar nu-

mai în cazuri izolate. El l-a eliminat pe *aureus* după reforma lui Constantin. Comparația solzului cu moneda de aur a apărut așadar, după secolul 4. După secolul 7, deci după venirea slavilor în Peninsula Balcanică, ideea de monedă a dispărut și s-a păstrat doar sensul metaforic de „solz”.

Două din înțelesurile lui *solz* din DEX („fiecare dintre plăcile mici, dure și lucioase, de natură tegumentară, care, suprapunându-se parțial acoperă corpul celor mai mulți pești, al celor mai multe reptile, picioarele păsărilor și anumite părți ale corpului unor mamifere” și „fiecare dintre micile plăci de metal, din care sunt făcute armurile sau anumite obiecte de podoabă”) se regăsesc „ascunse” într-o creație lirică blagiană, provocând cititorului clipe de meditație: „Când sfântul s-a pornit prin cel coclaur/ să-nfrunte – hotărât, dar fără ură -/ primejdia, a îmbrăcat armură/ lucrată-n ochiuri ca din solzi de saur./ Cine și cum îl învățase – anume/ că-nvingătorul, dacă vrea să-nvingă,/ e nevoit să seme-ne cu-nvinsul?/ Cine i-a spus – lui, focului prin lume,/ în zale de reptilă să se-ncingă?” (**În fața unei statui a Sfântului Gheorghe**).

Și alte sensuri secundare ale termenului au îmbrăcat haina poetică: „Un salcâm privi spre munte/ Mândru ca o flamură./ *Solzii* frunzelor mărunte/ S-au zburlit pe-o ramură” (G.Topârceanu – **Rapsodii de toamnă**).

În proza lui Sadoveanu cuvântul își îmbogățește sfera semantică. În enunțul: „Pentru un *solz de aramă* moș Aloman îi dăduse o învățătură” cuvântul este folosit cu sensul inițial de „monedă de unică valoare” (păstrat în italiană și franceză). În alte contexte denumeste tremurul apei, valurile mici puse în evidență de lumina lunii: „Scripetele a prins a scârțâi pe odgon și *apa rupea și fărma în solzi lumina*” (**Opere**, VIII, 529). Alteori în *solzi* sugerează așezarea simetrică și nemișcată a unui cârd de oi în căldura zilei: „oile s-au grămădit unele în altele, *supunându-și în solzi capetele*, stând cu desăvârșire neclintite...” (**Opere**, XVI, 61).

Termenul intră în alcătuirea unei expresii deosebit de plastice. Uneori expresia sugerează trezirea la realitate a celui „orbit” de dragoste: „- După aceea *i-or cădea solzii de pe ochi*, și are să se mire el singur de ce i-a fost drag” (**Opere**, XIII, 449). Previziunea aparține jupânesei Ilisaftei și, chiar dacă în cazul lui Manole ea nu se va împlini, cititorul înțelege grija acesteia față de căsnicia feciorilor, găsind-o îndreptățită, mai ales după întâmplarea care-i marcase pe doi dintre fii (Manole și Nicodim s-au îndrăgostit de aceeași fată).

continuare în pagina 30

Ștefan Goanță și Sălajul

6. Zalău – Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă al Județului Sălaj

(septembrie 1976 – februarie 1990) I

Irina GOANȚĂ

În 1976 se împlinesc 100 de ani de la nașterea lui Brâncuși și se face propunerea ca cel care a deschis epoca sculpturii moderne să devină membru de onoare post-mortem al Academiei Române, dar nu se acceptă. Apare totuși lucrarea lui Barbu Brezianu, *Brâncuși în România*. Cumpărăm și citim tot ce apare despre Brâncuși. Leon Volovici, istoric literar israelian, originar din România, publică amplul studiu, *Apariția scriitorului în cultura română*, o carte de istorie literară și de sociologie a literaturii despre nașterea literaturii române, ce reprezintă o esențială contribuție la istoria culturii românești. Apoi, tot amândoi citim cartea lui Octavian Paler, *Mitologii subiective*. De fapt, în general, cartea și filmul începeau să devină tot mai mult șansa noastră de evadare din realitatea absurdă în care trăiam. Este anul cu peste 40 de premiere cinematografice românești, dintre care amintesc doar peliculele *Pintea* și *Osânda*, văzute de Ștefan la București. În acest an, Sălajul sărbătorește 375 de ani de la bătălia dată de Mihai Viteazul la Guruslău, prilej cu care se dezvelește monumentul realizat de sculptorul Victor Gaga și se desfășoară evocarea „Mihai Viteazul” (Foto 1). În toamna acestui an, debutează Festivalul național „Cântarea României”, primit cu îngăduință, la început, fiind privit în plan organizatoric, doar ca o manifestare ce se desfășoară pe două secțiuni: creație și interpretare. Noi ne-am gândit imediat la celelalte festivaluri anterioare, la Festivalul bienal „I.L.Caragiale” și l-am considerat o continuare, iar denumirea ne-a purtat gândul la opera lui Alecu Russo, *Cântarea României*. Nu mă hazardez să comentez motivul lansării acestui festival, nici plusurile sau minusurile lui și nici părerile denigratoare ale unora (după 1990, căci înainte făceau parte integrantă din el și luptau să fie în prim-plan). Privind cu luciditate în urmă, cred că a fost un mod de organizare la acea dată a activității cultural-artistice și de creație, care a adus și beneficii, nu numai deservicii.

Așa stând lucrurile, Ștefan Goanță nu se aștepta la o muncă mai ușoară după plecarea de la Casa de Cultură a Sindicatelor, mai ales că se întorcea la vechiul loc de muncă. Ar fi fost mai simplu dacă reintra în învățământ, dar n-a fost chip, iar catedra nu i s-a mai păstrat și i se curmă pentru totdeauna întoarcerea la clasă. A fost o perioadă foarte aglomerată, în care a scris mult, a organizat și a coordonat activități județene.

Așadar, reintră normal în activitatea cultural-artistică a județului. Regăsește **Festivalul dansului**

Foto 1. Ștefan Goanță în evocarea Mihai Viteazul

de femei, *Ecouri Meseșene*, la ediția a V-a și se implică în organizarea lui până în anul 1989. Manifestare interjudețeană și, uneori, cu participare internațională, Festivalul se desfășura pe Meseș, la Popasul Romanilor, un loc splendid în formă de amfiteatru, înconjurat de pădure, unde se adunau nu numai orășeni, ci și locuitorii satelor din apropiere: *Spectatorii (15-20 de mii!), chemați aici de ecoul tot mai vibrant al marii sărbători, au trăit cu nedisimulată emoție o adevărată retrospectivă a dansului popular de o vârstă cu țara și prin senectute și prin tinerețe*¹. De fiecare dată, festivalul era prefațat de parada portului popular care înmănunchia zecile de dansatoare într-un buchet multicolor de costume îmbrățișate de verdele pădurii din care părea că izvorăsc.[...] festivalul a debutat cu dansul fetelor din Cizer [...] Fetele din Șeredei (instructor Cornelia Mureșan), trei vârste ca generații, dar o singură vârstă ca dans [...] au încântat din nou publicul cu evoluția lor mereu inedită, plină de farmec și prospețime². (Foto 2) În finalul spectacolului, a evoluat neîntrecutul Ansamblu folcloric al Casei Orășenești de Cultură din Zalău, *Rapsodia Sălajului*, care începe de mâine un lung turneu în Grecia. [...] Spectatorii au aplaudat măiestria dansatorilor (coregrafia – Vasile Bucur), suitele orchestrale (conducerea muzicală – Grigore Grigoruț), vocea profundă, caldă și cu infuziuni lirice a lui Ion Hara, viorile lui Ștefan Joanovics și Lăcătuș Francisc, trompeta

lui Andron Tăut, impetuozitatea sau doina lui Ion Lianu – un virtuoz al fluierului – și neîntrecutul clarinet al lui Grigore Grigoruț³. În special, prezentarea formațiilor artistice era făcută de Ștefan Goanță. (Foto 3) Redăm fragmentar o introducere în spectacolul prezentat la cea de-a XIV-a ediție: *Stimați oaspeți, stimați și iubiți spectatori, ne reîntâlnim în acest mirific peisaj sălăjean, la spectacolul interjudețean al dansului de femei „Ecouri Meseșene”, manifestare artistică a cărei amploare se datorește celor cca 1000 de artiști amatori, dumneavoastră, spectatorilor și, deopotrivă, marii frumuseți a folclorului românesc care, aici, pe fruntea Meseșului, își înalță maeșturosul trunchi, își desface ramurile și își aprinde florile veșnicite pe pământul străbun. Aici, în acest loc cu adânci rezonanțe istorice, la Popasul Romanilor, ne prindem iarăși în uriașa horă a dansului românesc spre a reaminti – dacă mai este nevoie – că am fost, suntem și vom fi o țară rotundă și frumoasă ca o horă a frăției, hărniciei și bucuriei. Așezăm deci pe creștetul Meseșului cununa dansului, cântecului și portului popular din 15 județe ale țării – cunună în cununa țării noastre. [...] Să ridicăm imaginara cortină și să deschidem spectacolul, invitând pe scenă prima formație. Va fi anunțată intrarea în scenă a fiecărui grup de dansatoare: Argeș, Hunedoara, Vaslui, UJCM Sălaj, Călărași, Olt, Alba, Cluj, Sibiu, Suceava, Ialomița, Mureș, Gorj, Teleorman, Bihor. Uneori, găsește expresii sau versuri care definesc fiecare grup folcloric prezent: Vama - Suceava: *tulburătoare orgă a dulcei Bucovine*; Vlad Țepeș - Giurgiu: *Dunăre cuminte ca Bărăganul, Bărăgan cântător ca Dunărea, și apoi zborul săgeată al ciocârliei care împreună pământul cu cerul*; fetele din Dolj: *Bordeiașul, Brăulețul, Alunelul, Sârba, Galaonul și... totul*; dansatoarele din Luncșoara - Hunedoara: *memoria pământului zidită în columnne umane cu aripile veșnic în zbor*; interpretele din Dragomirești, Maramureș: *Maramureș, țară veche, cu oameni fără pereche*; dansatoarele din județul Cluj: *laudă celui care a învățat vântul să vântuie, izvorul să unduie, pasărea să-și odihnească zborul numai în zbor*; fetele din Sibiu: *„V-ați uitat în ochii noștri? Atunci ați văzut chipul bucuriei”*; formația din Bârla, Argeș: *îngemănare de soare, floare, izvoare, cu vremurile de ieri și de azi ale fiilor lui Manole și Anei*; fetele din Șiria, Arad: *dorul, acest român care cântă mereu, fie-vă sărut*; dansatoarele din Negrești-Oaș, Satu-Mare: *arpegii de liniște ce arde și apoi izbucnește ca o furtună ce doare de atâta viață*; interpretele din Bratca și Pestiș (Bihor): *„ați furat nunțile tainice ale florilor, iar acestea, de bucurie, v-au dăruit cântecul și dansul lor”*; fetele din Sălaj sau: *„Zi, Ioane, numa` zi până cetera-anfrunzi”*. Cu prilejul ediției a XVI-a, notează: *Desăvârșita expresie artistică rostită sincretic în mișcare, cântec, strigătură și port a dat glas marelui adevăr al frumosului împlinit numai datorită statorniciei multimilenare a oamenilor acestui pământ cu pământul acestor oameni. [...] La Popasul Romanilor, tihna codrului s-a lăsat cutremurată de freamătul oamenilor veniți să stea la sfat de înțeleaptă desfătare sufletească, să simtă și să vorbească**

Foto 2. Ștefan Goanță cu un grup de dansatoare din Șeredei, Sălaj

despre cea mai înaltă menire a românului, România, patria de cântec și de dor trăită intens de fiii ei în bucuria muncii, a versului, dansului și portului străvechi⁴. La sfârșitul Festivalului, s-au înmănat participanților însemnele prețurii noastre, diplome și efigii, s-au exprimat mulțumirile și felicitările generosului public, precum și invitația de a ne onora și la ediția următoare⁵. (Foto 4)

Anual, la finele lunii decembrie, se desfășoară **Festivalul obiceiurilor de iarnă**, la început în Zalău, apoi, în celelalte orașe și în diferite comune ale județului. Se perindă prin fața spectatorilor grupuri de colindători de toate vârstele, trupe de teatru popular, plugușorul, sorcova, toate obiceiurile de peste an practicate în satele sălăjene: *Trei sute de colindători [...] s-au întreținut, în 28 XII 1980, pe scena Casei Municipale de Cultură într-o tulburătoare rememorare a unor datini și obiceiuri laice de iarnă, reflexe spirituale străvechi ale căror înalte virtuți au străbătut secolele ca mărturii ale perenității și unicității ființei noastre naționale. Din uriașul serial de spectacole populare care se desfășoară în satele noastre de-a lungul a 12 zile, s-au derulat pe scenă obiceiuri și colinzi, intermezzo-uri carnavalești de „Turcă” și „Capră”, plugușoare, jocuri de „călușeri” etc., în frumusețea lor intimă, frustă, ferită de degenerescența „stilizării”, a spectacularizării exterioare. Am respirat atmosfera parfumului arhaic al melosului colindelor, și, pe fundalul bucuriei și optimismului cu care este întâmpinat noul an, am auzit rostindu-se de atâtea ori urările profund omenești de sănătate și prosperitate, măsură a omeniei noastre strămoșești⁶. La Jibou, Casa Orășenească de Cultură a oferit un spectacol complex, un compendiu audio-vizual care înmănunchează măiestrit colinzi (corinzi), elemente de teatru nescris, jocul de măști „Turca”, un intermezzo carnavalesc deconectant, gustat pentru vioiciunea replicii, a costumului și a pantomimii, și obiceiul strigatului peste sat, „Vili-Vili, măi”, act artistic având ca temă mereu atentul spirit justițiar al colectivității, necruțătoare nici la momentele de mare sărbătoare cu actele reprobabile⁷. Așa cum a subliniat de fiecare dată Ștefan Goanță, ponderea o aveau colindele cu temă de muncă și cele păstorești, Miorița, în multiplele ei variante, Mulțămitura mare, varianta*

transilvăneană a *Plugușorului*, marea epopee a grâului.

Festivalul obiceiurilor de muncă de vară, desfășurat la Surduc, este, din câte știm, un generic inedit pe plan național. Momentul de referință al spectacolului îl reprezintă „Craiu` sâmbătorilor”, străveche practică agrară reconstituită, redimensionată și esențializată de cooperatorii vârstnici din Tihău, realizare de excepție, care – cel puțin deocamdată – nu poate fi decât la îndemâna lor și a unui inițiat în profunzimile folclorului, învățătorul Gheorghe Bot, realizatorul spectacolului, secondat de poetul popular Vasile Bot, un interpret de excepție⁸. La Surduc și apoi la Gorgana – Sânmihaiul Almașului, se întâlneau grupurile artistice care aveau în repertoriu obiceiurile de arat și semănat, precum și cele de seceriș. Ar fi vrut ca aceste manifestări folclorice (inclusiv cele dedicate obiceiurilor de iarnă) să fie pfațate cu sesiuni de comunicări adecvate, dar propunerile lui au rămas fără ecou. El își făcea timp și pentru activitatea de cercetare, astfel că participă, cu lucrările *Craiul sâmbătorilor* și *Valorificarea scenică a folclorului din Zalha (Sălaj)*, la sesiunile de comunicări științifice din cadrul Festivalului folclorului someșean, SAMUS – DEJ, 1978 și 1979, realizând o bună colaborare cu etnomuzicologul Virgil Medan de la Cluj-Napoca, amândoi niște împătimiți până la sacrificiul de sine pentru cultura și civilizația tradițională românească.

Și poezii populare aveau cenaclul lor care se numea „Burebista” și era condus de Gavril Dragoș din Meseșenii de Sus. Ștefan îmi spunea că s-a generalizat, la nivel național, o inițiativă a județului Timiș, pornită din Oravița încă „înainte de Unire”, preluată și de Sălaj. În sala clubului stațiunii (Bizușa n.n.), s-a desfășurat ședința de lucru a cenaclului, la care au citit din creația proprie: Lucreția Podar, Grațiana Pop, Constantin Gherasim, Gavril Dragoș, Petru Sima, Alexandru Șerban, Gavril Damșa și Valeriu Roman. [...] În după-amiaza aceleiași zile, a avut loc [...] spectacolul de poezie al creatorilor populari, cărora li s-au alăturat [...] un interpret deosebit al versului satiric, profesorul Dumitru Petre, și umoristul Ioan Seleși⁹. Cea de-a VII-a ediție a Festivalului județean al poezilor populari, „Burebista”, a fost o mult râvnită și necesară reîntâlnire cu rădăcinile limbii și spiritualității noastre, rădăcini curate tocmai fiindcă viețuiesc milenar în pământul nostru și generează tulpini și flori și fructe care ne definesc hârnicia, constanța

Foto 3. Popasul Romanilor – Festivalul dansului *Ecouri Meseșene*, prezentator, Ștefan Goanță

Foto 4. Acordarea însemnelor Festivalului *Ecouri Meseșene*

și frumusețea¹⁰. O selecție din versurile poezilor țărani a fost cuprinsă în antologia *Pământ străbun românesc*, publicată în anul 1981.

Își reia, de asemenea, munca de organizare și realizare a spectacolelor care se desfășurau cu prilejul serbărilor câmpenești la Măgura Priei (Cizer), la Guruslău (Hereclean), Gorgana (Sânmihaiul Almașului), Bocșa, Surduc etc., de la stabilirea, împreună cu autoritățile locale, a condițiilor de desfășurare, la scrierea textului și precizarea formațiilor artistice participante. Lansat în 1967, *Măsurile de la Pria* se afla deja la cea de-a XI-a ediție și în fiecare an, veneau aici tot alte și alte grupuri de artiști, atât din orașele județului, cât și din satele apropiate, precum și din străinătate. Fără a impia cu nimic specificitatea tradițională, din anul 1967, organizatorii, la dorința gazdelor, au amplificat manifestarea locală într-o amplă serbare câmpenească, menită să reverbereze cât mai complex efluvii spirituale noastre multimilenare, componente primare ale ființei naționale, reflexe ale statorniciei, conviețuirii și muncii în comun a obștilor. [...] Fără a-și modifica funcționalitatea inițială – caracterul de practică gospodărească – obiceiul de la Pria a câștigat cuvenita rezonanță artistică reclamată de însăși esența lui materială și spirituală. Iar dincolo de marele frumos care atrage aici tot mai mulți oaspeți, trebuie să rămânem impresionați de caracterul de argument adus de aceste obiceiuri [...] care mărturisesc prin ele însele vârste și îndeletniciri milenare trăite peren pe aceeași vatră¹¹. Soliști de muzică populară lansați în urmă cu mai mulți ani devin reprezentativi pentru Sălaj. Virtuozul Ion Lianu (la fluier, caval, ocarină, cimpoi, taragot) a fost distins cu premiul I la marele festival „Maria Tănase” de la Craiova. La aceeași elevată confruntare, Florica Pușcaș a obținut locul al II-lea, iar grupul instrumental „Folclorica”, premiul special al juriului. Ileana Domuța Mastan își lansează primul disc mare în Zalău, pe care ni-l oferă „cu tot respectul”. (Foto 5) La fel, Florica Pușcaș: „Vă rog să primiți din partea mea această «jumătate» de disc (cealaltă fiind a solistei Ana Coșprundan) care înseamnă modestul meu debut în electrecord. Cu sti-

mă, recunoștință și considerație, Fl. Pușcaș”. Același gest îl fac soții Elena și Emil Barz cu discul *Cărăruie de feciori*: „Cu mult respect și multe mulțumiri pentru ajutorul dat în cei mai fructuoși ani artistici. Din inimă, Emil și Elena”.

Nu trebuie să uităm că Sălajul era integrat în activitatea cultural-artistică a țării. Erau apreciate prezențele folclorice la manifestările naționale. *Sfârșitul anului 1986 a marcat, [...], și trei prezențe sălăjene la mari manifestări interjudețene dedicate obiceiurilor laice de iarnă. Valorosul grup vocal folcloric din Gâlgău, [...] a fost prezent la marele spectacol care se organizează, anual, la Sighetul Marmăției [...]. Apreciatul colectiv folcloric din Cizer, îndrumat de Viorica Breje, a transmis minerilor din Uricani și Petroșani caldă urare a sălăjenilor, rostită în spectacolul „Colindul țării pentru minerii din Valea Jiului”. Minerilor din Valea Jiului le-au dedicat și artiștii amatori ai Casei de Cultură din Jibou spectacolul „Urare de pe la noi”, spectacol [...] realizat și interpretat de Liviu Petriș, Alexandru Szelei, Tiberiu Moș și de întregul colectiv [...] Felicitările primite sunt încă o dovadă a pertinentei artei sălăjene în peisajul artei românești¹². Poate se cuvine o privire retrospectivă a participării la diferite festivaluri interjudețene organizate în țară, la care creatorii și interpreții sălăjeni și-au adus contribuția comensurată în talent și specificitatea expresiei artistice. Copacul milenar – și unic – al spiritualității românești este atât de viguros tocmai prin mulțimea ramurilor care îl hrănesc și îl împodobesc cu parfumul și culorile tuturor zonelor țării, afirma Ștefan Goanță într-o discuție cu domnul Mateescu de la Radio Cluj. Reporterul clujean, venit să se documenteze în Sălaj, dorea să realizeze un interviu cu cineva din conducerea culturii sălăjene. Cei pe care i-a contactat l-au direcționat spre Ștefan Goanță care numai de interviu nu avea chef. Totuși, în cele din urmă s-au înțeles și a realizat o succintă prezentare: *Viața cultural-artistică a Sălajului cuprinde o largă arie de manifestări artistice diversificate atât ideatic, cât și ca exprimare artistică. Paralel cu manifestările de amploare [...] care cuprind spectacole susținute de prestigioase formații profesioniste, spectacole organizate de / și cu fii consacrați ai Sălajului, [...], coexistă spectacole inspirate din străvechi tradiții, datini, obiceiuri, legende care atestă specificitatea spiritualității artistice locale și care fac parte din marele trunchi al spiritualității românești create în mileniile existenței sale. Există – și valorificate scenic – o serie întreagă de obiceiuri care viază prin înaltele virtuți etico-estetice pe care le emană. „Craiul sămănătorilor”, obicei agrar care odinioară, prin puterea legii nescrise, diriguia în spiritul omeniei și hărniciei desfășurarea muncilor de primăvară, [...] este azi un spectacol care reverberează virtuți strămoșești. [...] Păstoritul [...] a creat la rândul-i o altă suită de rostiri artistice care însoțesc firesc bucuria unei munci împlinite de oameni în omenia lor. Dintotdeauna și, mai ales, în ultimii 20 de ani, sărbătoarea „Măsuriișului” (plecarea oilor la munte), în aproape toate zonele de deal – prin grija și a noastră, [...],**

Foto 5. 1984, Librăria Gh.Șincai – Zalău:
Lansarea discului *Ileana Domuța Mastan*;
de la stânga la dreapta, d-l Ilieș,
Ileana Domuța Mastan, Ștefan Goanță

se organizează mari serbări – în special în satul Pria – menite să reînvie și să dea noi valențe etico-estetice marii manifestări. Sfârșitul muncilor de primăvară prilejuiește, de asemenea, un intermezzo deconectant asigurat de o mare manifestare artistică în multe localități, în special în comuna Sânmihaiul Almașului, [...] „Secerișul” – și odată cu el rememorarea întregii epopei a grâului – își re trăiește și artistic marea frumusețe a împlinirii, prin sărbătorirea care reflectă momente din marea și nobila muncă. Sigur, obiceiurile acestea [...] sunt și vor rămâne o valență spirituală a satului pe care nu o neglijăm, fiindcă satul nostru, deși nou, rămâne și vechi, încununat de numele de țară. Am putea adăuga o serie de alte spectacole inspirate din datini și tradiții prilejuite de muncile din toamnă sau de obiceiurile prilejuite de sărbătorile de iarnă și, mai ales, legende care reverberează, în cadrul trecutului glorios al țării, trecutul Sălajului, deopotrivă vatră dacică, romană și română. Ni se pare cel puțin în aceeași măsură importantă posibilitatea comunicării acestor factori folclorici pe diferite scene – la noi este o practică îndătinată – pentru a împlini ceea ce noi numim „Sălajul, străveche vatră de țară nouă”. (Va urma)

NOTE:

¹ Goanță, Ștefan, *Marele adevăr al frumosului*, în „Năzuința”, august 1984;

² Goanță, Ștefan, *Festivalul dansului femeiesc „Ecouri meseșene”*, în „Năzuința”, august, 1979;

³ Ibidem.

⁴ Goanță, Ștefan, *Marele adevăr al frumosului*, în „Năzuința”, 17 august 1985, p. 2;

⁵ Goanță, Ștefan, *Hora plaiurilor românești*, în „Năzuința”, august, 1988;

⁶ Goanță, Ștefan, *Festivalul județean al obiceiurilor de iarnă*, în „Năzuința”, 5 ianuarie 1981;

⁷ Goanță, Ștefan, *Cuvânt pentru permanența obiceiurilor de iarnă*, în „Năzuința”, 8 ianuarie 1983;

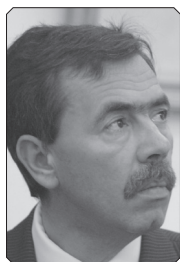
⁸ Goanță, Ștefan, *Festivalul obiceiurilor de muncă de vară*, Surduc, ediția I, în „Năzuința”, 4 septembrie 1982;

⁹ Goanță, Ștefan, *Festivalul județean al poezilor țărani*, în „Năzuința”, 10 octombrie 1981;

¹⁰ Goanță, Ștefan, *Festivalul poezilor populari*, în „Năzuința”, decembrie 1985;

¹¹ Goanță, Ștefan, *La Măgura Priei*, în „Năzuința”, 18 mai 1985, p. 2;

¹² Goanță, Ștefan, *Prezențe din Sălaj la manifestări interjudețene*, în „Năzuința”, 10 ianuarie 1987.

Singurătatea bijutierului

Marcel LUCACIU

Lucid și melancolic, uscățiv și ușor „aplecă peste întrebările lumii”, Valeriu Mircea Popa se numără printre puținii solitari din lumea literară; o lume în care s-a impus relativ târziu, chiar dacă primele lui poeme au fost incluse în *Caietul debutanților* (Editura Albatros, București, 1982) și s-au bucurat, la vremea respectivă, de girul regretatului Cezar Ivănescu. Dar calea regală a poeziei s-a dovedit mai greu de găsit și datorită unei existențe sinuoase, în care actualul doctor în psihologia artei și lector universitar a fost, rând pe rând, muzician, profesor defectolog, logoped, psihoterapeut prin diferite școli speciale, îngrijitor de bătrâni în Germania etc.

Valeriu Mircea Popa debutează editorial cu placheta *Furnicile și oglinda* (1993), urmată de *Războinicul cu ciorapi de piele* (1996). Ambele plachete, editate în regie proprie, trec însă aproape neobservate, beneficiind de aprecierile unor „critici artiști” precum Nora Iuga, Constantin Abăluță sau Angela Marinescu. Poetul intră, definitiv, în conștiința critică abia odată cu volumele *Ultimele pătrate de frig* (1998) și *Camera de subsol* (2001), distinse cu Premiul Asociației Scriitorilor din București, cărora li alătură, după o perioadă a decantărilor, *Bijutierul și alte poeme care nu există* (2008).

Publicată sub egida Asociației Culturale Direcția 9, coordonată de Adrian Suci, *Cercul de camfor* (Editura Herg Benet, București, 2013) este o nouă carte de versuri ce reiterează mai vechile obsesii: geometria pură, universul miniatural sau radiografia cenușului cotidian, realizată sub spectrul nimicului. Construite mai degrabă secvențial, poemele denunță haosul lumii moderne, restaurând armoniile originare și echilibrul dintre lucrurile, în aparență, mărunte. Sobrietatea confesiunii, parcimonia cuvintelor, rigoarea și tăietura exactă a versului sunt ale unui poet de o mare severitate formală. Bântuit de neliniști metafizice, însuși actul scrierii devine sinonim cu ființa poetică: „uneori/ toate cuvintele se evaporă/ și rămâne doar tăcerea/ unei coli albe/ cu o minusculă virgulă roșie/ în colțul din dreapta// jos/ aproape de ieșire” (*Vineri seara*).

Prizonier, deopotrivă, al propriului poem și al odăii sale, precum odinioară Bacovia (de care se distanțează prin natura limbajului), efebul de altădată transformă cercul într-o metaforă a spațiului clausturant și alienant, sub zodia absurdului (specific lui Beckett) din care dispare orice urmă de inocență, inclusiv aceea a copilăriei mirifice: „n-am ieșit din casă de câteva săptămâni/ caut ceva în curtea grădiniței/ un băiețel cu ochelari se amuză/ râde ca nebunul are în mână un băț/ galben a trasat cu el pe pământ/ un cerc de camfor înăuntru se zbugiumă/ ca scoase din minți câteva furnici/ nu mai pot ieși de acolo/ eu caut ceva băiețelul râde se joacă/ habar n-are

că furnicile/ impregnate cu otrava din camfor/ o să fie izgonite din propriul/ mușuroi eu n-am ieșit din casă/ de câteva săptămâni caut cu disperare/ ceva ce-mi lipsește ceva de care/ n-am nevoie dar îmi lipsește dimineața/ în curtea grădiniței nu e nimeni/ nici măcar umbra unui cerc” (*Cercul de camfor*). Înzestrat cu multiple conotații, „cercul” apare, frecvent, în stihurile lui Valeriu Mircea Popa. Sunt fie explicit „cercurile lui Pitagora” (adeptul numărului ce reprezintă „substanța tuturor lucrurilor” și, nu întâmplător, al armoniei), fie implicit cercurile „dinăuntru cărții” (similare cercurilor lui Arhimede) ori, pur și simplu, cercul ca „o monedă (n.n. monadă) șlefuită pe ambele fețe/ cu totul albă” (*Pe o bancă*).

Purtat de nostalgia unui topos ordonat de linii, corpuri și figuri geometrice, poetul „vagabondează prin cartierele/ din partea de nord a orașului” (*No-rii pe cer*), părăsește zgomotosul labirint citadin și se apropie, la modul simpatetic, de lumea obiectuală; o lume extrem de compozită (cu „ziduri”, „noroi”, „scări”, „pene”, „mesteceni”); o lume în care „nasturi albi”, „butoniere albastre”, „dopuri și capace de argint” se „prefac în oglinzi”, peste noapte (*Oglinzile din sobă*). Și totuși, în esență, există o dualitate a banalului miraculos. Pe de o parte, e universul casnic („podeaua”, „patul”, „fereastră”) ce reconstituie o singurătate tacită, niciodată clamată; pe de altă parte, e domeniul micilor vietăți prin intermediul cărora sunt transfigurate stări difuze, în versuri șlefuite cu o minuțiozitate de bijutier: „cu degetele risipite/ prin aer/ pictorul memorează/ niște cifre// și un gândăcel/ numit Ochiul Domnului/ trece pe sub crucea/ desenată pe zid” (*Degetele unui bijutier*).

Nu sunt de neglijat nici instantaneele sociale, învăluite de o suavă ironie. Mediul pe care îl evocă, deseori, Valeriu Mircea Popa se află sub imperiul sărăciei, al oboșelii și al bătrâneții deprimante. Pe lângă autobuzele care „circulă prost”, orașul e cutreierat de „cerșetorii de iarnă”, de „cerșetorii bătrâni”, de „câinii vagabonzi”. Ipostaziata de personajul Moc, Poezia pare să fi „pierdut toate războaiele”, iar Muzica (închisă în vechiul pian) pare să împărtășească soarta oricărui „produs de lux” (pe cât de strălucitor, odinioară, pe atât de inutil, azi): „și pianul?// ce vom face cu pianul/ coborât în pivniță?/ o să-i tăiem coada/ și vom pune în el cartofi// iar seara/ în frumosele seri de iarnă/ cartofii vor fi dulci/ și ceaiul negru// nu știu ce altceva să facem/ cu pianul” (*Pianul*).

De un rafinament stilistic aparte, solemn și lipsit de grandilocvență, *Cercul de camfor* se constituie într-o meditație subtilă despre condiția artistului mereu asediat de facila societate contemporană; de iluziile ei postmoderne...

Spicuri sălăjene

GYÖRFI-DEÁK György

2. O bucătăreasă de viță nobilă

Mama Eva din Lemniu n-a fost singura „socăciță” a cărei celebritate a trecut dincolo de hotarele „Săla-
giului cel Mare”. Partea ungurească se mândrește cu Zilahy Kiss Ágnes, autoarea unor best-seller-uri culinare precum „Valódi magyar szakácskönyv” (Carte de gătit cu adevărat maghiară, prima ediție 1891) și „A befőttekről” (Despre conservarea fructelor, fier-turi și salate, 1899).

Viața i-a fost plină de peripeții și întâmplări tra-gice. S-a născut în 12 mai 1848 la Zalău, ca singu-ra fată dintre cei șapte copii ai mamei Kállai Nagy Charitas. Tatăl, renumitul avocat Kiss Károly (1797-1855), provenea dintr-o familie clujeană înnobilită de principele Apafi Mihály în 1667 și a reprezentat în chip de consilier juridic și de apărător familia Wesselényi. Conform arborelui genealogic publicat de Petri Mór în cunoscuta monografie a Sălajului, trei dintre băieți au murit la naștere, unul în copi-lărie, iar niciunul dintre ceilalți doi ajunși la vârstă matură nu s-a însurat.

Zilahi Kiss Károly (1838-1864), cel mai mare din-tre toți, a fost un talentat critic literar, poet și zia-rist. A dovedit interes pentru folclorul românesc, a cules, a tradus și a publicat diferite creații populare. S-a stins răpus de tuberculoză. Numele i-a fost per-petuat de cenaclul local de limbă maghiară. Un alt frate a fost Imre (1845-1867), care a semnat cu pse-udonimul Cserényi. A publicat poezie, scrieri critice și i-a tradus pe Pușkin, Lermontov, Racine și Byron. Precum se vede, familia Kiss din Zalău a fost cu ade-vărat pasionată de literatură.

Rămasă orfană la doar 7 ani, Ágnes n-a mers la școală, dar a deprins să citească și să scrie de la frații ei. Ea s-a măritat de trei ori. Prima dată, de tânără, cu locotenentul Becsky Endre (sau András, 1843-1887) din Santău. Datorită tipicului vieții cazone, n-a avut posibilitatea să-și creeze propriul cămin, ci s-a mutat împreună cu soțul din garnizoană în gar-nizoană. În 1867, la 19 ani, i-a născut un băiat, vii-torul publicist și călător Becsky László.

Adesea, regătenii confundă numele reședinței noastre de județ cu denumirea județului, astfel încât o mulțime de posturi radio-TV și cotidiene naționale ne oferă prilejul să ne veselim pe seama neștiinței lor (și ei hohotesc cu gura până la urechi când încurcăm

oltenii cu muntenii, Ploieștii cu Piteștii). La o gugă-lire pe internet, am găsit repede: „*Lingurar Aurica, domiciliată în comuna Gârbou, județul Zalău*” (gov.ro, adică pe situl guvernului); „*Grindină în județul Zalău*” (realitatea.net); „*Județul Zalău nu are niciun specialist în diabet*” (adevarul.ro); „*Compania... deține o fabrică de producție la Recea, județul Zalău*” (zf.ro, adică „Zia-rul financiar”). Să încheiem cu un anunț făcut de ci-neva care, prin natura activității, chiar ar trebui să-și cunoască țara: „*Vă oferim servicii de tractări auto, asis-tență rutieră, depanare auto, remorcare auto în județul Zalău*” (acr.ro).

Dragi „capitaliști” și „băftoși” din județele adia-cente, nu vă necăjiți. Li se întâmplă și unguirilor din Ardeal! Când am căutat datele biografice ale lui Becs-ky László, feciorul autoarei de față, am citit într-o gazetă clujeană de acum, din mileniul III, că acesta s-a născut la Tășnad, în județul... Zalău („1867-ben született Tasnád, Zilah megyében”).

Neastâmpărat ca și tatăl său, în loc să-și continue studiile, tânărul s-a înrolat în armată la doar 17 ani. Apoi, după lăsarea la vatră, a străbătut Italia, Spa-nia, ajungând chiar în nordul Africii. Cea mai îndrăz-neată călătorie a fost cea în Statele Unite, când s-a imbarcat fără un sfanț pe un Transatlantic și a dus o viață de emigrant fără noroc până când s-a putut angaja ca fochist pe vasul care l-a readus în Europa. Și-a povestit impresiile în volumul „Până-n Ameri-ca și înapoi. Aventurile de pe drum” (Amerikába és vissza. Úti kalandok), apărut în 1899, la un an după moartea sa (23 iunie 1898).

Probabil că Ágnes a divorțat de primul soț din ca-uză infidelităților chipeșului ofițer, un bărbat căruia i-a făcut plăcere să toace banii nevestelor. Deși s-a stins prea curând și el, a avut timp să se recăsăto-rească de două ori, cu Porompovics Szeréna și apoi cu Szentkirályi Berta. Rămasă fără mijloace de exis-tență, femeia a încercat să-și refacă viața, însă fără succes. A doua căsătorie s-a terminat la fel, prin di-voț.

Potrivit datelor strânse de Szinnyei József și pu-blicate în dicționarul „Viața și operele scriitorilor maghiari” (Magyar írók élete és munkái, 1891), ca să se întrețină, la început a cusut mănuși pentru dame, iar apoi, în perioada cât a locuit în Oradea, a colaborat cu mai multe publicații pentru femei și a scris îndrumările culinare, apoi a reușit să deschi-

dă un restaurant propriu. A treia oară s-a măritat cu inspectorul feroviar Gömör István. A murit în 11 martie 1908, la Szeged.

În momentul de față, în Biblioteca Electronică Maghiară (mek.oszk.hu), sunt accesibile on-line două versiuni ale primei cărți: ediția secundă, din 1892 și a zecea, din 1941, cu titlul schimbat în „Bucătărie ardelenască” (Erdélyi konyha), amândouă publicate în Budapesta, stratagemă care a asigurat un tiraj mare, vânzări în toată țara și stabilitatea râvnită în plan financiar.

Ideea de a aduna într-un volum rețetele tipice bucătăriei ardelenesti i-a venit colonelului și scriitorului baimărean Teleky Sándor (1821-1892), una dintre figurile proeminente ale revoluției de la 1848-1849, comandant al trupelor din regiunea Chioarului, ulterior aghiotant al generalilor Bem și Garibaldi, prieten cu Petőfi, Liszt și Victor Hugo. Grațiat de către împăratul Franz Joseph după „reconcilierea” din 1867, el și-a recăpătat moșia și castelul din Colțau (Maramureș, la 10 km de Baia Mare) și, după ce a sângerat pe aproape toate câmpurile de luptă din Europa, a avut parte de o bătrânețe liniștită și plină de bucurii, multe dintre ele din domeniul culinar, pentru că, deși nu-l putem compara cu Alexandre Dumas pe tărâmul literelor, când se așeza la masă era un gurmand la fel de pretențios.

Într-una din vizitele făcute în Oradea, după ce a fost ospătat după pofta inimii, a întrebat-o pe stăpâna casei dacă are vreun carnețel unde-și notează rețetele mai deosebite.

Doamna Zilahy avea unul, dar era pătat de sosuri, cu marginile ferfeniță și cu paginile fluturânde, așa că nu prea s-a încumetat să-l aducă. Viteazul conte și-a mângâiat barba, și-a răsucit mustățile, și-a pus toată diplomația în joc și, când cu o vorbă bună, când cu o glumă, a evitat toate capcanele, a anihilat întreg dispozitivul de apărare și, într-un sfârșit, a obținut ceea ce-și dorea.

Când a văzut colecția de rețete, a început să le răsfoiască:

- Ei, vedeți, pe asta n-o știu, nici pe aceasta, nici p-asta, deși din descriere pare delicioasă și promite să fie sățioasă.

I le-a înmănat înapoi, apoi, cu o mână pe pântecul dolofan și cu o lulea în cealaltă, a privit-o în felul cum se uită un fecior la cea mai mândră dintre toate fetele de măritat:

- Vă rog să adunați într-o carte acestea și celelalte multe feluri de mâncare cu care, de bună seamă, vă este plin câpșorul. Ați publicat atâtea articole, deci nu vă temeți, va fi o întreprindere culinară reușită. Toată viața mea am oftat după un îndrumar gastro-nomic scris de cineva dotat atât cu talent literar, cât și cu pricepere la gătit. Dacă veți reuși să alcătuiți un

astfel de volum, el v-ar putea aduce norocul în viață.

Întocmirea ineditului rețetar literar a necesitat doar două luni. A urmat căutarea infructuoasă a unui editor. După mai multe tentative nereușite, Ágnes a apelat din nou la eroul pașoptist. Pofticiosul comite i-a trimis o scrisoare voioasă, cu laude la superlativ, unde îi asemana cartea cu o preafrumoasă și rumenă friptură de curcan, pe care, din cauza vârstei, poate doar s-o guste, nu să se îndoape din ea. Inclusă în prefață, ea a deschis toate ușile și, în doar șapte luni, au apărut, una după alta, două ediții dintr-o serie continuată până în zilele de azi.

În prefața ediției din 1891, zălăuanca mărturisește:

„În această carte nu se află nici un fel pe care să nu-l fi pregătit eu însumi de câteva ori.

Mâncărurile propuse se potrivesc în principal cu posibilitățile familiilor din pătura de mijloc, dar de aici își pot întocmi meniul atât stăpâna unei case înstărite cât și mama unei familii nevoiaș, precum și femeile angajate la un birou, nevoite să-și lase casa pe mâna unei menajere. Această carte de bucate vă oferă bucate care pot fi preparate sau puse să fie gătite ușor și ieftin.

Provin dintr-o familie bogată de moșieri, așa că am deprins bazele gospodăririi de acasă. Ulterior, ca soție de ofițer, am străbătut regiunile din întreaga țară; pretutindeni am deprins tot ce mi s-a părut a fi potrivit și bun. Fiind o bucătăreasă pasionată, am pregătit imediat, cu multă plăcere, toate bucatele care mi-au plăcut. Astfel, de-a lungul anilor, mi-am sporit experiența culinară.

În viața mea, niciodată n-am gătit într-o altă casă, ci, până în ziua de azi, am trudit în propria gospodărie - dar, pentru că am îndurat o seamă de lovituri ale destinului, am cunoscut și greutăți materiale. Așa, încetul cu încetul, am învățat în ce fel și cum se poate face ceva bun de mâncat din incredibil de puține ingrediente.

Gusturile și deprinderile îmi sunt fără nici o îndoială maghiare, dar, pentru că m-am născut în Ardeal, stilul meu culinar este în mod preponderent ardelenesc”.

Istoricul Dr. Draveczky Balázs, directorul Muzeului Maghiar al Comerțului și Alimentației Publice, a prezentat astfel această culegere nemuritoare de sfaturi și rețete:

„Extrem de talentata scriitoare Zilahy Ágnes, eroina unei vieți ca-n romane, a propus cititorilor și utilizatorilor câteva modalități avantajoase, rapide și remarcabile de pregătire sau conservare a hranei. Sfaturile de odinioară sunt valabile și în prezent. Nu numai că nu și-au pierdut actualitatea, ba chiar își trăiesc propria renaștere”.

Merită să accesați una dintre edițiile amintite ca să vedeți cum se prepară dulceața de trandafiri, boabele de mălai dulce murat sau cârnații cu must, bucate cu denumiri incredibile și un gust fantastic.

Șampanie și trandafiri

(fragment)

Mădălina Natalia MAN

*Colegiul Național „Simion Bărnuțiu” Șimleu Silvaniei
(Marele Premiu la Concursul de creație literară „Iuliu Suciu”, Ediția a XIX-a, Zalău, 12 iunie 2014)*

„A fost un om deosebit, mereu m-a ajutat la nevoie, cred că e groaznic pentru această femeie să rămână fără soțul ei atât de devreme... Oscar mi-a dat mereu sfaturi înțelepte și m-a sprijinit, m-a îndrumat spre ceea ce sunt azi. A fost un om corect, direct, inteligent, pragmatic. Dacă a fost cineva care a avut o importanță deosebită în viața mea și a celor din acest oraș, Oscar a fost acela... Probabil și el a avut nevoie de un sfat atunci. Cine știe ce o fi apăsât pe umerii lui...”

Văduva stătea în primul rând de scaune, purtând un cardigan negru pe care și-l strângea mereu pe corp. Părul ei era negru și răvășit; ochii verzi, pierduți trădau faptul că mintea ei era în altă parte, se afla în trecut ori în viitor, dar cert era că ignora complet prezentul. Avea chipul împietrit. Alături de ea stătea mama ei, care căuta mereu să o îmbărbăteze când credea că era cazul. Dar ea nu avea nevoie de nimic. Avea nevoie să știe că de acum va fi mai bine, că în viața ei va fi mai multă liniște, avea nevoie să uite. De fapt nici nu știa cum se simte sau ce ar vrea să se întâmple în continuare.

În urmă cu un an

- Ți-am zis de atâtea ori să nu îți mai lași hainele aici! Nu sunt sluga ta!

- Ți se uscă o mână dacă faci atâta lucru pentru mine? Știi că sunt obosit!

- Nimeni nu e atâta de obosit încât să uite de bunele maniere! Ești mai rău ca un animal. Faci ce faci și mereu îmi dai de gândit. Și eu sunt obosită și scârbită de felul în care mă tratezi!

Oscar o prinse ferm de braț și o privea cu dispreț și superioritate. Femeia înlemni, dar încerca în același timp, să rămână demnă.

- Nimeni nu îmi spune astfel de lucruri, nici măcar tu. Dacă nu vreau să îmi așez hainele, înseamnă că nu o să o fac. De aceea ești tu aici. Să faci lucrurile pe care eu nu le pot face... din cauza oboselii și a faptului că sunt mereu ocupat. Nu ești sluga mea, iar dacă ești, să știi că și eu sunt. Fac bani pe bandă rulantă pentru tine, pentru noi, pentru casă. Fac bani pentru orașul ăsta de nimic plin de oameni de toată jena și rușinea, care au nevoie să li se spună cu lux de detalii cum se face orice lucru. „Oscar, cum să îmi pun apă în pahar?” „Oscar, nu știi cum să clipești!”. Sunt incompetenți și sunt sătul să gândesc pentru fiecare locuitor neisprăvit. De aceea, nu

o să îmi așez hainele.

Vocea lui era persiflantă, înspăimântătoare, joasă. Oscar era din ce în ce mai rău. Devenise încetul cu încetul un monstru care nu poate fi învins. Avea atâta susținere din partea tuturor încât orice strigăt disperat de ajutor putea fi perceput ca un act de nebunie și pe urmă ignorat.

Când rămăsese singură în mijlocul încăperii, căzu doborâtă încă o dată de atitudinea soțului ei și șopti printre lacrimi „Sunt atât de nefericită...”, gândindu-se apoi la ceea ce îi ceruse Oscar să promită acum câțiva ani.

Oscar este primar. Unul suficient de bun încât să prindă mai multe mandate. Orașul îl iubește pentru viteza cu care înnoiește urbea, pentru vorbele sale alese care motivează, schimbă și obligă la progres fiecare locuitor, de la cei din fașă până la cei cu baston.

Însă ca soț, își surprindea mereu soția în sensul rău. Nu a fost dintotdeauna așa, iar dacă a fost, poate a știut cum să se ascundă. Eloisa era atât de singură. Își pierduse prietenii, părinții, rudele în momentul în care spusese „Da”. Oscar a luat-o din orașul ei și a dus-o în celălalt capăt al lumii. Acum nu mai avea cum și la ce să se întoarcă, deși... să sară în brațele părinților ei ar fi cea mai înaltă alinare. Oscar devenise atât de posesiv, de crud, de rigid. Nu îi dădea semne că s-ar fi refugiat în brațele altei femei, dar poate Eloisei i-ar fi fost mai ușor dacă ar fi știut că acesta este motivul îndepărtării lui, răcelii cu care îi vorbește, felului în care o tratează.

Aceea fusese ultima zi în care mai spera că Oscar o mai iubește ca atunci când au băut șampania adusă de el și au adormit în grădina de trandafiri a părinților ei. Fiecare zi de atunci o făcea să ia tot mai în serios propunerea lui Oscar, dar ea nu era o criminală. Nu putea să îl oblige să o iubească, pentru că și ea își pierduse încetul cu încetul sentimentele ce le avea pentru el.

În urmă cu cinci ani

- Nici azi nu ajungi mai repede acasă? Nu îmi place să mănânc singură.

- Dragă, știi că nu pot. Am ședință apoi trebuie să mai rezolv niște acte. Ajung la zece cel mai devreme. Ți-aș zice să mă aștepți, dar poate iau cina în oraș după ședință.

- Vei mai avea vreodată zile libere? De când nu am ieșit doar noi doi undeva?

- Acum sunt la început, trebuie să mă lupt un pic ca să câștig încrederea oamenilor, să le arăt că pot să îmi ceară sfatul și sprijinul oricând și în orice problemă. Aș-

teaptă doar puțin...

Telefonul suna enervant de des. Parcă Oscar era un păpușar, iar el trebuia să mânuiască fiecare marionetă fără creier. Ar fi vrut și el să stea mai mult acasă, dar așa nu și-ar mai fi îndeplinit visul de a organiza, conduce. Dispărea tot mai mult din viața Eloisei. Acum stătea singură și își termina micul-dejun. Se gândea la Oscar, la ce spusese. Poate vor veni și zile când se vor putea bucura de momente împreună. Trebuia doar să aibă răbdare și să îi ofere soțului ei tot confortul pentru a apropia acele zile cât mai mult.

Erau amândoi atât de tineri și de plini de visuri, însă cu timpul, Oscar i-a absorbit și dezintegrat aspirațiile Eloisei. Mai rămăseseră doar ceea ce putea el să materializeze. Eloisa ar fi vrut și ea să aibă o ocupație, să aibă iar o slujbă undeva, să cunoască niște oameni noi, dar Oscar i-a promis că dacă va fi soția lui, nu va trebui să muncească o zi din viața ei. La început părea o glumă dulce și romantică. Cine ar fi zis că peste ani, acest lucru o va face să se simtă inutilă, singură și închisă în casă... copleșită... Îi era dor de acele zile când mângâierile lui îi făceau zilele mai frumoase, când îi lumina viața cu simpla-i prezență. Astăzi, singura formă de a-i arăta dragostea se rezuma la un sărut la plecare și unul la sosire, pe care de multe ori nu îl simțea pentru că era târziu și dormea buștean.

În urmă cu șapte ani

- În sfârșit suntem aici. Parcă miroase mai bine decât atunci când am vizitat-o cu agentul, așa-i?

- Poate pentru că e a noastră, zise Eloisa încântată.

- Poate. Mai știi că era un foișor în grădină? Hai să mergem să mâncăm acolo azi! Dar întâi să comandăm ceva. Chinezească sau italiană?

- Italiană.

- Oare de ce nu sunt surprins?

- Nici nu știu de ce mai întreb... râse Eloisa. Știi că dacă aș putea, aș mânca Italia.

- Și eu te-aș șterge la gură din când în când, pufni Oscar în răs, apoi o sărută dulce și apăsător pe frunte.

- Ce față ai! chicoti Eloisa văzând zâmbetul până la urechi al lui Oscar. Și mie îmi place aici, nu e nevoie să îmi arunci privirea asta. Abia aștept să pictez pe pereți. Uite, peretele ăsta e uriaș. Trebuie murdărit cumva, adăugă ea, referindu-se la un perete din living.

- Nu aș fi deranjat deloc dacă ai avea câtuși de puțin har la desen. Probabil dacă aș prinde o găină și i-aș pune puțină vopsea pe cioc și aș dansa haotic cu ea pe un perete, tot ar ieși mai bine decât ce ai face tu, pufni iar în răs Oscar.

- Și eu dacă aș fi paralizată pe o parte tot aș putea ține un discurs mai bun ca al tău, îl completă Eloisa.

- Ok, suntem chit.

Râsul lor se auzea în toată casa. Fiecare râdea de celălalt, fiindcă fiecare știa că celălalt e cel mai bun în ceea ce face. Fiecare și-a găsit bucuria în ceea ce făcea deocamdată. Eloisa avusese o slujbă la restaurantul părinților ei, acela fiind și locul în care s-au cunoscut. În

timpul liber îi plăcea să picteze, să viziteze locuri și să doarmă în grădina de trandafiri îmbătătită fiind de mirosul lor.

Era atât de multă pace între ei; întâi de toate erau prieteni; fiecare era pentru celălalt ultimul lucru la care se gândea înainte să adoarmă și primul nume rostit în zorii dimineții.

Eloisa sădise trandafiri la puțin timp după mutarea lor. Se îngrijea zilnic de ei. Trandafirii rămăneau simbolul iubirii părinților săi și a lui Oscar. Ei îi aminteau în fiecare zi de cât de iubită este. Zâmbea de fiecare dată când se gândea la vorbele lui Oscar.

- Dacă vreodată voi înceta să te iubesc, dacă vei simți vreodată asta din partea mea, mai bine ucide-mă. Chiar așa, uite, într-o șampanie ca asta, fii generoasă cu otrava și nu mă salva. Nu știu dacă voi putea fi vreodată atât de tâmpit încât să te fac să suferi, dar dacă se întâmplă, știi ce ai de făcut.

- Și dacă vor veni după mine să mă închidă?

- Voi lăsa o scrisoare ca să te salvez și după moarte, îi voi face să creadă că așa am vrut să se întâmple. Că sunt un laș și nu îmi pot înfrunta viața.

- O să o ștampilezi și semnezi, nu?

- Firește, ar fi actul meu oficial și final.

În urmă cu câteva zile de înmormântare

Oscar a ajuns acasă târziu, dar totuși mai devreme ca de obicei. Era atât de liniște. În ultima vreme soția lui era foarte distantă. Ar fi întrebat-o ce i se întâmplă, dar parcă îi plăcea liniștea, îi plăceau lucrurile cu care îl obișnuise: cina era pregătită, hainele erau mereu la locul lor, curate și ordonate, casa era impecabilă. Observase mai nou că acoperise picturile de pe pereți cu o nuanță banală, neutră. Decorase totuși cu foarte mult bun gust.

Era iar atât de obosit și nervos, dar faptul că era acasă îl calma, îl relaxa treptat. Intrase în dormitor, în timp ce încerca să își desfășure cravata. A văzut-o pe Eloisa adormită cu spatele către intrare. Atunci observase din nou cât de frumoasă și blândă era soția lui, cum dormea ca un înger brunet într-un leagăn alb. Acum regreta că a vopsit picturile de pe pereți... acelea îi aminteau de zilele frumoase pe care le trăise. În prima săptămână când s-au mutat, Eloisa le făcuse pe toate, iar apoi în fiecare an, le îmbunătățea, le înnoia culoarea. Fiecare contur și urmă de culoare îi amintea de zilele în care venea acasă obosit și se relaxa privind-o pe Eloisa cum stă între cutiile de vopsea, murdară, cu o cută mititică între ochi, concentrată la ce lucra.

Când s-a îndepărtat atât de mult de Eloisa? Când a pierdut legătura cu ea? Deși era mereu acolo, ar fi putut jura că duce viața unui om singur și obosit în ultimul timp. De ce era mereu atât de impulsiv, de direct, de rece? De ce Eloisa îl lăsa să fie așa și nu mai încerca disperată să îl țină aproape de inima ei, să îi topească iarăși buzele și inima, să îl facă să uite de ce îi înconjoară și să rămână doar dragostea lor ca o insulă izolată într-un ocean nesfârșit?

Melalcooliile de mare litraj ale textamentelor

Carmen ARDELEAN

InfraRouge, de George G. Asztalos

Dintre vocile care au încântat prin **Poezie vie** în cadrul unui eveniment organizat de Centrul de Cultură și Artă în colaborare cu Asociația Culturală Direcția 9 (coordonată de Adrian Suci), una mi-a amintit de titlul sugubăț al unui roman scris de canadianul Réjean Ducharme: *Le Nez qui voque*. Dacă am putea vorbi de un maestru al echivocului (sau al neechivocului, ca să parafrăzăm autorul din Québec și, în același timp, ca să împrumutăm ceva din stilul original al optzecistului în discuție), cu siguranță acesta ar fi George G. Asztalos, căci volumul *InfraRouge*, Editura Karth, 2014, revoluționează conceptul de lirism ludic, îl resemantizează, îl reconfigurează. Jocul semantic e dublat de cel fonetic și sintactic, triplat de cel simbolic, iar poemul ce rezultă ajunge să *dribleze* - cu o grație naturală - realitatea. Chiar titlul volumului și cele două grupaje ale volumului, *InfraAcțiunea bunului simț* și *Apocalipse de normalitate*, sugerează ideea de metarealitate, de hătră privire aruncată în curtea nemăturată a lumii de dincoace și de dincolo de propria ființă, de propria biografie.

De altfel, aerul mucalit ce răzbate din fiecare poem e vizibil chiar din ceea ce autorul numește **mottor**: „**Ferice de cine citește**” (**Apocalipsa 1:3**) sau din titlurile poemelor care, citite în *răspăr*, adică așa cum sunt gândite, trimit la oameni, locuri, fapte care configurează o mitologie urbană postmodernistă, construită pe cadavrele marilor mituri, ale mării literaturi, ale marilor oameni, ale cutumelor care fixau, odinioară, lumea. Pe scurt, legenda a murit. Trăiască *legenda continuă!* (titlul primului poem din volum).

Astfel, cele 10 porunci devin *cele zece alternative infrarealiste* care, deși puternic ancorate în realitatea imediată, amintind de jurnalele de știri prin succesiunea amețitoare de idei, stări, par un bizar cod (de) ontologic al individului dezabuzat, prins în degringolada zilelor; Domnișoarele din Avignon devin *Domnișoarele din Babilon*; titluri marca Stănescu sunt actuale într-o formulă deviantă: *o viziune a insentimentelor sau roșu răsturnat*.

Răsturnat e, de fapt, întregul angrenaj ce s-ar putea numi referință livrescă sau loc comun, iar poeme precum *calea adevărul și ceața*, *răpirea Europei*, *întoarcerea Fiului Adunător*, *călătorului îi șade bine cu scrumul*, *Infractorul liber poezionist*, *hal de siècle* se întrec în a boicota tot ce ar sta sub semnul prozaicului prin simpla zugrăvire a prozaicului existenței. (Re)simțind(u-se) enorm și văzând mostruos(ul), George G. Asztalos înțelege, dureros de amuzat, că mai presus de toate e nu miracolul existenței, ci existența *de-a mirarea*, nu sen-

sul existenței, ci nonsensul acesteia: „da suntem vii într-o groază de moarte// toate aceste aiureli că trece/ că zboară că îl asasinăm plictisiți/ și nu mai știe bietul de el/ unde-i sunt capul și picioarele// toate-s invenții stai liniștit că ne zburăm singuri/ cu grația celui mai neînțeleș masochism// defilăm pieriți spre învierea de apoi dar ce-ar fi/ să înviem aici și acum măcar o secundă?// nu mai spun ce-ar fi să trăim și ziua și noaptea fără iluzii și fără vise dar/ criminal de frumoși și de adevărați!// deținuți temporari scoși cu zgârcenie/ din azilul nimicniciei/ așa vine noaptea și noi căpălim de zor/ pe bolovanul lui Sisif [...] (*morți fericiți și alte resurrecții*).

Limbajul contemporan argotizat, sufocat de jargonul englezesc e supralicitat, vizibil, atât în titlurile poemelor, cât și în magma acestora; în fapt, ceea ce rezultă, indirect, din utilizarea acestora e un interesant efect, o paradoxală devoalare a unei tare a homunculusului prezentului: nevoia de integrare prin argotizare a discursului, prin argotizare a vieții: „totu-i o chestie de dresaj și de repetiție/ ne iniaturizăm științific e raiul pe pământ/ aici la Popasul Muma Pădurii// în puterea obișnuinței dimineată/ e un tranchilizant maniaco-depresiv/ care își pierde efectul rapid// e nevoie de alta și alta și niciodată/ nu e destul/ e schizofrenic de puțin/ încet încet și inevitabil/ dependența ajunge la electro-șocuri”.

Aflat de o parte și de alta a vizorului prin care urmărește spectacolul lumii, poetul se salvează de un (pre)simțit lamento printr-un râsu-plânsu viu și *dement de minunat* („și mă gândesc că toată viața am ris de durere”), printr-un optimism... fatalist („e aiurea nu avem nimic/ cel mult ocazia de a alege un loc acolo/ unde să dăm dracului de pământ/ cu toată șandramaua”), printr-o asumată dispută care pe care cu viața: „nu-i important deloc să afli/ ce sens poate avea să fii/ de fapt printre altele/ ajunge să știi destinația// la cât suntem de vie-en-rose/ și rozul de dat dracului/ e clar că nici moartă nu va plânge/ lumea după tine// așa că arde-o/ nu o stinge” (*Nero, zou bastard: burn all the shit alive!*), „eu cred că fiecare își trăiește/ mai mult sau mai puțin/ marea lui comedie de toată jalea/ sau mica lui dramă/ de tot râsul” (*fac ceva pe bani*).

Minunate *poieziri*, în care sensibilitatea tranpare vie și nevătămată de ludic, ironic (cel mult de autoironie) sunt poemele iscate din *preaplinul* autobiografic. Figurile familiale/familiare – mama, tata, sora, Sănduca, vărul, tanti Obi, copiii de la cinema Progresul – par sistole ale existenței sale, forme nude ale singurei realități... reale pentru liber-poezionistul George G. Asztalos.

Constantin Mironescu – *Melancolia fără sfârșit*

Lucian GRUIA

Deși a scris poezie încă din anii 1960–1970, Constantin Mironescu a debutat editorial târziu, în anul 2008. De atunci încearcă să recupereze timpul pierdut publicând în anii următori mai multe volume de versuri, obținând în anul 2011, premiul I pentru poezie, la a X-a ediție la Concursul de creație „Vara visurilor”, organizat de Editura „Amurg sentimental”, de care îl leagă în bună parte activitatea poetică.

Volumul *Melancolia dinspre asfințit* a fost și el publicat la editura menționată în anul 2013. Surprinzătoarea prefață a cărții o constituie impresionantul poem: *Basarabia e România noastră*, semnat de directorul editurii, poetul Ion Machidon.

Constantin Mironescu a scris poezie în vers clasic și mai nou, în vers liber. Pe măsura trecerii timpului, meditănd asupra destinului, versurile s-au esențializat, poezia a câștigat în profunzime, asprime și expresivitate. Volumul devine, în principal, chiar un testament liric, așa cum atestă poezia care deschide volumul: „Am născocit cântece/ cum nu au fost altele.../ și aveau cântecele mele o speranță,/ poate speranța macului/ ce moare când oamenii/ îl ating cu mâna.../ Și a mai fost la urmă un cântec,/ un cântec neasemuit de frumos/ și fără seamăn de trist,/ cântecul de lebedă în asfințit” (*Cântecul de lebedă*).

Aceeași notă de desprindere de lume o transmit și versurile: „Am senzația că mă dezintegrez/ încetul cu încetul/ și mă transform în fum,/ plutind/ deasupra câmpiilor cu aur în holde” (*Adieri*).

Poezia scrisă de Constantin Mironescu este o poezie confesivă, caracterizată prin devoalarea eului intim care se arată veridic cititorilor și care vrea să-și recupereze biografia. Autorul așază în palmele cititorilor întregul său suflet însetat de frumos: „Privești îngândurat apusuri de soare/ ca niște variațiuni pe aceeași temă/ a morții prietenilor din copilărie,/ la numărătoarea nebunilor/ după o noapte de beție...” (*La ceasul surd...*)

Uneori, singurătatea atinge dimensiuni tragice, exprimate prin imagini expresioniste: „O Doamne,/ cât îmi este de frică de singurătate.../ Agonizez de unul singur,/ uitat pe un vârf de munte stâncos/ de cei care juraseră că mă vor salva -/ (ce interes să fi

avut?!)” (*Fabrica de singurătate*).

Prin clepsidra lirică se scurge nostalgia. Cupa superioară a clepsidrei o reprezintă viața noastră efemeră, iar cupa inferioară, lumea de dincolo: „La ce mai pot spera acum/ când nisipul din clepsidră/ s-a scurs în mare parte,/ iar uleiul din candelă e pe sfârșite?.../ Decât să apară curcubeul pe cerul/ spălat de lacrimile părinților mei,/ pentru vremea din urmă!” (*O simfonie de ploii...*).

Tema trecerii timpului este împletită cu arta poetică specifică: „Unde mi s-au ascuns cuvintele?.../ (...) / Erau așezate ordonat în/ biblioteca mea de cuvinte:/ pe rafturile de sus – cuvintele frumoase,/ răsfățate de Estetică (a frumosului, desigur),/ iar pe rafturile de jos – cuvintele urâte,/ răsfățate și ele de Estetică (a urâtului)” (*Cuvintele dispărute*).

Critica socială răbufnește direct, pe un ton imperativ: „Așa că, omule simplu,/ fii bărbat și ia-ți soarta în propriile mâini,/ spărgând cu hotărâre – linia orizontului/ care ți-a fost stavilă/ atâta amar de viață!” (*Elegie pentru omul simplu*) sau pe ton confesiv: „Prin venele mele curge/ nu sânge, ci tristețe.../ nu o tristețe patologică,/ ci o tristețe determinantă/ de starea de fapt/ din societate...” (*Prin venele mele...*)

Poetul găsește alinare în mijlocul naturii și mai ales al florilor din casă. Se stabilește o comunicare empatică între stările sufletești și culorile florilor: „M-am destăinuit florilor și mai ales/ superbelor orhidee galbene/ din ghiveciul așezat la fereastră/ (...) / Ah, florile mele, flori.../ cu dragoste le-am udat,/ le-am mângâiat cu privirea,/ le-am atins cu degetele alintându-le,/ le-am vorbit cu duioșie și.../ mi-am eliberat sufletul!” (*Ah, florile mele, flori...*)

Dincolo de nostalgia provocată de trecerea timpului, Constantin Mironescu rămâne un melancolic senin, însetat pururi de frumos: „Bănuind că sufăr de setea de frumos,/ l-am căutat cu obstinație peste tot -/ în zborul libelulei sărutând foșnetul aerului,/ în zbaterile grațioase din aripi/ ale fluturilor așezați pe petalele florilor/ pentru a le culege polenul,/ (...) / am căutat frumosul în muzică și în artă/ oprindu-mă la poezie fericit să descopăr/ starea de catharsis.../ și tot sufăr de sete (sete neostoită),/ eu, Mereu Însetatul...” (*Mereu Însetatul*).

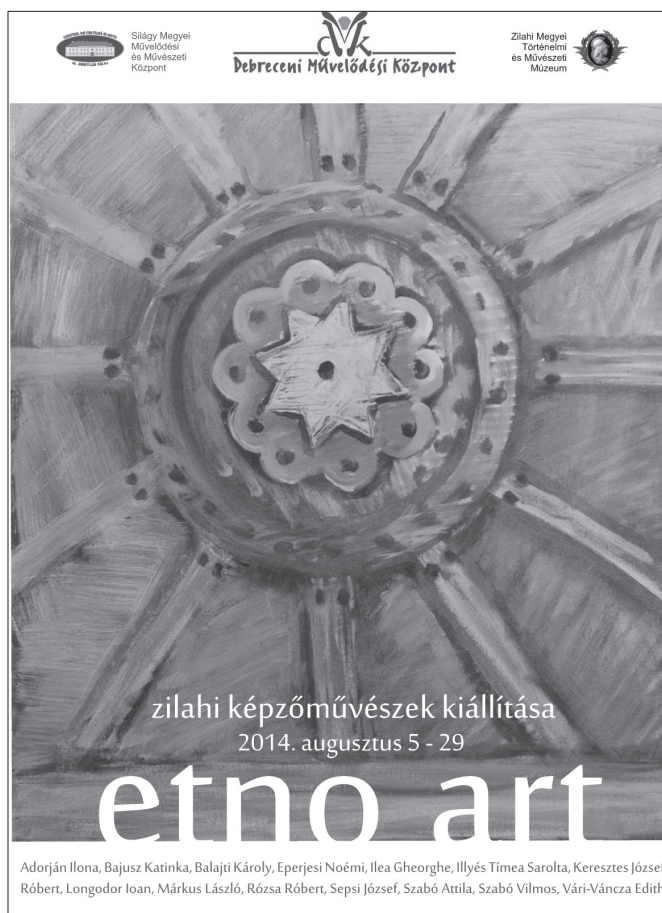
Etno Art. Expoziția artiștilor din Zalău la Debrețin

SZABÓ Attila

S-a născut un termen (...) „Etno-art”. Curente, mișcările, școlile artistice ale secolului și-au exercitat influența dinspre occident spre orient. Etno-art s-a născut în Transilvania, inițiatorii acesteia fiind Molnár Dénes, Székely Géza și Szabó Vilmos. Se extinde spre Ungaria, are adepți deja de mai mulți ani și în Ungaria, se pare că, cel puțin în cadrul culturii maghiare, se transmite spre Occident. Scopul artiștilor este salvarea din fața pierzaniei a mediului rural, în cadrul căruia s-a născut eternitatea. Case părăsite, străzi nelocuite, „realizarea unui memento obiectelor noastre și anturajului nostru în ideea recuperării a ceea ce mai poate fi recuperat”.

Józsa T. István (cu ocazia expoziției personale Szabó Vilmos, Galeria Korunk, Cluj, 1998)

Conceptul expoziției este următorul: cuprinderea creațiilor artistice care întruchipează o expresie artistică fondată pe atitudinea ce consideră importantă cunoașterea tradiției populare și moștenirea culturală de acest gen. Surprindem aici de fapt o căutare de origini, o identificare a rădăcinilor noastre, interpretarea diversificată, chiar negarea (dar cu dragoste față de ea) a unei moșteniri spirituale, vizuale, artistice de cultură populară națională. E un fel de nutriție spirituală. O întoarcere spre cel etern. Iată deci statement-ul de aici de la Debrețin, sau cel de acasă de la Zalău. Și aces-

BALAJTI KÁROLY

Ex libris Lu Xum Museum Shanghai

print

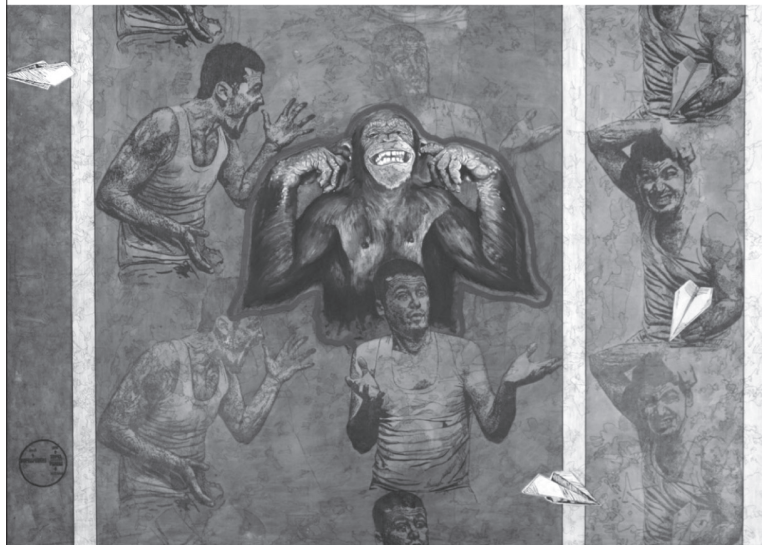

BALAJTI KÁROLY

Ex libris Lu Xum Museum Shanghai

print

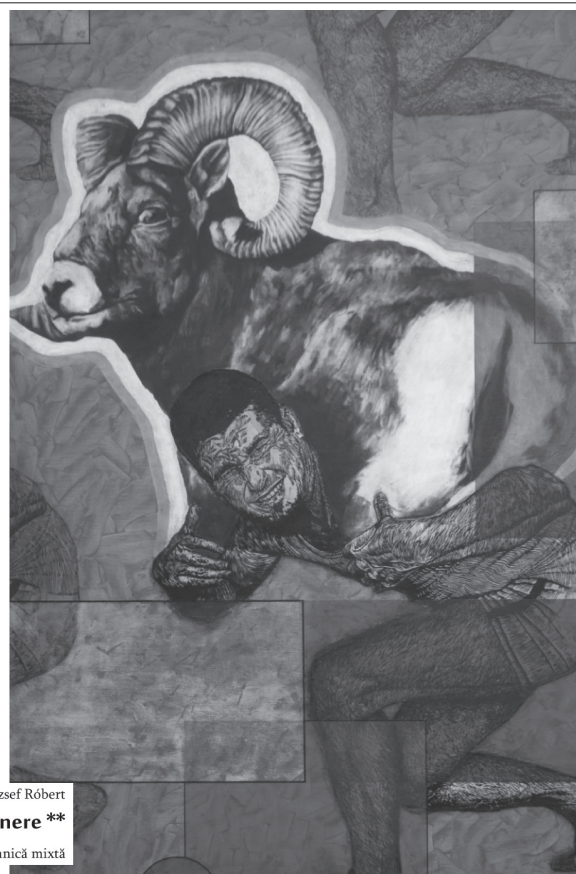

Keresztes József Róbert

Fölérakás * | Suprapunere *

vegyes technika | tehnică mixtă

Keresztes József Róbert

Fölérakás ** | Suprapunere **

vegyes technika | tehnică mixtă

ta formulat bunăoară în imagini și neteoretizat până în acest moment, doar acum, de dragul unei eventuale identificări și - să recunoaștem - în urma unei influențe (asumate benevol) de spirit etno-art, exercitată asupra noastră de arta și persoana lui Szabó Vilmos. Îi suntem tributari memoriei lui la fiecare pas - privind chiar și numai aspectul lucrărilor expuse.

Artiștii expozanți se exprimă toți într-un limbaj propriu, în viziune figurativă, cvasi-abstractă, supra-realistă sau cu mijloace expresioniste. Plastica mică, grafica mică și de șevalet, pictura în ulei, pastelul sau tehnicile mixte în care aceste lucrări sunt realizate, redau o imagine clară a artei contemporane din Zalău, din Sălaj.

Scurt periplu de artă sălăjeană

Szunnyoghy Farkas, coleg de școală cu Ady Endre la Zalău, mai târziu artist-profesor la Kecskemét, îi enumeră pe artiștii-profesori de desen ai Colegiului Reformat Wesselényi din Zalău de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Aceștia sunt Versenyi Gábor, Greguss Imre „un artist în toată firea care a umblat la München și expune la Budapesta”, urmați de Hosszu Lajos, Becser János, Hoppe Lipót. Kovács István era un pictor însemnat în capitală. Se mai face referire și la Váncza Mihály, cel care era „pictorul absolvent al colegiului”, ba mai mult, cel care este „unul dintre pionierii picturii secolului XIX”. Kapus Samu, Félegyházi Gyula, Grabovieczky Leon, Szunnyoghy Farkas, Kerekes Gyurka și Moldován János sunt ele-

vii de la Colegiu ai acestor profesori, ajungând și ei artiști mai târziu. Contemporanul lor este pictorul din Pericei, Ioan Sima, care în urma carierei sale de artist din Cluj a dobândit titlul de artist emerit al artei românești, urmând ca după donația sa de peste trei sute de lucrări, galeria de artă din Zalău să-i poarte numele. Artiști sălăjeni precum Victor Gaga, Petre Abrudan, Cornel Brudașcu, Aurel Contraș au contribuit la prestigiul artei sălăjene din cadrul artei românești de după 1945. A devenit renumită în Ungaria artista textilistă Bódis Erzsébet originară din părțile zonei Călata atașate județului Sălaj. Moldován János, amintit mai sus, este activ în anii patruzeci în Zalău, odată cu el fusese profesoară de desen la Zalău și doamna Erdei Erzsébet.

Începând cu Szabó Vilmos, artiștii ajunși la Zalău în anii șaptezeci, împreună cu cei sălăjeni de origine, vor recupera lipsurile artei locale ridicând-o la nivelul celei din linia de front. Ei sunt: Fodor György, Benchedi Lili, Máyer Zsombori Erzsébet, Balajti Károly, Demeter Attila, Nagy Levente, Aszalos Judit, Sepsi József, Mihele Ioan, Adorján Ilona, Barta Nagy Ilona, Ágoston Zsolt, Longodor Ioan, Ilea Gheorghe, Doru Goron, Katona György, Márkus László, Hajdu Attila. Pe ei îi vor urma tinerii din a căror comunitate mai numeroasă îi amintim doar pe Szatmári József Ottó, Vári-Váncza Edith, Szabó Attila, Keresztes József Róbert, iar din rândul celor mai tineri, pe Ilyes Tímea Sarolta, Ghiman Adrian, Bajusz Katinka, Rózsa Róbert și Bándi Dániel Dávid.

Filmografia Simonei

Vara regilor

Simona ARDELEAN

Jordan Vogt-Roberts regizează în general, seriale de televiziune pentru care este foarte apreciat. Uneori, ca în 2013, face câte o bravă abatere de la regulă: regizează un film artistic care-i aduce nenumărate premii la festivalurile de profil (Sundance Film Festival, Dallas International Film Festival, Phoenix Film Critics Society Awards, Zlin International Film Festival for Children and Youth - 2014).

Excepția din 2013 este filmul *The Kings of Summer*, cu toate că doi dintre actorii tineri pe care-i folosește în distribuție sunt cunoscuți publicului larg tot din seriile de televiziune. Este cazul lui Moises Arias (care-l interpretase pe Rico în mult prea popularul *Hannah Montana*) și Erin Moriarty (Audrey Hart) care apare în sumbrul, dar captivantul *True Detective*. Aici, Moises Arias joacă rolul lui Biaggio, un puști ciudat, măcinat de probleme de identitate (declară la un moment dat că nu are niciun gen), scund, nu foarte arătos, de a cărui existență toți ceilalți adolescenți și chiar părinții lui nu par a se sinchisi câtuși de puțin. Cu toate acestea este amuzant și inimos și-ți dovedește din plin calitățile ascunse atunci când se alătură lui Joe (Nick Robinson) și Patrick (Gabriel Basso).

Joe are cincisprezece ani și urmează să-și petreacă vara cu ursuzul său tată, un vădov care, plin de amărăciune, nu știe decât să-și ironizeze fiul sau să-l pedepsească. Un tată retras în cochilia sa și un adolescent care nu poate accepta înlocuirea mamei decedate de către o altă femeie, crizele de teribilism și lipsa de comunicare sunt toate ingredientele necesare pentru a adânci diferența dintre generații. Cu toate acestea, tatăl este unul dintre personajele mele preferate. În purtarea lui defensivă se întrezărește emoția și dificultatea

enormă pe care o are în a-și comunica sentimentele. Multe din momentele din film sunt înduioșătoare tocmai prin această plasare voit distanțată. Replicile sale sunt pline de umor englezesc, dar și de furie abia reținută.

Părinții lui Patrick, pe de altă parte, cad în extrema cealaltă: mult prea protectivi simt că este datoria lor de a planifica în cele mai mici detalii viața fiului lor. Ca două mecanisme perfect sincronizate, se comportă ridicol în încercarea de a ține pasul cu fiul lor ale cărui nevoi le ignoră cu desăvârșire. Sunt cât se poate de afabili și seamănă mai degrabă cu părinții de carton care mimează cu plul perfect în reclamele Tv.

Dornici de a-și câștiga independența, cei trei adolescenți fug de acasă și se refugiază în pădure unde își construiesc o casuță numai a lor. Jură solemn că de acum înainte își vor fierbe singuri apa, își vor vâna singuri mâncarea și-și vor construi singuri adăpostul și, mai presus de toate, vor fi liberi. Sălbăticia, pădurea, este locul ideal pentru orice inițiere și neofitii sunt de obicei supuși la probe diverse care să le testeze calitățile. În cazul băieților, ei trebuie să dovedească că sunt determinați, capabili de a munci în echipă, sinceri, independenți emoțional, curajoși. Desigur, nu toate lucrurile merg conform planului și fiecare dintre aceste calități este pusă la încercare. Ierarhia socială este inversată și Patrick, cel mai puternic dintre ei este trimis să culegă fructe în timp ce Joe și micul Biaggio își încearcă norocul la vânătoare. Au săbii de jucărie, dar nimic nu le stă în cale și scenele în care imită un dans tribal sau se iau la întrecere prin ierburile înalte sunt pline de poezie. Cred că fiecare adult care va privi filmul va retrăi, cu emoție, frânturi din propria copilărie.

Micile vicleșuguri, casa imperfectă, momentele în care personajele râd cu poftă ne arată că viața este uneori și mai frumoasă atunci când nu luăm totul atât de în serios. N-aș putea spune însă că retragerea lor în pădure este un ciclu inițiat încheiat. Personajele nu se schimbă fundamental, ci dobândesc unele atribute necesare maturizării. Ceea ce se schimbă într-un final este relația dintre Joe și tatăl său.

Dintre elementele care perturbă idilica evadare alegem unul singur: o fată, Kelly (Erin Moriarty), de care atât Joe, cât și Patrick se îndrăgostesc. Prietenia se destramă (temporar) atunci când fata își manifestă vădit interesul pentru unul din ei (urmăriți filmul!). Prima secvență a filmului îl înfățișase pe Joe cu o casuță prost confecționată pentru pasări. Ultima, îi înfățișează pe băieți în mașină, împreună cu părinții lor. Sunt desigur gândite ca scene simbolice.

Deși îmi amintește de *Stand by me* și *Into the Wild*, filmul cucerește prin frumusețea fundalului ales, prin interpretarea credibilă și proaspătă a unor actori desprinși de filonul hollywoodian, prin renunțarea la tratarea exclusiv dramatică a temei maturizării. Este un film de vacanță de vară. Un film pentru oamenii de toate vârstele. O lecție despre familie, libertate, maturizare.

Casa lui Horea, în Oșteana, lângă pășunea Malului

Traian VEDINAȘ

Toți cei care au scris despre Horea și Biserica de lemn din Cizer au localizat casa lui Horea la „Puturoanca” satului Vânători din comuna Ciucea, undeva în perimetrul în care drumul Cizer-Ciucea se întâlnește cu cel care vine de la Buciumi.

Am citit această informație în monografia Sălajului redactată la 1908 de Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr, în descrierea Bisericii de lemn din Cizer de către Valer Butură, precum și în texte semnate de dascălul Petru Galiș din Cizer.

O nedumerire venită din amintiri de familie mi-a însoțit mereu aceste lecturi. Înainte de Primul Război Mondial, bunicul meu Ioan Vedinaș a lucrat pentru Iuliu Maniu. Îl ducea într-o cocie trasă de cai de la Bădăcin sau Șimleu Silvaniei până la gara din Ciucea pentru ca „unchiuțul”, cum îi spuneau cei ai casei lui Iuliu Maniu, să poată călători la Budapesta, pentru a-și îndeplini obligațiile de deputat în parlament. „Cocia, povestea bunicul, trecea prin Oșteana unde deseori erau așezați țigani cortorari. Maniu avea în buzunare bani mărunți pe care îi arunca în iarba Oștenii. Cortorarii se aruncau să-i culeagă”. Bunicul dădea bice la cai și se salvau de la un posibil atac.

Oșteana este o mică depresiune pe drumul de la Ciucea prin Calea Lată la Tusa și Sâg spre Șimleu Silvaniei.

Maniu nu mergea la Ciucea pe această rută ci pe la Vârșolț, Crasna și Cizer.

Cunoscând drumul Cizer prin Vânători spre Ciucea m-am întrebat cum trecea cocia lui Maniu prin Oșteana?

Am străbătut mereu Oșteana pe jos, în căruță, în autobus și mașină. Drumul lui Maniu spre Ciucea

era mereu în mintea mea.

În cele din urmă am purces la o anchetă de teren în Calea Lată și am aflat că vechiul drum Cizer-Ciucea nu trecea prin Vânători, ci peste Oșteana prin Calea Lată.

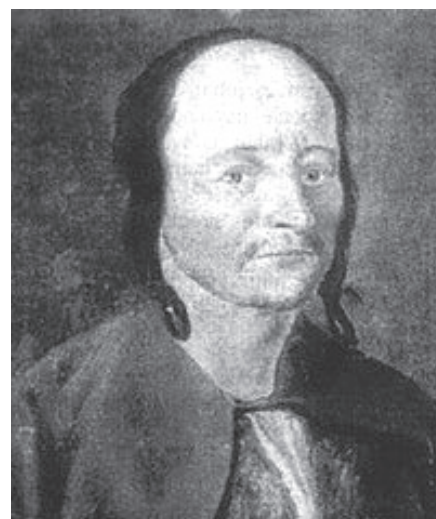
În locul numit Piscoiești, un cătun din Calea Lată, am aflat de la un pădurar bătrân că în Oșteana, la linia de hotar dintre Ciucea și Negreni se află Fântâna Horii.

Am urcat pe Valea Gherminului din Negreni până la această fântână, iar vecinii mi-au spus că deasupra fântânii locul se numește Colibița, iar din fântână izvorăște Valea Horii.

Cercetarea s-a transformat în studiu: *Mărturii nescrise la biografia lui Horea* și a fost publicat în „Anuarul de Istorie Orală” al Universității „Babeș-Bolyai” din care reproducem finalul: „Realitatea teritorială care i-a condus pe istorici și pe etnografi să stabilească locația casei lui Horea, când lucra biserica din Cizer, în spațiul aflat la confluența (vecinătatea) comunităților Cizer și Vânători, sub Măgura Priei a fost denumirea locală a aceluia spațiu: «La Puturoanca» – toponim generat de sticlăria conților Banffy, așezată acolo și generatoare de mirosuri urâte, neplăcute.

Ancheta noastră de teren, ajunsă deja în Negreni, pe Valea Gherminului către Valea Horii, a descoperit prin graiul unui localnic următoarele: «Eu am pământ acolo lângă Valea Horii, de copil am umblat acolo, mergând la lucru. Atunci am aflat că nu departe de Colibița, delușorul pe care a fost căsuța lui Horea, era un tău (lac) numit Scăldătoarea Bivolilor. Acelui tău i se zicea «Puturoanca».

Astfel, se confirmă și prin toponimul «Puturoanca» adevărul că locuința lui Horea, cu o singură

încăpere și o tindă mică, ca și cea din Fericet, când, ca iscusit meșter lemnar a ridicat monumentul de arhitectură țărănească, Biserica de lemn din Cizer, s-a aflat la marginea Oștenii, lângă pășunea Malului, vecin cu Scăldătoarea Bivolilor, pe care o putem numi Puturoanca Negrenilor, pentru a o diferenția de Puturoanca Egăriștei (Vânători) cea care până acum, în mod eronat a fost socotită locația casei lui Horea, în anii premergători răscoalei și sfârșitului său tragic.

Așadar, acum știm, la capătul Gherminului (Börmeny) este «Cioroiul Horii», iar pe Dealul Colibiții a avut «colibă» Horea. Dincolo de Dealul Colibiții este Oșteana, iar la Gura Oștenii e Dealul Satului Cizer, pe care nu știm de câte ori l-a urcat și l-a coborât Horea când a lucrat la Biserica din Cizer. Cert este că acela a fost drumul, o cărare din hotarul Negrenilor pe Valea Oștenii în sus, a meșterului lemnar Horea, cel care, pe lângă faptul că a ridicat biserici, a săpat și fântâni, iar aceste fântâni ne-au condus la locul real pe Dealul Colibiței, sub care se află «Cioroiul Horii» și un affluent al văii Gherminului, numit Valea Horii”.

Flăcări, foc, arderi

Simona ARDELEAN

Din volumul „Flăcări, foc, arderi interioare în raportul verbal-vizual. Eseuri despre artă și literatură”, premiat la Concursul de debut al Editurii „Adenium”, secțiunea Eseu.
-fragment-

Ca pictor, Goya e nevoit să onoreze comenzile oricărui rege s-ar fi aflat la domnie, dar în același timp reușește să lucreze pentru sine, ca într-o descătușare. Imaginea contradictorie pe care o lasă în istoria artei se bazează în mare parte și pe acești ani ai stăpânirii franceze. Spera că vecinii progresiști vor schimba o mentalitate milenară. Că lucrurile vor prinde avânt și că Spania, dezrobită de sub jugul superstițiilor, își va împlini destinul. Depune jurământ în fața noului rege și-și păstrează funcția de Pictor principal al Curții. Se scindează ca personalitate și este amăgit. E decorat cu Ordinul Regal al Spaniei, dar nu-l va purta niciodată. Va fi ulterior, după retragerea Spaniolă, acuzat de colaboraționism. Războiul îi dovedește că singurul rezultat palpabil, de orice parte a baricadei ai privi e moartea, o moarte perfect egală cu sine, care nu lasă loc de eroisme ori de scizuri inatacabile între victime și călăi. La Madrid, Murat își plimbă trupele ca un semn de avertizare pentru orice posibilă revoltă. Nu e destul. Grupuri mici de spanioli protestează. Exilarea celor mai tineri prinți nu face decât să adauge tensiuni. Întâi infime, amenințările par să crească în amploare și, în sfârșit, inevitabilul: un conflict escaladează în confruntări de stradă. Se anunță represalii. Ca un bulgăre de zăpadă evenimentele se succed fără nicio logică, făcând loc unei sete de sânge inimaginabile. Francezilor uciși li se răspunde cu alte crime. În masă. Amorfă, nediferențiată. Și lucrurile nu se mai pot opri.

Goya prezintă în 1814, după detronarea lui Joseph Bonaparte, o cerere Consiliului Regenței de a i se finanța două tablouri care ar fi trebuit să reprezinte curajul revoltaților madrileni. I se acordă subvenția și artistul pictează, după șase ani, reabilitându-se social în ochii celor care ar fi putut să se îndoiască de patriotismul său, două din cele mai cunoscute opere ale sale: **2 mai 1808. Lupta împotriva mamelucilor (a)** și **3 mai 1808. Împușcarea revoltaților madrileni (b)**. Primul dintre tablouri ni se pare, fără intenția de a-l arunca în derizoriu, un haos colorat. Nu există o structură clară și ochiul fuge pe suprafața pânzei căutând diverse centre de interes. Vârtejul pare a se coagula în jurul unui soldat mameluc îmbrăcat în roșu. Însă pata de sânge uriașă se disipează în tonuri scăzute ca intensitate în hainele pământii ale celorlalți participanți, în fundalul mut, nisipos, în pământul păstrând urmele morții, într-o umbră neclară, mângălită, în colțul din dreapta sus care aduce a iluzie optică și aer vibrând în condiții de arșiță. Pictura este organică, antrenând simțuri. Pentru o scenă pe care se presupune că a redat-o din memorie cu atâta acuratețe după șase ani, multitudinea de detalii este covârșitoare. Ceea ce vedem, în forma aceasta mai mult sau mai puțin dezordonată este o decantare a unor evenimente trecute. Impresia este cinematografică: un stop cadru pentru a surprinde personajele în cel mai dramatic moment: pumnale, săbii, gata de atac. Nu se moare în direct, dar sunt ilustrate relații cauzale. Pe pământ sunt împrăștiate cadavre, iar ochii cabalinelor trădează spaima.

(a)

(b)

Compoziția tabloului geamăn e cum nu se poate mai diferită. Cele două tabere sunt disociate clar, lumina lămpii acționând ca o diagonală abstractă. Spațiul e decongestionat și centrul de interes e marcat clar în figura mesianică a personajului cu cămașă albă din grupul de victime. La o cercetare detaliată i se observă semne ale stigmatului pe mâini. Partea pasivă a frontului e deci voit valorizată, poate fiindcă era vorba de o lucrare în definitiv demonstrativă, însă atitudinea e aproape singulară dacă ar fi să o relaționăm cu celelalte reprezentări ale războiului în care eroicul este exclus. Cât privește modul de redare al acestui eveniment, structura tabloului nu e originală. În istoria artei spaniole existau nenumărate reprezentări de sfinți martirizați. În plus, cu un an mai devreme, în 1813, Miguel Gamborino gravează **Asasinarea celor 5 călugări din Valencia**, lucrare de la care Goya a preluat poziționarea protagoniștilor. Dacă formal nu pare a aduce nimic nou, la o mai atentă analiză vom descoperi că similitudinile sunt limitate. Monica Bohm-Duchen își începe argumentarea diferențelor fundamentale susținând că e greu de crezut că Goya nu a avut în minte această imagine când s-a apucat de lucru la propria sa compoziție. Oricum, prezența convențională a heruvimilor plutind deasupra capetelor și faptul că victimele își găsesc alinarea în martiriul creștin întru chipează o viziune foarte diferită de cea a lui Goya¹. Există nenumărate alte particularități care fac din pictura lui Goya una iconică. Cromatic, pământul brun preia culoarea singelui vărsat amplificând-o prin generalizare. O parte din acesta se scurge

în linii paralele, verticale, desenând o umbră absurdă armelor care se întinde spre victime. Soldații par o mașinărie infernală, geometrică, colțoasă, un fel de receptacul pentru care uneltele lui Hades sunt doar o prelungire. Uniformele francezilor sunt griuri colorate, în timp ce hainele spaniolilor sunt multicolore, dispuse într-o dezorganizare forțată de spaima care-i cuprinde. Cămașa albă, descheiată, amintește de precedente reprezentări ale figurilor populare pe tapiseriile făcute la comandă. Doar că aici, realitatea este una a tragicului fluid și nu idilicului de odinioară. Mișcările ferme, sigure ale invadatorilor sunt opuse celor frânte, disperate ale celor ce-și privesc moartea în față. Chipurile sunt ascunse în palme întocmai cum se ascund copiii în fața unui pericol absurd și inimaginabil.

¹ Monica Bohm-Duchen, *The private life of a masterpiece*. Uncovering the forgotten secrets and hidden life histories of iconic works of art, The California University Press, pentru seriile BBC2, 2001, 236 pp: *Indeed, so similar are the two images in the disposition of the protagonists that it is hard to believe Goya did not have the print in mind when he embarked on his own composition. However, the presence of utterly conventional cherubs hovering overhead and the fact that all five victims who clearly find solace in the concept of Christian martyrdom embody a vision utterly dissimilar to Goya's* (Într-adevăr, atât de similare sunt cele două imagini în dispunerea protagoniștilor încât e greu de crezut că Goya nu a avut în minte această imagine când s-a apucat de lucru la propria sa compoziție. Oricum, prezența convențională a heruvimilor plutind deasupra capetelor și faptul că victimele își găsesc alinarea în martiriul creștin întru chipează o viziune foarte diferită de cea a lui Goya - trad. n)

A-i cădea (cuiva) solzii de pe ochi

urmare din pagina 13

Într-o pagină din **Ostrovul lupilor** expresia apare în gura lui Mehmet Caimacam. Interogându-l cu superficialitate și pornind cu idei preconcepute, judecătorul care cercetează moartea lui Marcu morarul este gata să-l declare vinovat pe Mehmet. În acest moment Nastratin săvârșește prima minune: „ – O, Alah bun și milostiv, a cuvântat cu pătrundere Mehmet, închinându-se spre răsărit, fă să cază solzii de pe ochii neștiutorului! La aceste vorbe cu totul neașteptate, cel mai uimit a fost judele. S-a sculat de la locul său fluturându-și chica și i-au căzut în tină ochelarii de miop, ca să împlinescă minunea cerută” (**Opere**, XVI, 158). Se încheagă astfel, pe o singură pagină, seria sinonimică *ochelari - sticle - solzi*, dar ultimul termen pare mai potrivit pentru a denumi... „opacitatea” justiției. „Minunea” lui Mehmet este asociată de narator cu

o întâmplare mai veche: „Această scenă memorabilă s-a petrecut la Caranasuf, în vederea lacului Sinoe și a cetății îngropate a Histriei, la 20 septembrie 1900, adică după cinci sute de ani (poate zi cu zi) de când Hoge Nastratin repurtase și el o biruință a spiritului împotriva materiei, domolind pe Timur cel Șchiop – Sultan, în fața cetății Ieniseir din Anadol. Epigonul lui Hoge cel mare n-avea de a face cu un Timur, ci cu un împuternicit al măriei sale Carol I, stăpânitor al Dobrogei până la Marea, totuși, oricât de modestă și oricât de trecătoare, biruința lui era o biruință” (**Opere**, XVI, 159). Din păcate, vorba că „turcul plătește” s-a adevărit și în cazul lui Mehmet.

Credem că originea expresiei este rezultatul observațiilor vorbitorilor asupra comportamentului unor viețuitoare al căror început de viață stă sub semnul întunericii cauzat de „solzii” care le acoperă ochii.

Fiii lumii și fiii luminii

Franciscus GEORGIUS

Pentru prima oară în istorie, duminică, 15 septembrie 2013, Patriarhul României a vizitat Jiboul. Preafericitul Părinte Daniel a sfințit biserica ortodoxă din oraș cu hramurile „Sfântul Prooroc Daniel” și „Sfântul Mucenic Gheorghe”. În avanpremiera evenimentului, au fost montate mozaicurile laterale cu „Nașterea Domnului” și „Învierea Domnului”, s-a netezit solul din parcare adiacentă și s-a acoperit cu zgură, pentru a permite credincioșilor să vină în număr cât mai mare. Fiind un prilej unic de sărbătoare, au venit și localnici de alte confesiuni. Slujba a fost transmisă în direct de postul RegioTV.

În primăvara anului următor, jibouanii au avut surpriza să audă clopotele bisericii ortodoxe bătând sferturile și ora exactă, iar apoi să descopere pe fațada cadranul luminat al unui orologiu.

Vreme de decenii, singurul ceas de turn din centrul nodului de cale ferată someșean a fost cel de la biserica reformată, a cărui istorie poate fi citită în mai multe lucrări, printre care și „Curiozitățile sălăjene”. Dar, ca orice mașinărie lipsită de suflet, el n-a ticăit încontinuu. Au fost veri, cum a fost cea din 2013, când furtunile au încremenit arătătoarele orologului, de această dată la ora 7 și 48 de minute.

Cabaliștii cred că Dumnezeu le vorbește oamenilor prin cifre ascunse în textul biblic, dar poate că o face și în alte feluri, tot prin numere. Fețele de ceas poartă douăsprezece cifre inscripționate vizibil, lucru de care unii preoți au profitat ca să atragă atenția asupra mesajului Evangheliei. De exemplu, biserica ortodoxă „Sfântul Ioan Botezătorul” din Surducul sălăjean (construită în 1913) are cadranele pictate astfel încât ele arată ora 12:27. Citim în Sfânta Evanghelie după Ioan 12:27: „Acum sufletul meu este tulburat și ce să spun: Tată, salvează-mă de ceasul acesta? Însă tocmai pentru aceasta am ajuns la ceasul acesta”.

În cazul bisericii reformate din Jibou, s-a nimerit să fie perioada de „interregnum” dintre pensionarea vechiului preot și sosirea celui nou. Vechiul consiliu bisericesc tocmai începuse construcția noului sediu al parohiei, o clădire pe care o parte a comunității n-o socotea neapărat necesară cât timp cea reclădită în 1886 stătea bine-mersi în picioare. Cifrele de pe cadranul încremenit la ceas de mare urgie se potriveau de minune cu situația de pe teren și cu versetul 48 din capitoul 7 al Faptelor Apostolilor: „Cel Preaînalt nu locuiește în casă făcută de mână de om”. Cum sunt doar câțiva ceasornicari specializați în repararea mecanismelor de asemenea dimensiuni, a durat până când orologiu a fost repus în funcțiune.

Problema a fost rezolvată abia în toamnă, după instalarea părintelui Högye-Gál Roberto.

Prezența a două orologii într-un orașel poate fi benefică: dacă unul se oprește, atunci celălalt continuă să indice ora exactă. Dar aceasta numai dacă ambele sunt sincronizate și bat la unison, ca două inimi de îndrăgostiți.

Un caz în care diferența în mersul ceasurilor de turn a provocat dezbinarea localnicilor este cel povestit cu mult umor de ziaristul italian Giovannino Guareschi în cel de-al doilea volum din seria „Don Camillo”. Rebelul și mustăciosul condeier s-a născut la 1 mai 1908 în Fontanelle di Roccabianca. Traducătorul Geo Vasile îl caracterizează astfel: „Caracter nestăvilit și sanguin, autor satiric prin definiție (amintind în multe privințe de dramaturgul-caracterolog Caragiale, dar și de Flaubert), Guareschi n-a pregetat să ironizeze toate partidele, regimurile și guvernele care s-au succedat, începând cu Mussolini”.

Ca și Tudor Arghezi, scriitorul a fost deținut politic în lagărele de concentrare din Cehoslovacia și Polonia, ca urmare a opiniilor politice clar exprimate. Alteori, a fost obligat să îndure regimul de detenție la domiciliu, ceea ce, de la Ioan Slavici sau Jókai Mór citire, știm că nu-i un lucru plăcut, dar favorizează producția literară.

Cel mai îndrăgit personaj creat de Guareschi este Don Camillo, un preot romano-catolic de o statură herculeană, paroh într-o comună din nordul Italiei, de pe valea fluviului Pad, unde, după cel de-al Doilea Război Mondial, comuniștii italieni conduși de primarul Giuseppe Bottazzi, cunoscut de toată lumea ca Peppone (Iosif cel Mare, ca tătuca rușilor), au câștigat alegerile și au preluat puterea. Din punctul de vedere oficial al „roșiilor”, părintele este un „negru”, un „reacționar clerical”, un „exponent al capitaliștilor exploatare”, „reprezentantul unui stat străin” (Vaticanul). Fanatismul membrilor de partid frizează absurdul, iar în lumina ordinelor de la Moscova „comunismul prevalează asupra comunității”.

Nici părintele nu este „mai catolic decât Papa”, nefiind deloc ceea ce am numi o „ușă de biserică”. Fumează și, când i se oferă ocazia, îl buzunărește pe Peppone și-i sustrage un trabuc în numele „distribuirii egale a bunurilor”. Ce-i drept, duce o viață castă și nu exagerează cu băutura, dar tot el dă foc vechiului conac unde „tovarășii” au ascuns armele și muniția adunate în timpul conflagrației mondiale, în așteptarea ceasului când va izbucni revoluția

proletară. Când are loc meciul de fotbal dintre echipele „Gagliarda” (în italiană: „viteaza”, „voinica”, „voioasa”) și „Dynamos”, este primul care încearcă să-l mituiască pe ceasornicarul Binella, arbitrul partidei, iar când acesta vede că însuși standardul moral al comunității dorește să măsluiască jocul, acceptă fără muștrări de conștiință oferta mai generoasă a comuniștilor.

În altarul bisericii se află o răstignire, de pe care Fiul Domnului îi vorbește impulsivului păstor sufletesc al turmei padane. De obicei, îl îmbărbătează, îl sfătuiește sau îl dojenește. Când Învățătorul tace, e semn că Don Camillo a călcat pe bec și trebuie să țină un post sever până când Mântuitorul i se adresează din nou. Referindu-se la El, Guareschi preciza:

„Dacă preoții se simt ofensați din cauza lui Don Camillo, au tot dreptul să-mi facă cucuie cu o lumânare din cele groase, dacă se simt ofensați comuniștii din cauza lui Peppone, aceștia au tot dreptul să rupă un baston pe spinarea mea. Dar dacă altcineva se simte ofensat de vorbele spuse de Cristos, nu mai e nimic de făcut; căci cel ce vorbește în povestirile mele nu este Cristos, ci Cristosul meu: adică glasul conștiinței mele, un lucru care mă privește numai pe mine și sufletul meu. Prin urmare: fiecare pentru sine și Dumnezeu pentru toți”.

În mod interesant, nu toate povestirile îl au ca protagonist pe Don Camillo, iar în unele nici nu apare. S-o amintim pe aceea unde comunitățile în conflict sunt două sate învecinate. Fiecare dintre ele ar dori să aibă o școală proprie, ceea ce, cu ajutorul localnicilor, s-ar putea construi, dar bugetul orașului nu permite angajarea a două colective de cadre didactice. Peppone dă dovadă de o înțelepciune comparabilă cu cea a mărețului Solomon când trage la mal o moară plutitoare, la o distanță egală de fiecare așezare și amenajează într-însa unitatea de învățământ.

În Occident, seria a fost larg popularizată de cele cinci filme în care au jucat Fernandel și Gino Cervi: „Don Camillo” (1952, regizor Julien Duvivier), „Întoarcerea lui Don Camillo” (1953, regizor Julien Duvivier), „Don Camillo” (1955, Carmine Gallone), „Don Camillo și onorabilul parlamentar Peppone” (1955, Carmine Gallone), „Monsignorul Don Camillo” (1961, Carmine Gallone) și „Tovarășul Don Camillo” (1965, Luigi Comencini). Îmbolnăvirea și moartea lui Fernandel au făcut ca în cel de-al șaselea film, „Don Camillo și tinerii de azi” (1970, Christian Jaque) să joace Gastone Moschin și Lionel Stander. În 1983, s-a încercat o reluare a seriei cu Terence Hill în rolul titular. La vremea respectivă, niciuna dintre aceste pelicule n-a rulat pe marile ecrane din România ori în celelalte țări ale Tratatului de la Varșovia. În prezent, ele pot fi vizionate online pe situl gloria.tv, cu coloana sonoră originală (în italiană)

și subtitrare spaniolă.

Episodul cu noul orologiu care bate orele în avans (sau în întârziere) față de vechiul ornic al bisericii se află în volumul „Don Camillo și turma sa” (Don Camillo e il suo gregge, 1953) și a fost dezvoltat în cel de-al patrulea film, unde Excelența Sa, episcopul Don Camillo, se confruntă cu senatorul Bottazzi. În cele ce urmează, vom urmări doar intriga din carte.

Dobândind puterea, „roșii” au construit Palatul Poporului, întreprindere finanțată din comoara jefuită de nemți și recuperată de partizani. Ca să înlăture „monopolul Reacțiunii asupra timpului”, reprezentat de străvechiul ceas din turla bisericii, Peppone instalează aici un nou orologiu, care are un cadran enorm, luminat toată noaptea și e ușor de deslușit de la mare depărtare. Numai că „ceasul Primăriei” începe să bată ora exactă cu două minute înainte de bătrânul mecanism din turnul alintat La Rocca.

În mod normal, la țară, mai ales în partea meridională a Europei, timpului nu i se acordă prea multă atenție - precizia este un moft al orașenilor. Dar adversitatea politică, eterna confruntare dintre „roșii” și „negri”, cere o tranșare radicală a nou-ivitei „probleme”. Duelul replicilor exaladează conflictul. Lunganul Smilzo, unul dintre aghiotanții lui Peppone, afirmă răspicat că, atunci când La Rocca va anunța începerea revoluției proletare, reacționarii vor constata că nu sunt rămași în urmă cu două minute, ci cu două secole. Din păcate, făcuse declarația în timp ce-și flutura degetul arătător pe sub nasul preotului.

Italianii adoră bufonadele, iar Guareschi le cultivă. Ca-n „commedia dell'arte” ori în filmele cu Bud Spencer, Don Camillo i-a tras revoluționarului pălăria pe ochi, moment când a izbucnit bătaia, la care Peppone, ca funcționar al autorității publice, n-are voie să participe. Oricum, preotul, care l-a învins cândva pe campionul regional de box, se descurcă bine până când îi vin în ajutor bătrânii țărani cu palmele bătucite de coarnele plugului. Când lucrurile tind să ia o turnură tragică, intervine „Deus ex machina”: cele două orologii încep să bată ora unsprezece simultan și totul se rezolvă ca prin minune.

Citesc întâmplarea așezat pe o bancă din parcul cu tei și răd cu poftă de pățania italienilor. E vreme de vară, nici vântul nu adie, e prea cald să mă opinesc la muncă.

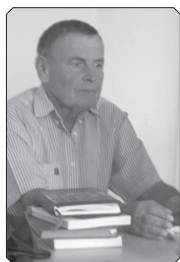
La un moment dat se aude: dong-dong-dong...

Urmat imediat de un: dang-dang-dang...

Apoi, e din nou liniște.

Trăiască dulcea pace a Jiboului, orașelul unde ceasurile celor două biserici s-au înțeles să bată la fel.

De fapt, e normal, pentru că acolo, sus, clopotele se află cel mai aproape de Dumnezeu.

Viorel Varga

Nuntire

Parcă-i turbată primăvara asta,
țărani s-au urcat în cer și plâng,
o, cât de ndoliat e mirele Pământ
și cât de bucuroasă-i mireasa sa Năpasta.

Te-aștept când zările se coc

O să mai vii, iubito precum vine nomadul
nicicând nuntit cu drumul întoarcerii spre casă
și atârnată de-un regret, pe vadul
atâtor nunți deșarte te vei dori mireasă.

Dar mirele plecat va fi spre asfințit
și-n loc de aripi crește-i-vor poeme
din umeri, în destinul răstignit
e-o teamă de-a apune prea mult și prea devreme.

Zările-s coapte, ca pe-o închinare
te-aștept, cum să îți spun, nici vesel și nici trist,
rănilor sufletului încep să dea în floare,
asta-nsemnând că totuși exist

O să mai vii iubito, târzie călătoare
când îmi apari la ușă mă dezgolesc de toate
și inima-n genunchi o pun, drept ștergătoare
pentru păcate, pentru păcate.

Și totuși...

Ce lungă-i Săptămâna acestor patimi, parcă
de-o veșnicie ține și-o să dureze încă
până vei învia dintr-un poem târziu
și îngerii vor înceta să plângă.

Giulgiul e rupt și totuși dacă pleci
n-ai să te-nalți că aripile-s frânte,
doar bufnițe și huhurezi în raiul
închipuirii tale o să-ți cânte.

E Săptămâna patimilor și
ca doi actori destinul-l drămuim
hai, mai rămâi, e-aproape miezul nopții,
și frânge pâinea-ntr-un poc și cu vin.

În fața punții

Nu-i nici o moarte în jur, degeaba ai visat,
doar din brațele tale cad
pietrele unei nopți pătimase
și nu e nimeni,
cântecul fecioarelor (o saga cuminte)
spre dulcele ceas al destrămării
în taină trece.

Niciodată nu va ninge cu întuneric,
sub sânii tăi cânta-vor cântecul lebedei
toți cei întorși din lungi călătorii,
înfricoșată vestală vei pare atunci,
ninsori din alte ținuturi
îți vor lumina văzul
în fața punții de peste Marele Râu

Nu s-a prins altoiul, nu

Am altoit un fragment din sufletul meu
(ce-i drept cam mare) pe dragostea ta,
care, sincer să fiu, părea atunci,
la despărțirea apelor de uscat, un port-altoi
mai solid ca toți bolovanii lui Sisif.

După ce au dat mugurii,
îmbobocind precum sfârcurile fecioarelor,
port-altoiul a început să pălească.
Azi așa, mâine așa, în zadar am încercat
să-l vindec cu jertfe și mană cerească,
n-a fost în stare să ducă spre rodire
acel fragment din sufletul meu
(ce-i drept cam mare)
și e atâta sterpăciune-n în jur...

E târziu

E târziu pe Pământ și în Cer e târziu,
te aștept ca să vii prin eternul Pustiu
și mă-mbăt, mă îmbăt cu speranțe deșarte
ești atât de departe, atât de departe...

Sosia (IV)

Viorel Gheorghe TĂUTAN

(continuare din numărul trecut)

Auza într-adevăr un coral de murmure, ba chiar simțea prezența mai multor... spirite, un fel de mici turbioane împlânzite sau, mai degrabă, dresate să-și stăpânească pornirile specifice unui asemenea fenomen generat de curenți atmosferici.

„Ai intuit corect, răspunse cu aceeași intonație suavă vocea entității feminine. Universul, această construcție perfectă al cărei Arhitect este omniprezent și omnipotent, așa cum se știe de altminteri, conține extrem de numeroase *lumi paralele*, cum le spun umanoizii. Despre acest aspect însă, vom conversa, dacă vei dori, după procedurile de inițiere. Ești liber să le accepți sau să le refuzi”.

Tăcerea care urmă îl înfășură izolându-l. Așa simți el timp de câteva secunde. Cât de încet se scurge timpul! Într-adevăr, avu indicibila senzație că a rămas singur. Îl cuprinsese neliniștea pentru prima oară de când avusesese ghinionul, sau șansa – Dumnezeu știe – să treacă prin această... aventură. Se înfiripa în subconștient o bănuială amenințând să se dezvolte în ceea ce intuia că este angoasa. Nu se încadra prea bine în definiția complexului sentiment. Zâmbi. La clasă, în timpul orei de literatură universală, unul dintre elevi, ori o elevă?, parcă dintr-a unsprezecea, întrerupându-i prelegerea, l-a întrebat ce înseamnă *angoasă*. Ușor descumpănit, îi dispăcea să fie interpelat în timpul enunțului care urma să provoace dialogul, după câteva momente de concentrare, se grăbi să definească noțiunea. Cuvintele curgeau: „Nesiguranță, îngrijorare, destul de frecvent generată patologic, reacția la un pericol, o amenințare, în orice caz factori necunoscuți, ori preanunțați, fie în mediul ambiant, fie în propria ființă. Reacția poate fi generată din surse conștiente sau inconștiente. Astfel perceput, sentimentul presupune ca factori centrali incertitudinea, pe de o parte, și premoniția unei trăiri afective, pe de alta. Vi s-o fi întâmplat și unora dintre voi să resimțiți un nod în stomac, inima gata să spargă coșul pieptului, senzații neplăcute sau sentimentul vag, dar persistent, de neliniște. Ați putea să relațiați în scris o întâmplare din viață care v-a generat astfel de reacții?” Apoi și-a continuat lecția. Nu era adeptul prelegerilor de tip comentariu literar, dictate elevilor. Cunoștea destui colegi care făceau astfel. Era mai comod. Elevii memorau texte pe care le reproduceau, la un nivel aleatoriu, în lucrările scrise de evaluare periodică.

Susur îndepărtat de apă.

Se dezmetici. Privirea inventarie decorul. Nicio schimbare. Peretii încăperii – îi venea greu să-i zică

peșteră – zgrunțuroși, lăsând să iasă în relief din loc în loc țurțuri oblici cu dimensiuni variate. Aceeași sală mărginită în partea de jos cu... fotoliile sculptate în calcar. „Altarul” se impunea prin dimensiune pălpâind sub efectul luminii difuze și tainice, de parcă era protejat de o țesătură „pigmentată” cu leduri...

- Peștera asta, unde mă aflu, are și vreo ieșire?

Întrebarea, emisă vocal, tulbură pentru a doua oară liniștea acompaniată doar de-acel susur discret al apei și roind anemic parcă dintr-un robinet defect, sau dintr-un izvorăș abia scăpat din încătușarea subpământeană.

- Prevăzusem asta, îi răspunse prompt vocea baritonală. Ai pus în calcul posibilitatea de a ieși. Ți-e teamă că nu vei scăpa de aici, deși ți s-a spus că nu ai motive să-ți provoci astfel de sentimente. Măcar e bine că te-ai acomodat cu prezența noastră, chiar dacă ești pe cale să ne întrebi de ce nu ne întrupăm. Ei bine, avem voie să-ți dezvăluim acest secret... Cu atât mai mult, cu cât ți-ai amintit deja de câte ori m-ai văzut. Eu mi-am epuizat cele două apariții admise. E adevărat că în cazul celei dintâi am decis că nu este momentul să-ți vorbesc. Gestul tău ar fi fost considerat cel puțin straniu de către oricine te-ar fi zărit. Tânărul aparent respectabil, prin ținută și îmbrăcăminte, întins de-a lungul unui mormânt. Unii dintre cei care te cunoșteau au văzut în asta un act de teribilism, o criză de originalitate, sau un prim puseu de alienare. Pentru un necunoscut ai fi trecut drept un deplorabil țâcnit pe cale de-a deveni boschetar.

- Nici eu nu mi-am putut explica postura. Mai cu seamă după apariția și dizolvarea dumatăle ca într-un film de anticipație. Pentru moment am dedus că, în cel mai bun caz, este efectul insolației. Ori, mai grav, incipitul unei depersonalizări... Nu știu... Iar acum, de pildă, nu am certitudinea absenței ficțiunii. Știi, există momente în unele vise când ești conștient că visezi. Iar dacă nu-ți place subiectul, faci eforturi să te trezești. Alteori, așa de mult te bucuri în vis, încât regreti că nu continuă. Mă întreb, și te întreb: voi reuși să ies din acest loc?

Se făcu liniște. Raul își încordă auzul, însă nu auzi decât susurul îndepărtat pe care îl neglijase până atunci încă de la intrarea în spațiul „sălii de consiliu”, îi veni în gând comparația. Brusc, se auzi un pâraie stereofonic însoțit de fâșăit, de parcă s-ar desprinde o stâncă din îmbrățișarea masivă a muntelui. Își îndreptă cele două căi de percepție, auzul și privirea, înspre colțul rotunjit din planul îndepărtat al încăperii, din

dreptul „altarului”, dacă i se poate spune astfel, și văzu deschizându-se un spațiu asemănător celui prin care intrase aici. Când bruiatul încetă, susurul de apă deveni ceva mai intens. Un vânticel îi mângâie obraji. Întoarse capul și văzu nișa prin care pătrunsese cu dificultate în această „aulă” a spiritelor care îl întâmpinaseră. Rămase nemișcat, fără vreo inițiativă.

„Așa cum ți-ai dat seama, suntem spirite atemporale”, recepționează mesajul telepatic feminin. „Majoritatea credincioșilor monoteiști știu că sunt însoțiți de spirite benefice și malefice: *Angeli*, în latina clasică, *Îngeri*, în româna slavizată nu doar fonetic. Au citit ori auzit asta în timpul ritualurilor ținute în temple, împreună cu preoții, dar și prin intermediul unor semne și semnale misterioase. Bătăliile dintre acestea sunt duse tacit, ele ne confruntându-se direct, ci pe câmpul trupului și al sufletului fiecăruia dintre muritori. Am enunțat corect și stăruim: muritori. Nu-ți spun vreo noutate; destinul terestru al oamenilor, începând de la păcatul originar simbolic, până cât va dura ciclul plănuț și guvernat de Marele Arhitect al Universului, mijlocit de reprezentanții poporului său, ține de la intrarea în moarte prin procreare, căreia umanoizii îi spun *viață*, etapă extrem de complexă, și până la naștere, asimilată morții trupului. Puțini umanoizi acceptă adevărul. Cei mai numeroși îl refuză. În această aventură, pentru unii, spiritul are șansa de a se purifica ascultând poruncile Tatălui, ori, dimpotrivă, de a urma drumul decăderii, facilitat de intervenția Satanei, a Necuratului, cu ajutorul îngerilor săi, lăsând să dicteze simțurile”.

- Mai puțin simțul măsurii, glumi Raul cu jumătate de voce, fără să schițeze un zâmbet. Voi sunteți îngeri? Îngeri... mei?

- Nu. Noi suntem doar suflete decorporalizate, doar energie, interveni glasul „Pribeagului”. Știu, ești neliniștit, schimbă el subiectul. Dorești să te întorci la suprafață. Îndemnul simțurilor e mai puternic. Îți oferim, cu toate acestea, două variante. Prima: ai posibilitatea să te întorci pe-aceiași cale pe unde ai ajuns aici. În cazul acesta, te vom ajuta doar în momentul ieșirii în locul de unde ai plecat. A doua variantă presupune ceva mai mult timp. Nu ar fi imposibil, doar ești în vacanță, nu? În acest caz, te vom putea însoți în permanență, intervenind doar în situații limită. Vom ieși prin cealaltă deschizătură și vom parcurge un traseu extrem de dificil pentru tine, dar plin de surprize. Vei călători printr-un lanț de peșteri, grote și galerii valorificând un râu subteran care se varsă în Dunărea subacvatică. În timpul opririlor pentru odihnă, ne vei povesti întâmplări din ceea ce numiți voi, umanoizii, viață, pentru care te culpabilizezi și pe care le-ai îngropat în tăcere. Nu le-ai mărturisit nici confesorilor tăi preoți, deși ai primit apoi Sfânta și tainica Împărtășanie cu Trupul și Sângele Mântuitorului. Acum alege!

Raul rămase tăcut câteva zeci de secunde cântărind cele două variante, apoi:

- Pot să întreb ceva?

- Știm ce vrei să ne întrebi, auzi vocea baritonală. Totuși, te ascultăm.

- Sunt hotărât să optez pentru prima variantă... Însă mi-ați oferit o a doua, foarte... interesantă. O consider ca o provocare. Aș putea îndrăzni să revin peste câțva timp, însoțit de unul sau doi prieteni care să mă însoțească în explorarea traseului subpământean de care mi-ați vorbit?

Urmă o altă secvență de liniște, mai lungă decât prima, timp în care deschizătura din față se închise fără zgomot. Dispăru și susurul misterios. Glasul feminin cu inflexiuni decidente avu asupra sa un efect ciudat; i se păru agasat:

„S-a înțeles sugestia ta. Suntem în acord. Înainte de a te întoarce printre semeni, va trebui să juri că vei păstra taina acestei întâlniri. Avem puterea să-ți anihilăm memoria, dar n-o vom face. Știm la fel de bine că nu vei fi crezut, dacă ai avea inițiativa de-a o relata cuiva. Dar socotindu-te deja inițiat în misterul prezenței noastre, îți cerem să păstrezi taina. Vei putea să iei în această încercare, dacă dorești, un prieten și o prietenă. Nici lor nu ți-e îngăduit să le vorbești despre noi. O să le destăinuim doar supoziția existenței unui sistem de peșteri sau grote. Noi te vom însoți doar pe tine și te vom ajuta în situații foarte dificile. Doar tu ne vei percepe fără a încerca măcar să intri în dialog cu noi. Vom ști când te vei hotărî și dacă vei fi pregătit”.

„Apropie-te de masa-altar, pune mâna stângă pe steaua din centrul ei, iar mâna dreaptă lipește-o de piept în dreptul inimii. Apoi jură că vei păstra taina întâlnirii noastre. Chiar dacă știm că nu ai fi crezut, jură!”

Raul se apropie de „altar”. Desluși la întâlnirea dintre diagonale conturul unei stele în cinci colțuri, vizibilă doar din anumite unghiuri. Își așază palma stângă cu degetele răsfricate peste aceasta, apoi palma mâinii drepte peste locul unde simți bătăile intensificate ale inimii, semn al încordării provocate de emoție, ceea ce transferă vocii un tremur ușor:

- Jur să păstrez cu sfințenie taina întâmplării de astăzi, precum și aceea a existenței sufletelor... atemporale. Așa să-mi ajute Dumnezeu - Marele Arhitect al Universului!

Își retrase palma stângă de pe masa-altar. Simți o vagă înțepătură sub pleoape și cele două lacrimi scăpate din colțurile ochilor i se prelinseră pe obraji. Fără să mai zică ceva, își înșfăcă rucsacul, și-l potrive pe spinare, se îndreptă spre despicătura din perete și începu să se cațere. Ajuns la aceasta, se strecură cu aceeași dificultate ca și la venire. Sări în prima peșteră stărnind un mic nor de pulbere. Privi înspre locul din tavan de unde bănuia că se prăbușise. Planul înclinat ca un tobogan, pe unde alunecase la venire dispăruse. Nu se înșela prea mult. Cu toate că era destul de abrupt, peretele oferea posibilitatea escaladării datorită unor proeminențe, putând fi asimilate cu indulgență

treptelor, unde să poată sprijini picioarele. Nu zărea însă vreo ieșire. Simți totuși un impuls din exterior. Începu să urce cu efort destul de intens. În momentul în care era cât pe ce să atingă tavanul cu creștetul, simți un vânticel mângâindu-i fruntea asudată. Dădu ușor capul pe spate și zări o deschizătură zdrențuită prin care pătrundea lumina. Strânse pleoapele, întinse brațul drept și apucă marginea acesteia, în timp ce talpa pantofului din piciorul stâng se propti pe jumătate în ultima „treaptă”. Alunecă și era cât pe ce să se prăbușească în grohotișul de la baza peretelui. În acel moment se simți prins într-un fel de vârtej energetic ajutându-l să apuce cu ambele mâini marginile neregulate și nu foarte reci ale deschizăturii, apoi, zvâcnindu-și picioarele, să se arunce spre exterior. Năucit, amorți întins pe iarbă. Nu auzi zgomotul înfundat din spatele său. Zăcu așa vreo zece minute. Începu să perceapă sunetele din jur. Îndepărtate lătrături, talângi și strigăte în diverse tonalități, ciripitul păsărilor... Se ridică încet și privi în jur. Peisaj atât de cunoscut! Își ridică brațul stâng să-și vadă ceasul de la încheietura mâinii. Indica ora cinci și jumătate postmeridian, adică șaptesprezece și treizeci. Îl duse la ureche. Ticăia. Răsufală ușurat. Se întoarse. Micuța grotă era prinsă în lumina soarelui puternic. Nu suferise nicio schimbare de când se bucurase că poate să încapă în ea, cu trei ceasuri în urmă. Dar oare încercase sau dorise numai? Totuși, nu se simțea în largul său. Îl stăpânea o vagă năuceală, asemănătoare mahmurelii de după o noapte de chef cu alcooluri amestecate, început seara la cârciumă și sfârșit noaptea târziu în locuința sa ori a vreunui amic, spre disperarea soțiilor și uimirea copiilor. „Cred că m-a cam doborât pălınca și căldura. Sau Dumnezeu știe ce, de-am adormit aici, printre scaieți”,

își spuse. Se hotărî să pornească la drum, gândind că un traseu de întoarcere ceva mai lung o să-l ajute să-i treacă... mahmureala. Își aranjă ținuta aranjându-și poalele cămășii pe sub cureaua de la pantaloni, legând mai strâns mânecile hanoracului pe piept. O luă spre est, de unde s-o apuce înspre sud, pe culmile dealurilor, ocolind astfel satele prin care trecea drumul de țară, dacă ar fi coborât povârnișul sudic al „vezuviului”. Simțea cum își revine încet-încet, deși în urechi încă persista un vâjăit pierdut. Merse așa, și mai repede și mai încet, vreun sfert de oră, douăzeci de minute, când ocolind spinării, când sărind peste vreo albie săpată de torenți. Se opri. Îi era sete. Își scoase rucsacul și căută în buzunarul acestuia petul cu apă, felicitându-se că nu l-a deșertat atunci, în livadă. „Nu e”, își zise. Poate e în celălalt buzunar. Nici aici nu e. Desfăcu rucsacul, dar nu găsi decât micul termos pentru cafea și sticlută de un sfert cu pălınca, atât cât mai rămăsese, aproape jumătate. Deșurubă capacul termosului și stoarse ultima înghițitură. „Bună și asta!” Avu iar senzația stranie că este urmărit. Privi îndărăt și crezu că a zărit ceva sau pe cineva în dosul unui pâlnc de muri. „Mi-s bolnav, o dădu pe bănățenește. Ce s-o fi întâmplat cu petul de apă?” Își aranjă lucrurile în rucsac, îl închise și-l azvârli pe umărul stâng. Porni din nou la drum. Își propusese încă de la plecare să ajungă la o localitate cu stație de cale ferată. Pentru asta va trebui să găsească un drum care să coboare înspre lunca râului. Se opri brusc și se întoarse. La circa douăzeci de metri în spatele său... dulăul! Enigmaticul câine uriaș se opri la rândul său și-l privea cu oarecare blândețe, parcă zicându-i în gând: „Mi-ai dat să mănânc, așa că-ți sunt dator, n-o să te las singur prin locuri necunoscute”.

(continuare într-un număr viitor)

Cercuri pe apă Între... molimă și... inflație

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Nu știu câți analfabeți și semianalfabeți sunt în țara noastră. Mulți – zic statisticile. Și, din păcate, tot mai mulți cu... diplome, pentru că sunt absolvenți de opt clase care de-abia buchisesc și absolvenți de liceu care nu au citit o carte în viața lor. Îi deplâng, pentru că vor avea o viață săracă și pustie, oricâți bani ar avea și-n oricât de mare lux ar trăi...

Nu știu câți *doctori* (mă refer la titlu, nu la profesia de medic) sunt în țara noastră. Nu cunosc să-i fi numărat cineva, dar cred că sunt mulți. Cinste lor! Înseamnă că au toate cunoștințele din domeniul respectiv și și ceva pe deasupra! Înseamnă că au cercetat, au descoperit ceva nou, au scris cărți care au

lărgit sfera cunoașterii în varii domenii, că, în ultimă instanță, au dus înainte, chiar dacă milimetric, cultura, știința și civilizația omenirii...

Și, totuși... Amândoi polii aceștia mi se par îngrijorători. Oare nu cu prea mare indiferență – ca să nu-i zic iresponsabilitate sau chiar culpabilitate – lăsăm să crească numărul celor care socotesc pe degete și cu prea mare îngăduință acceptăm această explozie de înalte titluri?!...

Mai direct spus, n-ar trebui să considerăm nefirească „conviețuirea” aceasta... pașnică între „molima” analfabetismului și subculturii și „inflația” de doctori?!

Târgul olarilor la Zalău

Olimpia MUREȘAN

În perioada 19-21 septembrie 2014, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, împreună cu Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, în parteneriat cu Asociația Culturală Katakomba a organizat „Târgul Olarilor la Zalău” (prima ediție). Inițiativa se alătură unor programe culturale de prestigiu din țară și din străinătate care au scopul promovării tradițiilor locale de olărit și a producției contemporane.

Zalău, pe vremuri un foarte renumit centru de olari, a produs o ceramică decorativă mult apreciată de piața de atunci. Ornamentica acesteia, foarte bine identificată și distinsă de tipologia celorlalte centre din țară, a fost cea care a creat o marcă inconfundabilă din ceramica de Zalău. Un produs de cea mai înaltă clasă, ceramica de Zalău a fost foarte căutată și de colecționarii pasionați, încât și astăzi o piesă de secol XIX are un preț extrem de mare pe piața de antichități sau la casele de licitații. Muzeele la rândul lor, cele din țară și cele din străinătate, clasează ceramica de Zalău ca fiind una dintre cele mai valoroase produse de ceramică tradițională, iar din punct de vedere artistic aceasta este una dintre cele mai spectaculoase exemple de artă decorativă.

În acest context, inițiativa noastră a fost aceea de a oferi publicului interesat cunoașterea acestei moșteniri culturale locale prin organizarea unei expoziții cu piese din patrimoniul muzeal realizate la Zalău în secolul XIX și început de secol XX.

S-a lansat și volumul trilingv cu titlul „Ceramica de Zalău” realizat de cercetători științifici și muzeografi din Zalău și Cluj-Napoca. (Camelia Burghel, Tótszegi Tekla, Emanoil Pripon, Olimpia Mureșan și Szabó Attila).

Expoziția „**Ceramica de Zalău**”, organizată la Muzeul de Artă „Ioan Sima”

Secția de etnografie deține în patrimoniul o bogată colecție de piese de ceramică tradițională atât uzuală cât și decorativă, iar valoarea pieselor este dată nu doar de frumusețea și de gradul lor mare de reprezentativitate pentru centrele de olărit sălăjene și pentru informațiile aduse despre viața comunitară din satul tradițional, ci și de faptul că o bună parte dintre piese sunt datate, adăugând informații despre profilul și tradiția olăritului. Piese sunt realizate de meșterii maghiari și români din secolul al XIX-lea până în mijlocul secolului trecut. Colecția cuprinde 671 de piese ceramice dintre care 137 de cahle, iar restul de 384 sunt piese ceramice decorative (farfurii, canceauă) și piese cu uz gospodăresc (oale de lut, tigăi, cantă, strecurătoare...). Cea mai mare parte din piese au fost realizate de meșterii olari din centrele sălăjene (Zalău, Deja, Tihău, Buciumi, Almaș), dar și din alte centre precum: Huedin, Turda, Bistrița și Baia Mare. Cele mai reprezentative și mai spectaculoase în ceea ce priveș-

te ornamentarea sunt vasele ceramice executate de meșterii din centrele de olărit Zalău și Deja.

Expoziția dorește să introducă vizitatorul în intimitatea centrului breslaș Zalău, vestit mai ales pentru ceramica sa decorativă.

Expoziția este împărțită în trei segmente expoziționale:

1. Primul grupaj expozițional evocă activitatea breslei olarilor zălăuani. Breslele au fost înființate cu scopul de a proteja interesele materiale ale membrilor, de a asigura un anumit nivel calitativ al produselor. Drepturile și obligațiile membrilor breslei erau reglementate de Statutul breslei, care, în timp putea fi reînnoit, completat, cum a fost și cazul statutului breslei olarilor din Zalău.

Astfel, pot fi văzute:

- Lada de breaslă realizată în 1837 cu inscripția: „Această ladă s-a executat asociației nobilei bresle de olari în 1837”;
- Registrul Nobilei Bresle de olari din 24 ianuarie 1844;
- Ștampilele breslei olarilor din Zalău;
- Medalia obținută cu ocazia premierii olarilor zălăuani la Budapesta din anul 1885.

2. Al doilea segment expozițional îl reprezintă ceramica decorativă - cele mai reprezentative și valoroase piese din colecție multe din ele datate: farfurii, canceauă și ulcioare.

3. Al treilea segment expozițional îl formează celelalte tipuri de vase de ceramică de Zalău, mai noi dintr-o altă etapă în execuția ceramicii de Zalău de început de secol XX. În 1906, patru olari din Zalău participă la un curs de trei luni la Budapesta, unde și-au însușit tehnici noi de decorare. Cursul are urmări decisive asupra tehnicii, cromaticii și ornamentului centrului. Desenul puternic conturat cu cornul este înlocuit de cel cu pensula, apar motive mari, florale (lalele, margarete, lăcrimioare, frunze). În locul pieselor cu fond angobat alb apar piese cu fond albastru, verde, negru, decorul fiind realizat cu alb, verde, crom și albastru deschis. Acest stil nou care ușura munca olarilor privează însă ceramica de Zalău de stilul aparte, inconfundabil.

Olarii din Zalău foloseau 2 tipuri de lut: din lutul gri confecționau mai mult ceramică decorativă, iar din lutul galben, mai rezistent la temperaturi ridicate, confecționau în special vase pentru apă și pentru fiert.

Ceramica de Zalău se caracterizează printr-o varietate morfologică rezultată din necesitățile gospodărești. În ciuda faptului că meșterii erau pregătiți pentru confecționarea tuturor tipurilor de vase caracteristice zonei, nu fiecare meșter executa toată gama de produse, existând meșteri care confecționau doar un anumit tip de vas. Astfel, unul din cele mai importante produse ale olarilor de Zalău a fost ulciorul de apă nesmălțuit, făcut în cantități uriașe și vândut în toate târgurile.

Cornel Galben și lumea ... scrisului

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Cornel Galben s-a născut la 28 decembrie 1950 în București, dar a trăit în Bacău, unde, după absolvirea Facultății de Ziaristică din București (1979), a lucrat ca redactor la ziarul local „Steagul roșu”, apoi, în perioada 1990-1995, redactor principal, publicist comentator, șef de secție, director, director general la cotidianul Deșteptarea și S.C. Deșteptarea S.A. Bacău. A fost, de asemenea, corespondent al cotidianului „Azi” (1996-1997), redactor-șef al revistelor „Credința ortodoxă” (1997-1999), „Vitriliu” (2002-2005) și „Glasul monahilor” (2003-2004), redactor la „Monitorul de Bacău” (1999-2000), consilier la Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Bacău (2000-2012).

A publicat poezie, interviuri, anchete, reportaje, cronici plastice, teatrale și muzicale în „Scînteia tineretului”, „Scînteia”, „Munca”, „România liberă”, „Apărarea patriei”, „Adevărul”, „Azi”, „Curierul național”, „Jurnalul național”, „Curentul”, în peste 20 de ziare județene și în revistele „Albina”, „Ateneu”, „Astra”, „Baaadul literar”, „Cartea”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Ecran magazin”, „Fețele muzicii”, „Flacăra”, „Formula As”, „Jurnalul literar”, „Literatura și Arta” (Chișinău), „Luceafărul”, „Meandre”, „Oglinda literară”, „Plumb”, „13 Plus”, „Revanșa”, „România literară”, „Teatrul românesc”, „Tomis”, „Tribuna”, „Vatra”, „Viața militară”, „Viața studentască” ș.a. Din 1990 i se joacă pe scena Teatrului pentru Copii și Tineret Vasile Alecsandri Bacău adaptarea „Moș Crăciun și Vrăjitoarea” (peste 200 de reprezentații).

În anul 1994 a înființat Editura Corgal Press Bacău, unde, în calitate de director și consilier editorial, a îngrijit și editat numeroase cărți.

Și opera acestui jurnalist, poet, critic și istoric literar, director și consilier de editură este remarcabilă, cuprinzând circa 20 de titluri. Să menționăm cele șase volume din „Personalități băcăuane” (Editura Corgal Press, Bacău, 2000, respectiv, 2003, 2009, 2010, 2011, 2012) în care se regăsesc portretele bine conturate a peste 300 de oameni de cultură băcăuani. La capitolul istorie și critică literară, să amintim volumele „Poezii Bacăului la sfârșit de mileniu. Debuturi 1990-2000” (Editura Studion, Bacău, 2005), „Scriitori băcăuani”, vol. I (Editura Corgal Press, Bacău, 2012); „Lecturi aleatorii” vol. I (Editura Ateneul Scriitorilor, Bacău,

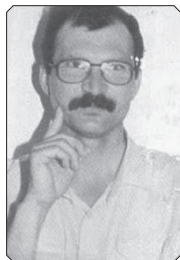
2010); „Lecturi aleatorii” vol. II (Editura Studion, Bacău, 2013); „Alergând prin subteranele textului” (Editura Corgal Press, Bacău, 2010). De același autor, să mai amintim „Enescu etern” (Editura Quadrant Press, București, 1993), „Ieșirea din siguranță”, (Editura Cronica, Iași, 2001); „Convorbiri fără aditionale” (Editura PIM, Iași, 2010).

Ca poet – laureat al Festivalului de poezie de la Costești (Deva, 1974); premiul pentru sonet al revistei Revanșa (1998) – l-am regăsit în registrul bacovian, dovadă și această poezie care mă trimite cu gândul la celebra „Decembrie”: *În casă, miros de tămâie,/ Afară, o pulbere albă/ Și această ziuă lălăie/ Ce-mi atârână-n trup, ca o salbă./ În casă, o rugă deșartă,/ Afară, e ger și urgie,/ Priveliștea-i albă și moartă,/ Dar gândul refuză să știe./ În casă, un foc parcă arde,/ Afară, nămeți se înfoaie,/ Depart de toate ești barde,/ Mai moare o zi în odaie.* (Iarnă).

La un moment dat (prin 2012?), scriitorul a luat o decizie surprinzătoare: să dea efemera glorie a lumii pe liniștea (!) vieții monahale. În prezent, Cornel Galben este viețuitor al Mănăstirii Sfântul Casian din Dobrogea.

De când a luat hotărârea să „iasă din lume”, și-a mărturisit frământările acestei deloc simple ruperi – care înseamnă mult mai mult decât o despărțire – în trei jurnale, primul intitulat chiar „Ieșirea din lume” (Editura Fundației Culturale Cancicov, Bacău, 2012). A urmat „Ultima sută” (Editura PIM, 2013), un jurnal cuprinzând perioada 1 iunie-31 decembrie 2012. Al treilea jurnal „Primul prag” (Editura Corgal Press, Bacău, 2014), continuă, cum însuși mărturisește autorul, „suita însemnărilor, de data aceasta ele fiind redactate aproape în totalitate în chilia de la Mănăstirea Sfântul Ioan Casian, unde viețuirea mea alături de obștea acesteia a marcat, iată, întâia bornă”.

Citind, recent, acest jurnal și respectând alegearea scriitorului de a renunța la cele lumești și de a se apropia de mântuire, nu putem să nu ne întrebăm: chiar dacă a reușit Cornel Galben (și ce putea ieși trebuie pentru așa reușită!) să iasă din lume, va ieși vreodată și din lumea scrisului? Credem că nu, și de aceea îi așteptăm cu nerăbdare viitoarele cărți, care poate, o să ne ajute și pe noi, muritorii de rând din lumea aceasta păcătoasă, să ne apropiem de mântuire...

Dragoș Ionescu

Născut la Brăila în 31 ianuarie 1965. Volume publicate: *Zbatere-n gol* (1997); *Alter ego* (2012). A publicat în diverse antologii: *Poeți dunăreni* (2008); *Cu patria-n suflet* (2012); *Balcanica* vol. 7 (2012).

Lumea de urări plină azi
străbătând-o în larg și lat
vreau să spun; mi-e greu
dar palma e doar una.
Trist, prin privirile lor de gheață
Neauzit de nimeni când; mi-e frig
tot, te rog neputincios, vino
ridicându-mi lumea în simțiri.

prin ferestre
timpul își cară în spate umbra,
pur și simplu spun soartă
între răsărit și apus
pe cadrul eternității ceasuri
orelor privityte-n singurătate
loviturilor de picătură chinezească

Deslegându-ți taina goliciunii
Rând pe rând copil-iubit
c-un ochi plâng
cu celălalt încep să râd;
îmbin credința adevărată.

Când am deschis ochii
unul câte unul numai văd
clipa când am fost tânăr
între reproș și tristețe
fir întins din clepsidra răsturnată
deschis a fi în eroziunea anilor
iau cu asalt deșertul,
deportaților din mine.

Din spatele rebeliunii
a cărărilor de suflet
închise-deschise a fi
sensibil că aș fi
rănit din priviri

Sub dulcea îmbrățișare a dimineții
ochilor-mpăienjeniți de nesomn
sorbindu-ți din priviri goliciunea
rob al șoaptelor născute din priviri
creionez în foșniri de gânduri
țipăt albastru de colind.

În zorii trandafirii ai dimineții
mă-ntind în fața cerului
larg deschis
minune din mijlocul pădurii
căutându-i luminișul
sublima chemare de roșu aprins

Trupul ca o sală de așteptare
mâinilor ce sapă înlăuntru-mi ieșire
de ar fi fost, să fi fost
speranța de a iubi mai mult
zilele rămase pe obrazul depărtării

deasupra capului
norii vineți de plâns
decupându-le cu ochii zborul
trecuți a fi prin chipul zilei
încet, înnegresc înlăuntru ei
ziua când am aprins întunericul

Dau disperat din mâini
Stranie senzație
De-a salva înecul
Acolo din apă
l-am simțit.

O familie în negura vremii

Victor CIOBAN

Muzeul Ioan Sima din Zalău deține în patrimoniul său 24 de tablouri aparținând colecției lui István Ugron, proprietarul castelului de la Zau de Câmpie (jud. Mureș), construit de arhitectul Lajos Pákey între 1909-1911. Tablourile au fost transferate de la Muzeul de Istorie din Turda, prin decizia nr. 327/1966 a Sfatului Popular al Regiunii Cluj, și duse în depozit alături de alte opere de artă din colecția Sima, fiind lăsate uitării până în primăvara anului 2013, când au fost redescoperite de Szabó Attila și Cioban Victor-Horațiu, cu ocazia efectuării unui inventar, și identificate după inscripțiile de pe verso, redactate în maghiară. Unele dintre ele sunt bine păstrate, în vreme ce altele sunt supuse unui proces de degradare și necesită efectuarea unor lucrări de restaurare.

Familia Ugron de Ábránfalva (Obrănești) este atestată documentar începând cu 1103 și se presupune c-ar proveni dintr-o ramură Arpadiană¹ stabilită în zona actuală a jud. Harghita, unde a deținut o serie de domenii feudale vreme de aproape 1000 de ani. Însă, linia ei genealogică poate fi urmărită abia de la 1447, când se vorbește despre Ugron László, fiul lui Ugron István, căsătorit cu Erzsébet Kálnoky de Köröspatak (Valea Crișului, CV), cu care are 3 fii: Kelemen, Demjén (Urkon) și Domokos². Ramura principală se dezvoltă în jurul lui Kelemen, care moștenește domeniul în virtutea dreptului de *primogenitură*, și se căsătorește apoi cu Erzsébet Jakabffy de Szenterezsébet³. Un

strănepot al acestuia, Pál, intră în slujba principelui Gabriel Bethlen, unde deține o serie de funcții notabile. Așa începe ascensiunea acestei familii, care se transformă treptat dintr-un neam de moșieri locali într-o reprezentantă majoră a nobilimii ardeleni, stabilind legături cu descendenți ai stirpelor Kuun de Osdola, Rhédey, Bethlen, Racz de Galgo (Gâlgău), Kemény, Bánffy, Kendeffy etc., prin intermediul cărora a intrat în ramura unor importante case dinastice din Europa, cum ar fi cea de Habsburg sau de Windsor (Hanovra)⁴. Dintre reprezentanții de seamă ai neamului Ugron, un rol aparte îl ocupă diplomatul István Ugron (1862-1948), o figură notorie a politicii externe europene de dinaintea Primului Război Mondial, datorată misiunilor sale consulare, care au culminat cu funcția de ambasador al Austro-Ungariei în Serbia (1913)⁵ și cu implicările în cauza poloneză (1917).

István Ugron aparține ramurii Mezőzah a familiei Ugron, unde a construit un castel în stil istoric, după modelul construcțiilor medievale franceze, cu scopul de a-și arăta prestigiul social, dar și pentru a emite pretenții la mână unei prințese ruse⁶ (se pare c-ar fi vorba de contesa Rosalie Fürstenberg-Toumanov⁷, de la care posedă și un portret, deși în preajma locului circulau zvonuri că a fost logodit cu una din fiicele țarului Nicolae II⁸). Organizat după modelul calendarului (365 ferestre, 4 turnuri, 52 camere, 7 terase, 12 holuri), castelul adăpostea una din cele mai mari

colecții particulare de artă din Europa de Sud-Est, ce cuprindea atât amintiri de familie, cât și portrete de demnitari (împăratul Franz Josef, prințesa Sissi, papa Pius X, groful Plater, contesa de Benomar, țareviciul Alexei Romanov, casa regală sârbă și georgiană, prinții Trubetzkoy), litografii cu subiecte istorice (*Vechii armeni*, *Könyves Kálmán*, *Armata lui Bem*, *Războiul din Italia*), peisaje cu locuri din Orient, Italia și Grecia, tablouri academice executate de maeștri germani (Franz von Stuck, Paul Meissner, Ludwig Asher), ruși (Vasily Vereshchagin), polonezi (Józef Brodowski, Franciszek Zmurko, Stefan Bakalowicz, Stanisław Zawadzki), cehi (Benes Knüpfer) și sârbi (Paja Jovanović); artă veche din sec. XVI-XVIII (*Scenă de carnaval* - Barent Gael, *Portretul unui capuchin* - Jan Van der Hoecke, *Toma Necredinciosul* - Luca Giordano, *Adorația Magilor* - Veronese, copii după Tintoretto (*Acteon*), Tizian (*Danae*), Rubens

(*Răpirea Europei*), François Boucher (*Diana după baie*⁹). Colecția a fost dispersată odată cu confiscarea castelului de către comuniști, iar destinul ei rămâne sub semnul întrebării. Se știe doar de inventarele realizate de către proprietari, ultimul fiind cel din 1928, care a fost întocmit de János Bánffy. Acesta s-a căsătorit în 1894 cu sora cea mică a baronului, Rozalia, și a fost desemnat ca moștenitor al castelului, deoarece baronul nu avea urmași.

Tablourile descoperite la muzeul din Zaláu provin atât din obiectele menționate în inventarul din 1928, cât și din achiziții ulterioare făcute de János Bánffy și fiul acestuia, István, care au cumpărat de la Muzeul de Arte Frumoase din Budapesta lucrări de Miess Friedrich (*Portret de țarancă româncă*), Karl Ziegler (*Portret de săsoaică*), Edvi Illés Aladár (*Înainte de apusul Soarelui*), Kriesch Körösfői Aladár (*Păstorii*, 1903) și Tibor Boromisza (*Peisaj cu căruță*, 1928). Cu excepția a 3 lucrări, care aparțin genului peisagistic (Körösfői, Boromisza, Edvi Illés Aladár) și a 2 litografii cu subiecte istorice (*Armata lui Bem*, *Könyves Kálmán*), tablourile sunt portrete. Două dintre ele redau fizionomiile unor persoane necunoscute, în vreme ce restul (17) sunt reprezentări ale membrilor familiei. Se pot identifica 5 generații, desfășurate pe parcursul a 150 de ani (intervalul 1789-1939).

Prima generație este constituită de László Ugron (1756-1806) și Julia Daniel (1767-1811), căsătoriți la 1785. László este fiul fondatorilor ramurii Mezőzáh (István Ugron și Anna Bánffy, căsătoriți la 1735¹⁰), în vreme ce Julia este fiica lui Ferenc Daniel și Julia Pálffy. Soțul poartă un costum Empire și a fost pictat de un reprezentant al școlii din Târgu-Mureș (rămas deocamdată anonim), iar soția poartă o rochie rococo și a fost pictată, probabil, de pictorul clujean Mátyás Veress (1739-1809), care a mai executat și

alte portrete pentru familia Daniel (*Antal Daniel* [1789], *Edmunda Daniel*). Urmează apoi a doua generație, formată din judele István Ugron (1786-1867), fiul cel mare al lui László, al cărui portret e posibil să fie o lucrare de tinerete a lui Miklós Barabás (1810-1898), pictată la 1829¹¹, soția lui, Katalin Toldalagi (1800-1860), pictată de Sikó Miklós (1818-1900) la 1855 și mama acesteia, Katalin Vay (1781-1831), pictată de un artist din școala de la Târgu-Mureș. Se observă un salt calitativ față de portretele generației anterioare, datorat creșterii prestigiului familiei, care acumulează o avere suficientă pentru a finanța artiști de prestigiu. În 1857, fiul judeului, Sándor Ugron (1826-1901), o ia de nevastă pe Rozalia Kendeffy (1836-1898), intrând astfel în rândurile elitei nobiliare din Imperiul Habsburgic. Ca atare, se orientează spre pictori vienezi de curte (Anton Einsle, Ferdinand Waldmüller, Georg Decker, Carl Rahl etc.), care le execută portretele în maniera Biedermeier, rezultând adevărate capodopere ale genului. În preajma acestei ambianțe se formează și gusturile fiilor. Mezina familiei, Ilona Ugron (1860-1893) este portretizată de Benes Knüpfer (1848-1910) undeva în preajma căsătoriei cu Pál Szentkereszty de Zăgon, urmând ca la 1913 diplomatul István Ugron, devenit proprietar al castelului, să-l invite la castel pe maestrul academist Paja Jovanovic (1859-1957), pentru a-i executa propriul portret. În timpul vizitei, Jovanovic a mai pictat-o pe Rozalia Ugron, precum și portrete funerare în onoarea părinților diplomatului (Sándor Ugron și Rozalia Kendeffy), respectiv a fratelui său cel mare, Miklós Ugron (1858-1899). Toate arată dovada măiestriei deosebite a artistului, prin intermediul căreia a devenit pictorul național al Serbiei. Diplomatul a mai fost portretizat și de polonezul Stanisław Zawadzki (1878-1960), care a participat cu această lucrare la Salonul din

1917, unde a fost și premiat. Ultimul proprietar al castelului, János Bánffy (1870-1946) apare într-un tablou al lui Zygmunt Ajdukiewicz (1861-1917), în vreme ce fiul său, István Bánffy și nevasta acestuia, Emma Mikes de Zabola, au fost pictați de Vilmos Mátrai în 1939. Colecția din Zaláu mai conține și un portret al Rozaliei Maria Mikes, o străbunică de-a Emmei, pictat de Szabó János (1784-1851) la începutul sec. XIX, respectiv al bunicii lui István Ugron (din partea mamei), Roza Weer Tarcsai, pictată de același maestru vienez de la 1857 care i-a portretizat pe Sándor Ugron și Rozalia Kendeffy.

În concluzie, portretele familiei Ugron de la muzeul din Zaláu posedă o valoare artistică deosebită, fiind demne de a fi incluse oricând în lista obiectelor de patrimoniu național și universal. Ele reprezintă doar o parte dintr-o colecție distrusă de aroganța și trufia unei ideologii anti-culturale, care nu valoriza decât acele piese capabile să-i asigure propria legitimitate, și evocă atmosfera unei epoci demult apuse, desprinse parcă din cărțile de povești. Nu degeaba au aparținut unui *palat construit pentru o prințesă*.

1 www.kislexikon.hu

2 Genealogy.euweb.cz/hung/ugron1.html

3 Ibidem

4 Ibidem

5 Godsey, William, *Aristocratic Redoubt. The Austro-Hungarian Foreign Office on the Eve of the First World War*, West Lafayette, Purdue University Press, 1999

6 Ugron, un palat pentru o prințesă în *România Liberă*, 8 mai 2008

7 Inventarul de la Zau, 1928 în *Fondul Arhivar István Ugron*, Direcția Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca

8 Ugron, un palat pentru o prințesă în *România Liberă*, 8 mai 2008

9 Inventarul de la Zau, 1928

10 Genealogy.euweb.cz/hung/ugron1.html

11 <http://www.angelfire.com/ne/OtthonIskola/Barabas.html>

Parodie de Lucian Perța

Alexandru Jurcan

De parcă aș fi corabia ta
(din *Caiete Silvane*, nr. 117/2014)

M-am săturat să alunec printre iubirile altora,
de parcă aș fi corabia demonilor lor,
la Huedin mi-am aruncat ancora

Irina Lucia Mihalca

În drumul umbrei

Rămase în cutia poștală,
memorii decolorate,
neatinse de eclipse înelare,
scrisori îngălbenite de timp,
nedeschise de praful atâtor ani,
impregnate de mireasma
frunzelor aurii și de lacrimi uscate.

Sentimente puternice
nu pot fi
acoperite de perdeaua de gânduri,
o piatră s-a mișcat în suflet,
doar lacrima o știe, e taina ta.

Încă există speranța
că cineva, în drumul umbrei,
va regăsi scrisul tău în aceste scrisori...

Tandrețe...

Tandrețe,
dincolo de vuietul literelor,
oare ce există în râul acestui cuvânt?

Geneza primei atingeri,
uvertura constelațiilor inimii,
petale colorate de gânduri fluide,
sărutul acesta nedefinit de lumină stelară,
freământul cuvântului care se joacă în inima ta,
tăcerea și vibrația înaltă care aleargă prin tine,
îndemnul irezistibil de a spune ceea ce simți,
visele răsărite din farmecul zilei de mâine,
strălucirea razelor care navighează
pe aceste sentimente,
ochiul tău
atins de ochiul meu
sau poezia din privirile noastre?

Vom ști vreodată?!

și acolo cu 119 versuri vreau să devin nemuritor
„să ieși din viața mea cu o lumânare-buzunar”
îmi cere acum muza mea bilingvă,
„la capătul morții vei căuta-n zadar
cuvinte românești ce franțuzește strigă”
...așa că, vorba domnului Claudiu Groza, pentru
a fi spirit ludic, voi scrie doar teatru!

În librăriile bucureștene se află o nouă carte semnată de scriitorul Ștefan Goanță, „olteanul” care și-a trăit întreaga viață profesională în județul Sălaj, unde a lucrat la început ca profesor de limba și literatura română, foarte multă vreme pe tărâmul culturii și înainte de pensionare – ziarist. Este vorba de romanul „Cartea Frumoasei sau Marele Nespun”, poate cartea cea mai dragă autorului care, paradoxal poate părea, a apărut post-mortem. În discuțiile și interviurile cu Ștefan Goanță, acesta mi-a povestit de nenumărate ori despre „Cartea Frumoasei”, unul din nenumăratele manuscrise „de sertar”, pe care l-a dedicat „Năzdrăvanei”, bunica sa dragă care i-a luminat anii copilăriei, l-a mângâiat și încurajat în frământații ani ai adolescenței și tinereții.

Iată ce ne mărturisește doamna Irina Goanță, soția scriitorului, referitor la această izbândă... târzie, dar îmbucurătoare pentru noi și de mare

O nouă carte „Ștefan Goanță”

câștig pentru literatura română: „Dragă Ileana, Știi că durerea lui Ștefan a fost acest roman de aproape 700 de pagini în manuscris. A fost scris în anii de dinaintea lui 1990, dar nu i s-a publicat din diverse motive: ba că e prea lung și nu au hârtie, ba că trebuie intervenit în text... etc., etc. Așa că a obosit și l-a abandonat cu gândul să revină asupra lui mai târziu, deoarece acum îl asaltau alte și alte cărți stocate în mintea și în sufletul lui. L-a reluat prin anul 2000, dar nu a scris decât vreo 180 de pagini, fiindcă avea de terminat volumul al III-lea al trilogiei *Popescu E Napoleon*, s-a ocupat de volumul *Teatru* și apoi de Proza scurtă. Am reușit să contribui la publicarea lui prin proiectul eLiteratura, coordonat de către poetul Vasile Poenaru. Sper să se bucure de succesul meritat”.

Și noi sperăm.

(I.P.)

Alexandru Cazacu

Mesaje către Iulia

1.

Este miezul nopții Iulia și este iarnă
De nepronunțat toate cuvintele
sărace, vechi și fără miez
așa cum tufele de trandafir din grădina engleză
sunt acum
un minuscul snop de nuiele
Prin întunericul rece și mat
clipele cad sub propria greutate
Îți simt trupul asemenea unui obelisc
lângă care lumi deosebite se pot asemana absurd de mult
Fiecare mărturie pare o denunțare când pregătindu-ne
să înfruntăm cei mai rău
devenim noi înșine răi
Obiectele pierdute rămân definitiv pierdute
printre arabescurile rococo ale unui *love-story*
deloc melodramatic
din care suntem gata să ieșim
ca dintr-o cameră de hotel luată cu ora

2.

În dragoste nu toți putem reuși, spuneam eu Iulia,
și amiaza înțepenise în clepsidre
Totul căpăta un contur indecis
iar tu mă priveai
cum cred că nimeni nu mă va mai privi vreodată
cu disperare și dorință
de a nu uita nimic
nici micile culori
risipite în zăpada solemnă și imperială
nici aerul rece și parfumat al brazilor
ce străjuiau poteca
precum un mic șir de domuri
nici *toutes choses qui s'envolent*
nici educația senzuală a dimineții
când învățam
cum zilele de sărbătoare se câștigă greu
și cum în zona tampon a marilor înghețuri
urșii polari așteaptă apatici
alte generații de exploratori

3.

Iarăși am venit la tine Iulia
îmbrăcat în vechiul tuxedo fatal și desuet
gata să-ți chem la poartă filarmonica
și să-mi povestești
cum păpușile Mata-Hari le înlocuiesc pe cele Barbie
cum vara poate fi și o panglică portocalie
a unei pălării pierdute
într-un vagon ce taie orizontul

cum uneori se face prea devreme August
și totul seamănă
cu vizita unei bătrâne doamne
ce ne privește calm și nu cere de la noi nimic
cum un om nu poate avea mai mult
de două calități
restul fiind însușiri vulnerabile
și cum până la urmă
dacă am lăcrima acum
ar fi cu adevărat târziu

4.

Nimic special în acea seară Iulia,
Doar cireșul ce dorea
să adoarmă lângă noi în sufragerie
Printre artificii de foc ale asfințitului
începuse să picure încet cu stropi gri
Tramvaiele pe jumătate goale
târau tot ce mai rămăsese dintr-o zi
și lumina scăzută
tremura între noi în cercuri concentrice
Un trecut rău și apropiat se purifica
de un prezent bun și iertător
Cinemateca de la parterul
unei clădiri istorice și cu risc seismic ridicat
rula ultima proiecție pe acel sezon cu „*The night porter*”
Peste geamurile prost chituite
ploaia imita un sistem circulator
din ce în ce mai dens
și pătimași ne refugiam în interpretări
precum amanșii într-o trădare

5.

Atunci când iubim Iulia, începem
să ne aducem aminte
de acel Septembrie ce levitează
într-un câmp de singurătate
de cocorii ce trag înapoi soarele
de razele pale ce stau ca o frânghie împletită
între cer și pământ
cum ramura unui castan pare un candelabru
sub care trec în galop
hergheliile unui ciudat anotimp
și cum noi tranzităm dincolo și dincoace
de o liniște ce se cuminecă
iar trupul tău urcă pe crucea ferestrelor
atât de prezente de parcă nici măcar nu ar fi
ca un microtimp
ce poate înghiți întregi calendare
ca un amestec abia perceput
de foșnet de aripi
și pas de fiară

Cărți cu dedicație

Daniel SĂUCA

■ **Claudiu Mesaroș**, *Filosofia ca*

act de rescriere. Studii de istoriografie filosofică, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014. Claudiu Mesaroș, sălăjean prin naștere, timișorean prin viață culturală, universitară, familială ne oferă o carte incitantă despre rosturile filosofiei, într-o societate haotică, fără rost(uri). Întrebări „clasice” – la ce bun filosofia?, cui se (mai) adresează filosofia? – primesc răspunsuri pertinente. Claudiu Mesaroș scrie și despre noile comunități filosofice, diferite de cele academice, universitare, comunități capabile să reconfigureze problematica filosofică (filosofiei) în produse culturale, atractive pentru un nou public (chiar mai puțin educat, în sens „clasic”). Conferințele publice, noile media, marketingul cultural ne dau, de altfel, de mai multă vreme semnale că o nouă „coborâre” a Filosofiei în „agora” ori pe străzile metropolelor de pretutindeni este posibilă și chiar de dorit, în condițiile în care, de pildă, academismul pare sufocat în propria rigoare. De citit și recitit capitolul „Actualitatea și inactualitatea filosofiei”, ca și controversatul, polemicul eseu „Cât de rațională este filosofia națională?”. Ca să ilustrez oarecum metaforic o părțică din rândurile menționate: CM nu este un filosof sălăjean, nici timișorean, nici român, este pur și simplu un filosof (dacă se consideră așa ori este apreciat ca atare). În opinia sa, identificarea etnică a filosofiei nu este întemeiată filosofic. Claudiu Mesaroș: „(...) faptul că cineva este sau nu filosof nu

este dependent nici de limba în care vorbește sau scrie, nici de țara în care s-a născut sau a activat profesional. În aceeași ordine de idei considerăm că discuția este o capcană des întâlnită chiar în sfera publică din România, legată de identitatea națională a unor personalități ca Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Brâncuși și alții care și-au desfășurat activitatea în alte țări decât țara natală. Este o falsă problemă și în consecință Mircea Eliade sau Emil Cioran au fost filosofi. Ei au fost români numai pentru că au avut ca limbă principală (sau maternă) limba română, sau pentru că, eventual, au fost cetățeni români etc. Este o consecință faptul că sintagma «filosof român» este autocontradictorie din punct de vedere filosofic. Ea poate avea relevanță culturală, politică, mediatică etc., însă din punct de vedere filosofic reprezintă un non-sens” (pp. 53-54). O carte de citit și de discutat (filosofic). O recomand cu plăcere.

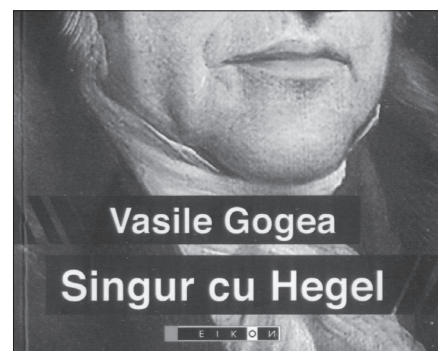
■ **Valentin Hossu-Longin**, *Mantaua Iancului și alte istorisiri/evocări transilvane*, Editura Betta, București, 2014. Da, așa cum crede și

autorul, această carte poate fi/deveni un manual („alternativ” sau nu) de istorie pentru elevii măcar din liceele patriei: „(...) pledoaria mea s-a născut din dorința de a repune în drepturi anumite pagini de istorie națională, de a fi de folos tinerei generații pentru care «trecutul» este o abstracție și nu un mod de a-i îndepărta de manele și tablete. Ce ne pasă de zidurile sfă-

râmate, de pădurile defrișate, în care strămoșii și-au găsit sălaș de viață și de moarte, de monedele de aur găsite și vândute, de cetățile în paragină și manuscrisele mucegăite în subsoluri, de ce atâta latinitate, când ne aflăm în epoca globalizării ș.a.m.d.? De ce toate acestea? Deoarece elevii învață, într-un opțional manual de istorie, despre Vlad Țepeș într-o jumătate de pagină, precum e prezentată o crainică de televiziune” (pp. 224-225). Exaltate uneori, dar ferme, istorisirile d-lui Hossu-Longin sunt și un îndemn pentru patriotism luminat, pentru respectul datorat înaintașilor, pentru povestirea istorică de calitate. Pe această temă, vezi și articolul „Falsificarea istoriei în manualele românești” de Corneliu Riegler în revista „Cultura” nr. 487 din 2 octombrie 2014. Un subiect, oricum, de „sezon”. Un subiect despre care oficialii ministerului de resort tac de mulți ani.

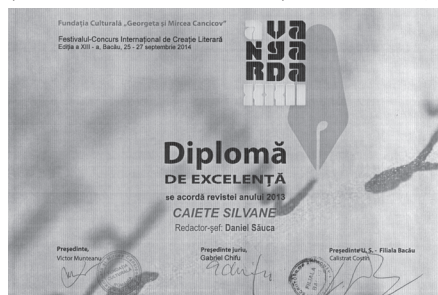
■ **Vasile Gogea**, *Singur cu Hegel*

(un autoportret ascuns), Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013. Prefață de Vasile Muscă. Despre „placheta” aceasta filosofică au scris deja destui (inclusiv în revista noastră, vezi cronică d-lui Vianu Mureșan, „Autoportret cu Hegel”, din numărul precedent). Salut doar volumul la secțiunea „Cărți cu dedicație”, cu bucuria întâlnirii cu un învingător în lupta cu un „Faust” nu neapărat sofisticat, cât repede vărșătoriu de sânge filosofic nevinovat. Șirul nesfârșit de victime e poate o dovadă în acest sens.

Malaxorul recoltelor de toamnă

■ Revista „Caiete Silvane”, revistă editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj,

sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Primăriei și a Consiliului Local al Municipiului Zalău, a fost premiată cu Diploma și Premiul de excelență - revista anului 2013 la ediția a XIII-a a Festivalului - concurs „Avangarda XXII”, festival organizat în perioada 25-27 septembrie 2014 la Bacău de Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov”, fundație condusă de poetul Victor Munteanu.

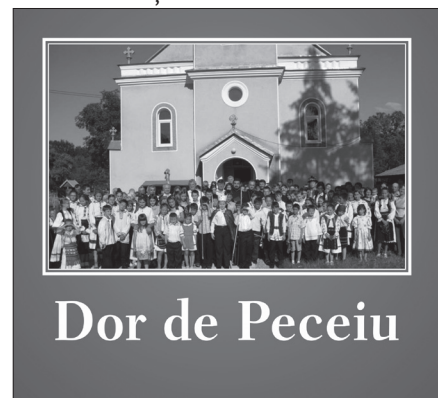

Din juriu au făcut parte: Gabriel Chifu (președinte), Theodor Codreanu, Ioan Holban, Victor Munteanu și Lucian Strochi. Iată premiile: pentru scriitorii consacrați: Premiul pentru cartea de poezie a anului 2013: Marian Drăghici, „Lumină, încet”, Ed. „Tracus Arte”, București; Premiul pentru cartea de proză a anului 2013: Dan Perșa, „Viața continuă”, Ed. „Europress

Group”, București; Premiul pentru cartea de eseu a anului 2013: Paul Aretzu, „Măgărița lui Balaam”, Opera Omnia. Publicistică și eseu contemporan, Ed. „Tipo Moldova”, Iași. **Premiul pentru revista de cultură și literatură a anului 2013: Revista „Caiete Silvane”, Zalău;** pentru scriitorii care au debutat în poezie în 2014 și nu au depășit 35 de ani: Premiul Asociației Culturale „Familia Lecca”, Simona Dumitrache, „Viziuni mute”, Ed. „Palimpsest”, București. Pentru scriitorii care nu au debutat editorial și nu au depășit 35 de ani: Poezie, Premiul I și premiul revistei „Viața Românească”: Laura-Edith Negulici, București; Premiul II și premiul revistei „Ramuri”: Alexandra-Roxana Lazăr, Brașov, Critică literară/eseu: Premiul I și premiul revistei „România literară”: Sânziana-Maria Stoe, Brașov.

■ Vineri, 15 august 2014, la Peceiu, de Sfântă Mărie, cu ocazia sărbătoririi a 800 de ani de atestare documentară a localității, sărbătoare organizată de Asociația „Fiii satului Peceiu” cu sprijinul Primăriei comunei Bănișor și a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, au fost lansate trei cărți despre istoria locului: **Povestea unui sat sălăjean, între document și oralitate: Peceiu** (ediție coordonată de Ioan Viorel Iepure). Volum sprijinit de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău și Asociația „Fiii satului Peceiu”, Zalău, 2014. Autorii textelor: dr. Marin Pop, dr. Camelia Burghel, Olimpia Mureșan, Valeria Lehene, dr. Horea Pop, dr. Ioan Bejinariu, dr. Sanda Băcuț-Crișan, dr. Dan Băcuț-Crișan, Editura Porolissum, Editura Caiete Silvane. Prefață de academician Ioan Aurel Pop. „Se cuvine să aducem mulțumiri tuturor celor care au contribuit, într-un fel sau altul, la apariția acestui volum: Centrului de

Cultură și Artă al Județului Sălaj, Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, Tipografiei Color Print din Zalău, sponsorilor și, mai ales, tuturor peceienilor care au înțeles că povestea satului lor merită să fie spusă”: Ioan Viorel Iepure, coordonatorul ediției.

Dor de Peceiu

Caiete Silvane este editura Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Editura Porolissum este editura Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, ambele instituții ale Consiliului Județean Sălaj. Sofia But, **Dor de Peceiu**, colecția Monografii, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2014; Florian Onica, **Peceiu (1214 - 2014), schiță monografică**, Colecția Monografii, Editura Caiete Silvane.

■ A apărut un nou număr, II/2014, al revistei trimestriale de cultură în limba maghiară „**Hepehupa**”, revistă editată de Color Print (director Major István), cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, UDMR Sălaj și al Fundației „Communitas” și condusă de publicistul Fejér László.

Numărul este al 50-lea din istoria revistei și a fost prezentat miercuri, 30 iulie 2014, în Sala „Dialoguri europene” de la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj, susține financiar apariția revistei lunare de cultură în limba română „Caiete Silvane” și a revistei trimestriale de cultură în limba maghiară „Hepehupa”.

■ A apărut **un nou supliment al revistei „Caiete Silvane”**: „**Ritmul schimbărilor: cercetarea etnografică de teren**”.

Ritmul schimbărilor: cercetarea etnografică de teren

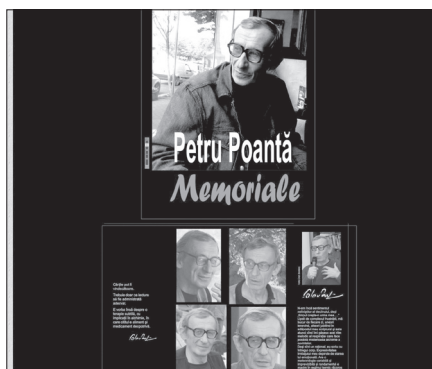
Supliment al revistei

Caiete Silvane

Suplimentul este rezultatul cercetării etnografice de teren realizată în septembrie 2013 de un grup de studenți alături de dr. Carmen Banța și dr. Ovidiu Drăghici, profesori ai Facultății de Litere, Universitatea din Craiova, în comunele Plopiș și Valcău de Jos, județul Sălaj. În 2014 au apărut suplimente ale revistei „Caiete Silvane” dedicate personalităților comunei Surduc, sculptorului Fadrusz János, Centenarului Corneliu Coposu, poeziilor Angelei Maxim din Răstolțu Mare, comuna Buciumi și cel menționat mai sus.

■ Luni, 8 septembrie, la sediul Filialei USR Cluj-Napoca, a avut loc lansarea volumului **Petru Poantă, „Memoriale”**.

La împlinirea unui an de post-teritate (7 septembrie), cartea a apărut grație Editurii Eikon. Pe lângă texte ale lui Petru Poantă, în carte se regăsesc interviuri, evocări, comentarii, dedicații semnate de: Nicolae Băciuț, Ion Cristofor, Flavia Teoc, Lucia Dărămuș, Ioan-Pavel Azap, Ion Maxim Danciu, Ion Brad, Horia Bădescu, Vasile Igna, Adrian Popescu, Eugen Uricaru, Ion Mureșan, Aurel Șorobetea, Alexandru Vlad, Radu Țuculescu, Marta Petreu, Aurel Rău, Ion Noja, Ștefan Damian, Dumitru Cerna, Doina Cetea, George Vulturescu, Marcel Mureșeanu, Cornel Udrea, Maria Pal, Gavril Moldovan, Radu Constantinescu, Ilie Rad, Rodica Marian, Sorin Grecu, Lucia Sav, Persida Rugu, Mircea Iorgulescu, Nicolae Manolescu, Laurențiu Ulici, Al. Cistelecan, Ion Pop, Ioan-Aurel Pop, Nicolae Oprea, Doina Curticăpeanu, Cornel Ungureanu, Radu Munteanu, Nicolae Mocanu, Mircea Popa, Constantin Cubleşan, Grigore Zanc...

■ După „Journal à Klausenburg”, volum de versuri publicat de scriitorul Octavian Hoandă anul trecut de către editura pariziană Edilivre, comitetul editorial al aceleiași edituri a avizat de curând semnarea contractului pentru publicarea versiunii în limba franceză a recent apărutului volum de eseuri ale lui **Octavian Hoandă, „Opiniile unui străin absolut”**. Eseurile au apărut în prima formă ca editoriale în ziarul clujean „Ziua de Cluj” și au fost publicate în volum la una din cele mai prestigioase edituri din Transilvania, „Eikon”. Versiunea franceză va apărea sub

titlul original „Les opinions d’un étranger absolu”, în traducerea cunoscutei poetese și traducătoare Letiția Ilea, cu un cuvânt înainte semnat de profesorul Georges Banu, profesor de teatrologie la Sorbona și scriitor, iar referința de pe copertă va fi semnată de romanțierul Alexandru Vlad.

(D.S.)

■ **Algoritm Literar, nr. 9, anul V, 2014.**

Multe poeme în acest număr al revistei hunedorene, semnate de: Ioan Radu Văcărescu, Aurel Sibiceanu, Ioan Barb, Teodor Dume, Osip Mandeștam (trad. de Leo Butnaru), Ana Maria Găbu, Liviu Ofileanu, Aurelian Sârbu, Luminița Huniade, Silvia Bitere, Ion Scorobete, Raul Constantinescu, Nicolae Crepcia, Anni-Lorei Mainka, Ionatan Piroșca, Silviu Da-chin, Ioan A. Moldovan, Dumitru Ichim.

■ **Argeș, nr. 8 (386), august 2014.**

La centru, prin nord-vest (XII)

Daniel SĂUCA

■ Sălbăticia relațiilor eșuate. Diavolul din pat. Alteritatea supremă. Demența. Ce ciudat an, 2013! Și încă nu s-a terminat. „Le-ați avut pe toate!” De fapt, nu am avut mai nimic. Printre „râuri de purpură”. Textele respiră același aer, al punctelor de suspensie, al tolănitului în pat. Iarba în care m-am născut cândva, în urmă cu patruzeci și ceva de ani, e tot mai târzie, mai absentă. E prea târziu și pentru regrete patetice. Și puțin credibile. Demonul: „Să nu-ți pară rău de nimic!”, „Așa a fost să fie!”, „**Forța implacabilă a destinului**”, vorbăria inutilă. Orice poveste are un sfârșit. Sigur nu sunt un povestitor. Poate și pentru că viața mea nu e subiect de poveste. Al 40-lea an al vieții mele, un an al încercărilor. Postul de 40 de zile, toate cele știute la 40 de zile.

■ Din nou, **exerciții impuse de singurătate**. Egoism. Probabil. Un fel de supraviețuire. Nu m-aș mira ca inchizitorii lumii să invoce, ipocrit, comunitatea, familia, sprijinul dat aproapelui, grija față de suferința semenilor. Nu mai știu ce înseamnă timpul așa-zis liber. Nu mai știu ce înseamnă a te distra. Dacă m-am distrat vreodată (cu adevărat). Și întâlnirile bahice sunt prea serioase. Câteodată îmi place să ascult, alteori să-mi dau, probabil ipocrit, cu părerea, în funcție și de gabaritul vocal al tovarășilor de pierzanie. Întâlnirile esențiale au plecat din mintea mea. Am ajuns un animal al muncii repetitive, robotizate, obsedante, într-un oraș nenorocit, în care eu, caragialean sau nu, sunt cel dintâi. Să cauți, până la plictiseală epidermică, tot felul de oportunități pentru un așa-zis trai decent, liniștitor pentru familie. Demnitatea se sparge și ea în tot mai multe bucăți în fiecare zi, în fiecare secundă. Și mândria. Și speranțele. Parcurgem inutil comodități exasperante, inutile. Să vorbești mai mult cu moartea din tine! Lasă vremurile să se scalde între aceleași maluri ale timpului! Lasă mâinile să cadă peste adâncurile minții, ale trupului rămas fără organele vitale! **Magia jocului minții** (apud Culiănu).

■ FP România. **100 de gânditori globali din 2013**. Iar nu contăm. Poate nu contăm nici în clăsimentele continentale ori regionale. Nu m-aș mira să nu contăm nici în asemenea tipuri de „întreceri”. După întrecerea socialistă, de pildă cea „europeană” mă amuză. Și aici, suntem pe ultimele locuri la te miri ce întreceri. De la tăiatul frunzelor la câini până la tăiatul cozilor la maidanezi. Hai să fiu prețios: nu contăm și pentru că mulți gânditori români nu mai lucrează pentru țara lor. Pe de altă parte, să mai lăsăm

întrecerile cu alții! Ia să vedem ce iese din întrecerea cu noi înșine!

■ **Sfârșitul unui an complicat**, nervos, agitat, disperat, an terorizat și de locuirea cu tine însuși. Ceilalți, sursă perpetuă de iluzii și insatisfacții. Probabil merită redesenată harta singurătăților imposibile. Aici, luptele – chiar dacă sunt interzise – nu pot provoca rău nimănui; eventual, ție însuși, dacă un asemenea **joc al minții** îți poate aduce măcar câteva secunde de liniște. Salvat, nu iertat de rugăciuni. Apostol al echilibrului, al armoniei, al liniștii fără a putea exersa cerința obligatorie a supraviețuirii. Ipocrizie cosmică. Ucis de așa-zisele plăceri ale vieții. Aproape ucis. Agresivitatea incredibilă a celui alt, a celorlalți devine sufocantă. Ipocrizie globală. „În curând omul va descoperi nemurirea”. Nu chiar așa spunea un promo de pe Discovery, dar mesajul era acesta: în curând, omul va fi nemuritor! Un vis de milenii, adamic. Poate se va încheia atunci lumea știută. Atunci probabil, omul va mânca din pomul vieții. Ceea ce ar fi fost interzis prin poruncă divină (ca pedeapsă pentru neascultare) va fi acum liber prin expansiunea incredibilă a științei, a tehnologiei. Poate că nemurirea, totuși, în această variantă, nu e decât un **slogan tehnologic**. Mai mult, „vor lucra pentru noi și androizii”. Sclavagism tehnologic, noul sclavagism cibernetic, „informațional”. Sclavagism urban, **conectat**, într-o societate ce pare irespirabilă. **Edificiul nebuniei absolute?** „Domnul Dumnezeu a zis: «Iată că omul a ajuns ca unul din Noi, cunoscând binele și răul. Să-l împiedicăm dar acum ca nu cumva să-și întindă mâna, să ia și din pomul vieții, să mănânce din el, și să trăiască în veci»” (Geneza 3, 22). VT spune că după acest incident, Adam a fost izgonit din grădina Edenului, mai mulți heruvimi fiind puși să păzească „drumul care duce la pomul vieții” (Geneza 3, 24). **Tehnologia nemuririi oricum există**. Poate nu mai e păzit drumul menționat. Sau, ca în filme, drumul a fost cucerit... de tehnologie.

■ Concertul de Anul Nou de la Viena. Evident, noi nu putem avea un asemenea **motor propagandistic**. „Muzica fraților Strauss”... „Capitala muzicii”... „Austria, țara muzicii”... Propaganda are oricum ceva imperial(ist). Țările mici, cucerite sute, mii de ani o duc mai prost și în această privință. Iar din această constatare nu știu când o să putem ieși. Nu investim, nu putem sau nu suntem lăsați, în seriozitatea repetării lucrurilor, faptelor, stărilor bune. Nu consolidăm, nu construim, nu ne așezăm temeinic într-o curgere firească.

Angela Maxim

Angela Maxim s-a născut în 19 noiembrie 1970, în Hunedoara, dar a copilărit și trăiește în prezent în satul Răstolțu Mare (com. Buciumi, jud. Sălaj). Iubitoare a tradițiilor din acest sat, ea a pus bazele unui muzeu, în casa bunicii dinspre mamă. Inițial, a strâns în muzeu lucruri moștenite de la străbunica și bunicile ei, apoi de la oamenii din sat. Exponatele muzeului alcătuiesc universul

tradițional al interioarelor caselor țărănești din zonă. O parte din exponate prind viață prin versurile din această plachetă: nu le veți regăsi ca simple obiecte, ci ca ființe vii, autoarea inițiind cu ele, sub semnul nostalgiei, adevărate dialoguri. *Poeziile trecutului* aduc mărturii despre o lume fascinantă, aflată, din păcate, în amurg...

Redacția

Poeziile trecutului*

Melița

Nu căsca gura prea largă
meliță laudăroasă
de la porțile din uliți
ai ajuns să stai în casă..

Căci pe vremea bunei mele
nu era alta ca tine
guralivă și-ndrăzneată
trăncăneai fără rușine..

Toamna, când treceau cocorii
te trezeai devreme-n zori
răsuna satul de tine
până-n post spre sărbători..

Strigați una după alta
tu cu-a tale vechi surate
mestecând într-una inul
vorbeați coapte și necoapte

Zbura cânepa topită
numai pozdări și fuioare
câlții se strângeau grămadă
cât un delușor de mare

Când se terminau la urmă
cânepa și melițatul
se-adunau la joc feciorii
și bătrânii .. și tot satul

Fetele-n cămăși frumoase
și cu părul cozi pe spate
chiuiiau de bucurie
c-au scăpat de voi – de toate!

Acum, ce să te mai lauzi?
nu zic eu... tot mândră ești
șezi curată-n fundul casei
și ți-e dor să trăncănești

Cin' te vede... stă... se miră
și te mângâie c-o mână
pân' la urmă-ncet întreabă:
-„Asta-i melița bătrână?”

Covata de pâine

Cioplită dintr-un fag de munte
de prin pădurile bătrâne
ai stat cu buna mea – o viață
ca să frământa pâine-n tine..

Te-au nins făinile din site
când noi eram doar niște prunci
și așteptau plăcinte calde
și cozonaci umpluți cu nuci..

Dospeau în tine prescuri albe
și ne miram de-atâtea ori
cât de frumoși ieșeau la urmă
colacii Sfinți de sărbători!

Și pupăza-mpletită-n două
așa de dulce și de dragă
cu ochi din boabe de fasole
zburată parcă de pe-o creangă...

Și câte bunătăți alese!
năștea din tine-ncet, covată
iar noi micuți, cu gura-cască
ne adunam cu toții, roată

Și-apoi, când pâinea era gata
știam că-i gata săptămâna
te binecuvâta bunica
făcându-ți cruci ușor cu mâna,

Prindeam tot câte doi de tine
să te mutăm iar în cămară
a noastre mâini erau slăbuțe,
tu nu erai deloc ușoară!

Cioplită, dintr-un trunchi cât roata
sortită parcă veșniciei
ești până azi covata sfântă
a pâinii și-a copilăriei!

Războiul de țesut

Luptător, viteaz și harnic
de ce nu mai zici nimica
Te-ai ascuns în podul casei
și-ai uitat-o pe bunica..

Parcă prea sfios de-o vreme

și-ncercat de vreo rușine
te gândești – biata femeie
cât s-a războit cu tine!

Până când să-i țeși cearceaful
printre firele din spată
se căznea să dea din brâgle
prea trudită, câteodată...

Se uita la sul într-una
și la pânda dinainte
și la ițele din față
nevedite fir – în – dinte..

Trăgea țeva cu suveica
te ștergea de praf c-o cârpă
de te dezlegai din cuie
toate se duceau de răpă!

Când ți-au pus nume bătrânii
casele erau cu paie
și-o duceau de azi pe mâine
numa-n lupte și-n războaie..

Când s-au terminat acestea
apucând vremuri de bine
începuseră plini de râvnă
să se lupte și cu tine...

Te ciopleau cu spor bărbații
așezându-te prin case
fetele țeseau covoare
pânze și cămăși frumoase

Și ți-a mers în lume vestea
până peste zări, departe
Azi pândești ascuns prin poduri
și prin șurile-ncuiate

Măi, să fie? Ba chiar este
ți-a trecut timpul bătrâne
și-al tău... și-al bunicii mele
stai acolo... că stai bine!

* Plachetă apărută în acest an ca Supliment al revistei *Caiete Silvane*, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

BAJUSZ KATINKA

Lélekkalitka | Colivia sufletului

kerámia | ceramică

BAJUSZ KATINKA

Sokszínű élet | Viață multicolor

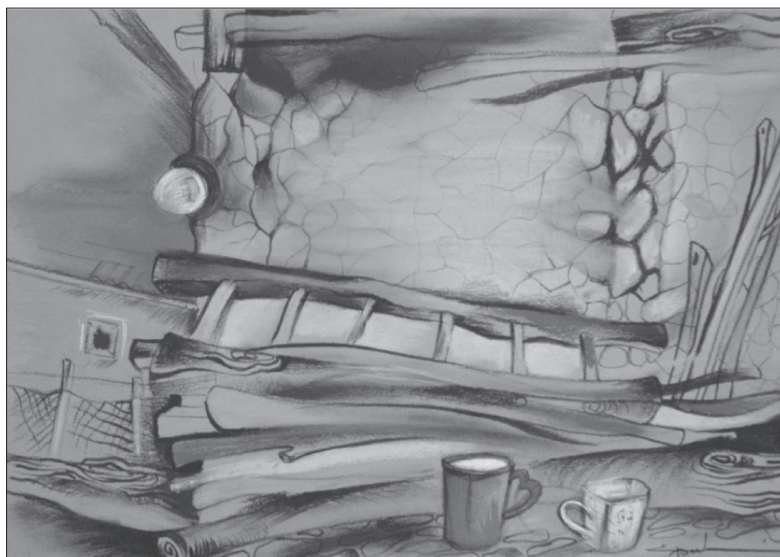
vegyes technika | tehnică mixtă

ÉPERJESI NOÉMI

Cipóm | Papucii mei

pasztell, papír | pastel, hârtie

ÉPERJESI NOÉMI

Udvarrészlet * | Fragment din curte *

pasztell, papír | pastel, hârtie

Longodor Ioan

Anyá és lánya | Mama și fata

olaj, vâscon | ulei, pânză

Longodor Ioan

Motívum | Motiv

olaj, vâscon | ulei, pânză

Rózsa Róbert

Szalonnás csendélet | Natură statică cu slănină

olaj, farost | ulei, fibră lemnoasă

Rózsa Róbert

Baromfiudvar | Păsări de curte

olaj, farost | ulei, fibră lemnoasă

Vári-Vánca Edit

Zsoboki tornác ház | Casă cu pridvor din Jebuc

olaj, vâscon | ulei, pânză